

Anna Drahá, život a dílo

Bakalářská práce

Studijní program:

B7310 Filologie

Studijní obor:

Český jazyk a literatura

Autor práce:

Adéla Vojtěchová

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.
Katedra českého jazyka a literatury

Zadání bakalářské práce

Anna Drahá, život a dílo

Jméno a příjmení: **Adéla Vojtěchová**
Osobní číslo: P18000747
Studijní program: B7310 Filologie
Studijní obor: Český jazyk a literatura
Zadávací katedra: Katedra českého jazyka a literatury
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je vytvoření biografie a bibliografie regionální spisovatelky Anny Drahé (1890-1975), jejíž tvorba je v dnešní době v obecném povědomí zcela neznámá. Součástí práce je zmapování autorčiných životních peripetií, uspořádání části její literární pozůstalosti, vytvoření kompletní bibliografie a postžení charakteristických rysů její tvorby, pro niž je příznačná reflexe dobových událostí.

Požadavky: studium dostupných pramenných materiálů a relevantní sekundární literatury.

Metody: heuristika, textová analýza, interpretace.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- DRAHÁ, A. Cestou života. In: *Polní květy: Sborník prací krajových autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 29-40.
- DRAHÁ, A. *Nisa*. Rukopis.
- DRAHÁ, A. *Prosinec*. Praha: Práce, 1960.
- DRAHÁ, A. Stíny jeskyně. In: *Polní květy: Sborník prací krajových autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 82-88.
- DRAHÁ, A. *Štědrý večer pana Škroba: Vánoční hra o jedn. 3, podle Ch. Dickense*. Praha: A. Münzberg, 1933.
- DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1957.
- BURIÁNEK, F. *Průkopníci socialistického realismu v české próze*. Praha: Orbis, 1953. Edice Jazyk, literatura a umění; sv. 10.
- DUB, O. Její knihy psal život. In: *Tvorba – list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1980, roč. 1980, č. 27, s. 16. ISSN 0139-5513.
- HODROVÁ, D. *Místa s tajemstvím: (kapitoly z literární topologie)*. Praha: KLP, 1994. ISBN 80-85917-03-3.
- HODROVÁ, D. et al. *Poetika míst: kapitoly z literární tematologie*. Jinočany: H & H, 1997. ISBN 80-86022-04-8.
- HRABÁK, J. *Čtení o románu*. Praha: SPN, 1981. Knižnice mládeže – Horizont.
- HRBATA, Z. ed. a HOUSKOVÁ, A. ed. *Román a „genius loci“: regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu, 1993. ISBN 80-85778-07-6.
- KLÍMOVÁ, H. Autor bez pomoci. In: *Literární noviny*. Praha, 1961, roč. 10, č. 13, s. 4.
- Knihy k potěše a zamyšlení. In: *Cesta míru*. Liberec: KV KSČ, 1957, roč. 6, č. 67, s. 4. ISSN 0411-6364.
- KOUDELKOVÁ, E. *Literatura libereckého regionu*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014. ISBN 978-80-7494-101-6.
- LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. Jinočany: H & H, 2002. ISBN 80-7319-020-6.
- MARTINEK, L. *Region, regionalismus a regionální literatura: (studie)*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2007. ISBN 978-80-7248-443-0.
- MIKOLÁŠEK, V. První český román o Jablonci nad Nisou - Anna Drahá: Zápasy. In: *Průboj*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1970, roč. 22, s. 5. ISSN 1804-5782.
- MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-X.
- PALÁT, J. M. Budu ještě hodně psát? In: *Cesta míru*. Liberec: KV KSČ, 1958, roč. 7, č. 44, s. 4. ISSN 0411-6364.
- POSPÍŠIL, I. *Rozpětí žánru*. Brno: Sprint-Print, 1992.
- RAMBOUSEK, J., ed. *Anna Drahá*. Jablonec nad Nisou: Okresní knihovna, 1970.
- RAMBOUSKOVÁ, S. První český román o Jablonci. In: *Zápasy*. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1975.
- Region a jeho reflexe v literatuře*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity č. 171. ISBN 80-7042-483-4.
- SLAVÍK, B. *Regionalismus a literatura*. Domažlice: Nákladem Baarovy společnosti, 1937.
- URBANOVÁ, S. Chápání regionu a regionální tematiky. In: *Česká literatura* 47. 1999, roč. 47, s. 608-628. ISSN 0009-0468.
- VIKTORA, V. ed., HÁLKOVÁ, M. ed. a DOLEŽALOVÁ, P. ed. *V ráji realistickém: sborník příspěvků ze symposia věnovaného Karlu Klostermannovi a realismu v české literatuře: Klatovy 24. a 25. duben 2008*. Klatovy: Městská knihovna Klatovy, 2009. ISBN 978-80-254-6227-0.

Datum zadání práce: 30. listopadu 2019
Předpokládaný termín odevzdání: 30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. listopadu 2019

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

11. července 2021

Adéla Vojtěchová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí práce Mgr. Evě Koudelkové, Ph. D., za nesmírnou ochotu, trpělivost a veškerý čas, který mi při spolupráci věnovala. Velice si vážím všech jejích připomínek, rad a povzbudivých slov, jimiž mě během studia obohatila.

Velké díky patří mým rodičům, kteří mne celý život bezmezně podporují, a tím mi vytvářejí ideální prostředí pro studijní i jiný rozvoj. Děkuji i svému partnerovi a přátelům za psychickou podporu. V neposlední řadě děkuji všem nadšencům z Jablonce a okolí, bez jejichž pomoci by se ke mně nedostala spousta drobností, jež pomohly vytvořit ucelený obraz života a díla Anny Drahé.

Anotace

Bakalářská práce monografickým způsobem zpracovává biografii a bibliografii regionální spisovatelky Anny Drahé (1890–1975), jejíž tvorba je v dnešní době v obecném povědomí zcela neznámá. Teoretická část nastiňuje autorčin rodinný život, politickou příslušnost a shrnuje její spisovatelskou kariéru. Praktická část práce se zaměřuje na vyhledání odrazu regionu ve dvojici autorčiných románů, *Zápasy* a *Nisa*. Součástí práce je seznam kompletní dostupné bibliografie Drahé. Rozsáhlá obrazová příloha obsahuje ukázky soukromé korespondence, posudky prací a některé rukopisy.

Klíčová slova

Anna Drahá, biografie, bibliografie, regionální literatura, Jablonec nad Nisou, Nová Ves nad Nisou, Nisa, Zápasy

Annotation

The bachelor's thesis covers the biography and bibliography of the regional writer Anna Drahá (1890–1975) in a monographic manner. The work of Anna Drahá is currently completely unknown to the public. The theoretical part of the thesis outlines the author's family life, political affiliation and summarizes her writing career. The practical part of the work focuses on finding reflections of the region in a pair of the author's novels, *Zápasy* and *Nisa*. Included in the thesis is a list of the complete available bibliography of Drahá. An extensive pictorial appendix contains examples of her private correspondence, reviews of her works and some manuscripts.

Key words

Anna Drahá, biography, bibliography, regional literature, Jablonec nad Nisou, Nová Ves nad Nisou, Nisa, Zápasy

Obsah

1	Úvod.....	12
2	Život Anny Drahé.....	13
2.1	Rodina	13
2.2	Příjezd do Jablonce.....	14
2.3	Založení rodiny	15
2.4	Politická angažovanost.....	17
2.5	Spisovatelská kariéra.....	18
2.6	Pozůstalost.....	22
3	Literární tvorba Anny Drahé	24
3.1	Styl	24
3.2	Časopisecké příspěvky	24
3.3	Prozy.....	28
4	Odras regionu ve vybraných dílech	33
4.1	<i>Zápasy</i>	34
4.1.1	Děj	38
4.1.2	Regionální prvky	40
4.1.2.1	Jablonec nad Nisou a okolí.....	40
4.1.2.2	Mladoboleslavsko.....	48
4.1.2.3	Životní podmínky v Jablonci nad Nisou	50
4.2	<i>Nisa</i>	56
4.2.1	Posudky <i>Nisy</i>	58
4.2.2	Děj	60
4.2.3	Regionální prvky	61
4.2.3.1	Nová Ves nad Nisou.....	62
4.2.3.2	Okolní obce	64
4.2.3.3	Jablonec nad Nisou po roce 1945.....	70
4.2.3.4	Sklářský průmysl	72
4.2.3.5	Druhá světová válka a dobové reálie.....	75
5	Závěr.....	82
6	Bibliografie Anny Drahé	84

6.1	Beletrie	84
6.2	Příspěvky do periodik.....	85
6.2.1	<i>Pestré květy</i> (1928/29).....	85
6.2.1.1	Poezie	85
6.2.1.2	Próza.....	87
6.2.2	<i>Lidové noviny</i>	88
6.2.3	<i>Ženské noviny</i>	88
7	Použitá literatura	89
7.1	Primární literatura	89
7.2	Sekundární literatura	89
7.3	Sekundární literatura zmiňující Annu Drahou	92
7.4	Internetové zdroje.....	94
8	Obrazové přílohy.....	101
8.1	Pozůstalost z Muzea Mladoboleslava (art. 1724).....	101
8.2	Pozůstalost Jiřího Rambouska.....	101

1 Úvod

Hlavním úkolem této monografické bakalářské práce je představit život a dílo zapomenuté regionální autorky Anny Drahé (Sovinky u Mladé Boleslavi, 20. 6. 1890 – Nová Ves nad Nisou, 31. 8. 1975).

Teoretická část je věnována podrobnému popisu a výkladu její biografie; nelehkému dětství, uměleckým začátkům, prvním spisovatelským úspěchům i politické angažovanosti. Nahlédnutí do autorčina života umožnilo Muzeum Mladoboleslavsko, kde je v osobním fondu uložena část její pozůstalosti včetně několika rukopisů, úryvků ze soukromé korespondence nebo dokonce scénář k připravovanému krátkometrážnímu filmu o životních peripetích manželů Drahých. Ofocené dokumenty jsou k nahlédnutí v obrazové příloze (viz 8 Obrazové přílohy). Součástí je i seznam kompletní autorčiny bibliografie (viz 6 Bibliografie Anny Drahé).

V druhé části, interpretační, jsou detailně rozebrána dvě stěžejní díla, silně autobiografické *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek* (časopisecky v příloze *Večerníku Práva lidu* 1927, poté sešitově 1928, 1. vydání 1957, 2. vydání 1975) a *Nisa* (rukopis asi 1948), knižně nikdy nepublikovaná. Jelikož oba texty jsou čistě realistické, jde primárně o vyhledání a interpretaci odrazu regionální historie, reflexi dobových událostí a o záznam samotných reálií Jablonce. Drahá strávila většinu života právě zde, i proto jsou *Zápasy* zasazené do Jablonce a *Nisa* do Nové Vsi nad Nisou.

Většinu materiálů z pozůstalosti autorky poskytl kromě Muzea Mladoboleslavsko i její dlouholetý přítel Jiří Rambousek (viz 2.6 Pozůstalost), včetně originálního rukopisu *Nisy*, několika běžně nedostupných nízkonákladových básnických sborníků, na kterých se Drahá podílela, i nespočtu výstřížků z časopisů pro děti a mládež, v nichž se pravidelně objevovaly její příspěvky. Přístup k článkům, příspěvkům v komunistických periodikách a k většině básnických prací zajistil také letošní mimořádný režim a otevřený online katalog Národní digitální knihovny. Veškeré tyto dostupné materiály jsou k nahlédnutí v rozsáhlé obrazové příloze.

2 Život Anny Drahé

2.1 Rodina

Anna Drahá, rodným jménem Nováková, se narodila 20. června (přestože některé zdroje uvádějí chybné datum 30. června)¹ 1890 v Sovinkách u Mladé Boleslavi² jako nejstarší ze dvanácti děvčat. Matka se jako děvečka starala sedlákovi o dobytek a chodila pracovat na pole, ve starosti o děti ji často zastávala nejstarší Anna. V Rambouskově knize 1890–1960: *K sedmdesátinám Anny Drahé* sama autorka vzpomíná: *Starala jsem se o děti, myla je, krmila, prala na ně od svého nejtěplejšího mládí a nosila je, až jsem si tělo pokřivila. Vařila jsem, sotva jsem na plotnu dosáhla, brambory, pokud ovšem byly.*³ Otec byl vyučený tesař, ale podle svědectví Drahé také těžký alkoholik. Ačkoliv vydělával poměrně slušné peníze, většinu výdělku propil v hospodě. Když přicházel domů, k ženě i dětem se choval agresivně a uchýloval se k násilí.

S rodinou dožíval i strýc Antonín, u něhož není jasné, ke které straně rodiny náležel, či jestli vůbec byl pokrevním příbuzným. Drahá ve *Slovu autorky* zmiňuje: *...pod táflí umíral strýc Antonín, souchotinář, vyplivoval hleny na černou podlahu[.]*⁴

Už v osmi letech začala mladá Anička pracovat jako pomocná síla u švadleny, aby rodině trošku přilepšila. Švadlena měla dvouletého syna, kterému byla diagnostikována rachitida. Dívka o něj začala pečovat a doufala, že se dítěti udělá lépe. Chlapec se opravdu začal uzdravovat a švadlena se jí odvděčila tím, že se o ni starala jako o vlastní. Kupovala jí nové šaty, krmila ji, a dokonce posílala do školy. Díky této péči na tom Anna byla o hodně lépe než její sourozenci a doma už netrávila tolik času. Nemusela se setkávat s opilým otcem a matka živila o jedno dítě míň.

Po čase se ale švadlena s chlapcem odstěhovali do Prahy, a Anna byla nucena vrátit se domů. Uvědomila si tak znovu, v jaké bídě žijí. V roce 1904, když jí bylo čtrnáct let, si našla pracovní místo v Jablonci nad Nisou, čímž opět pomohla matce, a navíc mohla domů posílat něco málo z toho, co si tam vydělala.

¹ DUB, O. Její knihy psal život. In: *Tvorba – list pro kritiku a umění*, s. 16.

² Správně Sovinky, v textu se bude pracovat s podobou ze začátku 20. století – Sovinky.

³ DRAHÁ, A. Anna Drahá o svém životě. In: *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 10.

⁴ DRAHÁ, A. Slovo autorky. In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957.

2.2 Příjezd do Jablonce

Do cizího a pro ni nepřátelského města přijela Anna Drahá ve svých čtrnácti letech na podzim roku 1904. Jablonec nad Nisou (německy Gablonz an der Neiße) bylo chladné město, obydlené Němci a zbohatlíky, kteří zde zneužívali levných pracovních sil přijíždějících za slíbenou prací.

Drahá přicestovala vlakem z Mladoboleslavska a vystoupila na nádraží v Rychnově u Jablonce nad Nisou. Odtud v té době ještě vedla tramvajová trať až do centra Jablonce. Mladá dívka začala hned po příjezdu pracovat na domluveném místě v kartonážní firmě, kde se vyráběly krabičky (škatule) na vyhlášenou jabloneckou bižuterii, jež se rozvážela do celého světa. Fabrika továrníka Kierziga stála v ulici dnes nesoucí jméno Svatopluka Čecha.⁵

Svědectví o těchto těžkých časech poté zaznamenala především ve svém románu *Zápasy – ze života jabloneckých škatulářek*, kde téměř totožný osud prožívá hlavní hrdinka Bětka Hořáková. Zaměstnané dívky, nejstarší kolem osmnáctého roku, pracovaly v nepříznivých podmínkách za ubohé peníze, z nichž část musely posílat na přilepšenou domů, kam se některé nevracely ani na Vánoce, a ze zbytku samy přežívaly. Pracovní doba běžně zabrala až deset hodin denně a sobotní výplata byla tak bídna, že si děvčata ještě po večerech musela přivydělávat navlékáním skleněných korálků, vyšíváním nebo háčkováním.

Ubytování mívaly zařízené ve volných pokojích či na půdách místních obyvatel. Většinou v takovém pokoji spalo hned několik dívek, často po dvou v jedné posteli. Nájem byl cenově poměrně příznivý, ale podmínky byly především v zimních měsících bídne. Drahá v *Zápasech* vzpomíná, že *[p]eřiny bývaly ráno pokryty jíním, jak se na nich srážel dech spících, a sněhový prach, zahnaný sem nekrytou skulinou, vůbec na podlaze neroztál.*⁶ A. D. prodělala těžký zápal plic, příčinou byla zima i těžké pracovní prostředí, a velice zeslábla.⁷

Vzhledem k tomu, že Jablonec byl až do druhé světové války obydlen především Němci, české dívky se po večerech společně přiučovaly německy a opakovaly si slovíčka, aby ze společnosti nebyly vyloučeny zcela. Anna Drahá však brzy pocítila nerovnost mezi společenskými vrstvami. Jablonec byl na začátku 20. století stále velice bohatým městem, známým po celém světě díky své vyhlášené bižuterii. Drahá si už jako náctileté děvče uvědomovala propast mezi pracující třídou, kterou tvořili hlavně lidé, jako byla ona, a třídou, která je zaměstnávala. V doslovu k *Zápasům* říká: *Už tehdy jsem cítila, že ve společnosti něco*

⁵ MIKOLÁŠEK, V. Nepromarněný život. In: *Severočeský deník*, s. 5.

⁶ DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 24.

⁷ RAMBOUSEK, J. 1890–1960: *K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 5.

*není v pořádku; my, dělnice, jsme se ani nenajedly a na ulicích jsem potkávala měšťany se slečnami honosně nastrojenými... Vášnivě jsem zatoužila po vzdělání.*⁸

Drahá se zúčastnila stávky za zvýšení mezd pracovníků v kartonážní firmě, mimo jiné stálo mezi požadavky stávkujících i zkrácení pracovní doby. Útěchu tedy hledala, stejně jako v *Zápasech* Běta Hořáková, v socialistických organizacích, čímž riskovala ztrátu pracovního místa. K tomu posléze také došlo, a nakonec musela Jablonec opustit.

2.3 Založení rodiny

Stejně jako autorka i její budoucí manžel Josef Drahý, řečený Joska, (1911-?) pocházel z velmi početné rodiny. V Sovinkách se nenarodil, ale strávil tam většinu svého dětství. Podobně jako jeho budoucí žena už od osmi let musel vypomáhat s domácností, zároveň však také studoval. I Josefa donutila pracovní povinnost opustit Sovinky, ve čtrnácti letech odjel do Jizerního Vtelnu u Mladé Boleslavi vyučit se sedlářem. Když dostal svou pracovní knížku, procestoval kvůli práci celý sever. Nějaký čas strávil v Jablonci nad Nisou, s budoucí manželkou se zde však nikdy nesetkal, dále v Liberci, v Ústí nad Labem a práce ho zavedla i do Plzně. Nakonec se ale vrátil do rodného kraje a získal místo ve firmě Laurin a Klement přímo v Mladé Boleslavi, kde se začal aktivně politicky angažovat.

S Annou, tehdy ještě Novákovou, se potkal, až když se na čas vrátil do Sovinek. Zde se začínající autorka poprvé „regionálně proslavila“ poezií, kterou v té době psala pro mladoboleslavské periodikum *Stráž Pojizeří*, čímž mladého Josku velmi zaujala.

Svatba se konala roku 1912, Anna si vzala Josefovo příjmení Drahá a společně se přestěhovali do Sendražic u Kolína (domek č. 162). Josef začal pracovat v kolínském lihovaru, ale na začátku války, hned v roce 1914, byl povolán na frontu, aby se připojil k 88. regimentu. O tři roky později byl na hranicích tehdejší Haliče raněn a na chvíli se vrátil domů, aby se zotavil a mohl znovu do války. Po návratu k rodině se Joskovy politické názory ještě více utvrdily a po válce se stal zakládajícím členem odborového svazu lučebníků⁹ v kolínském lihovaru, kde měl stálé místo. Manželovy zkušenosti z této doby zaznamenala Drahá ve svém románu *Prosinec* (1960). Je zde popsán např. průběh velké generální stávky dělníků, která vygradovala 13. prosince 1920. Josef Drahý byl vedoucím stávky v lihovaru a po jeho obsazení se na tři dny dokonce stal ředitelem, když stávajícího donutili odstoupit.

⁸ In: DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957.

⁹ Lučebník = chemik.

Posléze byla spousta účastníků stávky včetně Josefa pozatýkána a zavřena do věznice v Kutné Hoře, kde pobýli šest týdnů. Na přelíčení, které nakonec proběhlo 19. března 1921, čekali všichni muži na svobodě. Pro nedostatek důkazů byli nakonec propuštěni. Josef přišel o práci a rodina musela prodat i nábytek, aby měla na jídlo. *Pak nastala bída, jakou jsem nikdy, ani v dětství, neprožila;*¹⁰ vzpomíná Drahá ve svém doslovu k Rambouskové jubilejní knize. Přibližně v téhle době onemocněla, částečně ze stresu a částečně kvůli nuznému způsobu života, tak vážně, že byla dokonce hospitalizována. Netrvalo to dlouho a Joska se stal redaktorem časopisu *Rudý prapor* (první číslo 1. 5. 1921).¹¹ Poté jako agitátor jezdil kolem Kolína a snažil se přesvědčit sociálnědemokratické organizace, aby vstoupily do KSČ.

V roce 1922 přestal *Rudý prapor* vycházet, jelikož redakce už neměla dostatek financí. Nezanikl však úplně, v roce 1922 byl sloučen s několika dalšími periodiky na Kolínsku. Mezitím se mladým manželům 10. září 1918 narodila druhá dcerka Naděžda,¹² starší, jejíž doba narození není známá, se jmenovala Božena. Drahý znovu přišel o práci, bylo mu však přiděleno místo v Pražské plynárně, kam odešel. V roce 1927 se za ním přistěhovala žena s dcerami a rodina zde zůstala celých sedmnáct let. Bydleli v Brněnské ulici (dnes Koněvova ulice) v Jarově, což byla místní část tehdejších Hrdlořez,¹³ dnešního Žižkova. Za druhé světové války, kterou ještě prožili v Praze, chodila Drahá pracovat na libeňský velkostatek Hajnovka.¹⁴

Manželé Drazí v Praze sice strávili mnoho let, avšak spisovatelku to vždy táhlo zpět na sever. Na přelomu let 1946 a 1947 poslechli výzvu k osidlování pohraničí. Původně se s rodinou nastěhovali do centra Jablonce,¹⁵ ale městské podmínky jim nevyhovovaly. Nakonec si po pár měsících našli dům č. 325 v Nové Vsi nad Nisou, která spadá pod okres Jablonec a od města je vzdálená jen asi tři kilometry, v současné době se počet obyvatel pohybuje okolo čísla sedm set.¹⁶ Anně bylo v té době už 57 let a Josef byl jen o rok mladší,

¹⁰ DRAHÁ, A. Anna Drahá o svém životě. In: *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 10.

¹¹ In: *Obrazová příloha* č. 12, s. 23.

¹² In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*, s. 113.

¹³ Jarov. In: *Praha neznámá – průvodce po pražských čtvrtích* [online]. Dostupné z: <https://www.prahaneznamazna.cz/praha-3/zizkov/jarov/>

¹⁴ RAMBOUSEK, J. *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 6.

¹⁵ Podle autobiografických částí románu *Nisa* měla do Jablonce v roce 1945 přijet pouze dcera Božena. Naopak dcera Naděa zůstávala kvůli studiu v Praze. (In: *Nisa*, s. 192–196.)

¹⁶ O obci. In: *Nová Ves nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://www.novavesnn.cz/obec-123/o-obci/>

ona pokračovala ve psaní, oba stále pracovali a byli i politicky činní, např. zde založili několik poboček jednotného zemědělského družstva.

V roce 1972 v Nové Vsi manželé Drahých oslavili diamantovou svatbu (viz obr. př. č. 8). O tři roky později, v neděli 31. srpna 1975, ve svých 85 letech Anna Drahá po krátké nemoci zemřela. Konec Josefova života není známý. Obě dcery dosáhly nejvyššího možného vzdělání, což si pro ně matka vždy přála a všechno její snažení směřovalo právě k tomu. Starší Božena vyučovala na střední škole český jazyk a literaturu. Drahá v románu *Nisa* uvádí, že působila jako profesorka na místním Gymnáziu U Balvanu (více viz 4.2.3.3 Jablonec nad Nisou po roce 1945).¹⁷ Mladší Naděnka vystudovala lékařskou fakultu, avšak stejně jako její matka měla i literární ambice (viz 3.3 Prózy). Její medailonek ve sborníku *Polních květů* (1958) uvádí: *Jako lékařka přišla do Liberce a literárně zachytila své poznatky z prostředí cikánských rodin. Ve dvou soutěžích krajského národního výboru získala ceny za povídku. Povídky byly vysílány krajskou stanicí Čs. rozhlasu v Liberci, tiskem vydány nebyly. Autorka upustila od tohoto žánru a věnuje se nyní básním.*¹⁸

Jak dcery Anny Drahé dožily, není možné nikde dohledat. Ještě 10. září 2001 však MUDr. Naďa Drahá napsala do *Zpravodaje od pramene Nisy* vzpomínku mamince, kde už „in memoriam“ děkuje své starší sestře Božence.¹⁹

2.4 Politická angažovanost

Drahá nikdy neskrývala své politické preference. Ještě před první světovou válkou, v roce 1908, vstoupila ve svých osmnácti letech do dělnické strany. Po válce pak stejně jako spousta velkých autorů té doby silně inklinovala ke komunistickým idejím a této ideologii se se svým manželem drželi až do smrti. Díky tomu však mohla po celý život volně tvořit a publikovat.

Manželé se po válce začali otevřeně hlásit k marxistické levici sociálně demokratické strany a stáli u založení Komunistické strany Československa. Jejich angažovanost je postižena ve scénáři připravovaného publicisticko-dokumentárního krátkometrážního filmu (nazvaného *Zápasy*) pro tehdy Československou televizi Praha z roku 1971 (viz obr. př. č. 12). Kromě evidentního ideologického podbarvení scénářistického počínu Štěpána Kloučka

¹⁷ In: *Nisa*, s. 192–196.

¹⁸ In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*, s. 113.

¹⁹ DRAHÁ, N. In: *Zpravodaj od pramene Nisy*, s. ?.

můžeme z tohoto devěťadvacetistránkového textu vyčíst mnoho informací o osobním životě Anny a Josefa Drahých (viz 2.3 Založení rodiny).

2.5 Spisovatelská kariéra

Literární život Anny Drahé započal příjezdem do Jablonce nad Nisou, kde spolu s ostatními děvčaty, svými spolupracovnicemi, trávila večery čtením a studiem literatury, jazyků a kultury. Především literatura mladé autorce učarovala, a nakonec sama pocítila potřebu psát. První báseň jí v roce 1908 otisknul mladoboleslavský list *Stráž Pojizeří*²⁰ (viz 3.2 Časopisecké příspěvky). O rok později se v *Ženských novinách* objevila báseň *Byl to hřích*?²¹ pojednávající o matce, která kvůli hladovému synovi ukradla pšenici. Dalšími periodiky, která jí poskytla prostor, byly *Červánky*, *Pestré květy*, *Zlatá brána*, *Zář* a spousta dalších. Většinu jejích příspěvků tvoří z počátku poezie, čímž se nevymyká standardu spisovatele. Postupem času rozšířila svůj repertoár na různé povídky, pohádky, příběhy, úvahy a statě.

V roce 1927 se Drahá pravděpodobně snažila získat práci jako spisovatelka nebo časopisecká dopisovatelka. Svědčí o tom dopis (viz. obr. př. č. 1), jež přijala od redaktorky *Ženských novin* a poslankyně Betty Karpíškové²² (1881–1942), ve kterém je psáno: *Vážená soudružko, odpovídajíc na Tvůj dopis lituji, že nemohu Ti vyhověti. [...] Mimo to víš, že naše noviny nejsou tak bohaté, aby mohly všechny rubriky přidělit zvláštním redaktorům, není toto také třeba.*²³ Dále také zmiňuje, že do novin bude přispívat „soud. Meissnerová“²⁴ (viz níže). Na závěr připojuje: „*Knoflíček*“²⁵ *není práce pro děti, to se klameš. Je to četba pro dospělé, poněvadž ti mají především rozumovat o plození.*²⁶

Drahá, přestože její jméno není ve velkých lexikonech literátů, poněkud zapadla dokonce i mezi regionálními autory. Udržovala však kontakt s poměrně významnými

²⁰ FRANTÁL, Z. Osmdesátka Anny Drahé. In: *Průboj*, s. 5.

²¹ DRAHÁ, A. Anna Drahá o svém životě. In: *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 10.

²² Vlastním jménem Božena (Betty) Karpíšková, byla poslankyní za Československou sociálnědemokratickou stranu dělnickou (ČSD) mezi léty 1925 a 1929. (Betty Karpíšková. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=1985&org=293>)

²³ Obrazová příloha č. 1.

²⁴ Správně Meissnerová, chyba B. Karpíškové.

²⁵ Údajně dílo Anny Drahé, které mohla Betty Karpíškové poslat s prosbou o práci. Není však doloženo.

²⁶ Obrazová příloha č. 1.

osobnostmi české a československé literární scény. Přispěl k tomu samozřejmě její přesun do Prahy jako do centra kulturního života. Velmi dobrou přítelkyní jí měla být Anna Maria Tilschová²⁷ (1873–1957)²⁸. Dalším důkazem toho, že se začínající autorka snažila zapadnout do literárního světa, může být dochovaná část její korespondence s Vilmou Meisnerovou, později Meisnerovou-Hrdličkovou,²⁹ (1893–1949). Např. z dopisu (viz obr. př. č. 2) z roku 1928, který Drahé poslala, vyčteme, že jejich rodiny si byly velmi blízké. Meisnerová přítelkyni píše: *Litovala jsem velice, když jsi byla u nás a já nebyla doma. Připadá mi věčnost co jsme se neviděly.*³⁰ Z dopisu také vyplývá, že by Meisnerová mohla Drahé v Praze být jakousi spisovatelkou mentorkou, píše jí: *Co pracuješ? Ted' se asi více budeš moci soustředit na svoji práci a těším se na Tvoje díla. Jen stále čti a čti[.] Universitou spisovatelovou jsou přečtené knihy – čti zejména ruské klasiky.*³¹

Jejich korespondence pokračovala několik měsíců, 17. 7. 1928 (viz obr. př. č. 3) Vilma Anně svěřuje: *Kvůli Tvému románu jsem byla u soudr. Krejčího*³² *v bytě, nechávám mu jej v redakci, slíbil, že velice rád si ho prohlédne. [...] Ale nechtěla bys ke mně přijít – dříve než mu ho odevzdáme? Nemohly bychom spolu něco upravit – něco, co mne naučily upravovat zkušenosti a skorem nutnost. Přijmi to z přátelského srdce – jinak se Ti velice obdivuji a přičiňuji se, abys byla tak poznána i známa jak zasluhuješ.*³³ Z kontextu není jasné, o jakém rukopisu Meisnerová píše.

Na začátku roku 1929 dostala Drahá nabídku (viz obr. př. č. 4) z redakce *Práva lidu*, ve které ji Vojtěch Lev³⁴ (1882–1974) nabízí spolupráci v časopise *Červánky*, o němž říká: *[Rád bych z něj] vytvořil list lidový a oblíbený. Potřebuji k tomu nutně některé*

²⁷ DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 187.

²⁸ A. M. Tilschová, prozaička, představitelka nových podob realismu 20. století. (FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/I S–T*, 2008.)

²⁹ Vilma Meisnerová-Hrdličková, feministicky a sociálně orientovaná spisovatelka (FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M–O*, 2000.)

³⁰ Obrazová příloha č. 2, s. 1.

³¹ Tamtéž, s. 2.

³² Pravděpodobně jde o Františka Václava Krejčího (1867–1941), literární a divadelní kritik, spisovatel, novinář, politik (ČSD). Mezi léty 1897 a 1932 psal pro divadelní rubriku deníku *Práva lidu*.

(Krejčí, František Václav. In: *Česká divadelní encyklopedie* [online]. Dostupné z:

http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Krej%C4%8D%C3%AD,_Franti%C5%A1ek_V%C3%A1clav)

³³ Obrazová příloha č. 3, s. 1–2.

³⁴ Vojtěch Lev, prozaik, novinář, autor rozhlasových a divadelních her (FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/II K–L*, 1993.)

spolupracovníky, zejména z řad žen.³⁵ Předpokládáme tedy, že autorka začala pro *Červánky* psát přibližně v této době.

Velký ohlas si Anna Drahá vydobyla úspěchem románu *Nisa*, který v roce 1947 získal cenu Osidlovacího úřadu (více viz 4.2 *Nisa*). V roce 1950 pak byla Svazem spisovatelů pozvána na školení v Dobříši, což byla poměrně velká, ale také dosti zpolitizovaná, událost. Někteří její přátelé o tomto „uznání“ ve formě pozvání, kterého se jí dostalo, netušili a domnívali se, že se do Dobříše stěhuje celá rodina. Zmiňuje to např. ve svém dopise (viz obr. př. č. 6) ze 7. února 1950 Hanuš Sedláček³⁶ (1881–1950), který ji tímto i zve k sobě do Nymburka. Ve své sbírce *Hladce a obrace aneb Spisy sebrané kdysi* píše Eva Frantinová³⁷ (*1956) o tomto školení:

Kdo chce být básníkem, ať se přihlásí! [...] A skutečně – na Dobříš zavezl autobus řadu těch nejnadějnějších autorů a tam je učili psát. [...] Čtu si ta jména jako báseň: Anna Bánovská, Anna Drahá, Vladislav Drong, Joža Herink, Miloš Kolísko, Vlastislav Oblúk, Růžena Zahradková, Vlastimil Vrána, Erich Sojka, Milan Ferko, Květuše Špryslová, Svatopluk Kuchař, Jiří Sumara... Představuji si, jak se každé ráno po snídani řadili do svého kursu, k tomu svému učiteli, jak k němu vzhlíželi... Kam se asi poděli? Tři týdny do nich lektori – básníci – „vtloukali“ básně, až přišli na to, že z umělé líhně toho mnoho nevzlétne[...] Básníci se vrátili na svá místa – kam asi jinam než do továren. Stali se z nich čtenáři.³⁸

Anna Drahá ale psát nepřestala. To, že později její jméno nestálo mezi těmi, o nichž dál píše Frantinová (*Některá jména se ale přece jen „ujala“ – Ivan Klíma, Milan Kundera, Jan Procházka, Vladimír Škutina, Jan Skácel, Karel Šiktanc...*)³⁹, ale neznamená, že by byl zanedbatelný její význam pro regionální poezii a později i prózu.

V pozůstalosti Drahé nacházíme i Delegační list k II. sjezdu Svazu Československých spisovatelů v Praze z 22.–29. dubna 1956 (viz obr. př. č. 7), což také dokazuje, že byla poměrně vážená a v té době ještě ne zcela zapomenutá. Samozřejmě k tomu přispívá i fakt, že

³⁵ Obrazová příloha č. 4.

³⁶ Hanuš Sedláček, venkovský autor pro děti a mládež, překladatel, publicista (FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/I S–T*. Praha: Nakladatelství Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1670-6.).

³⁷ Eva Frantinová, houslistka, básnířka. (Eva Frantinová. In: *Československá bibliografická databáze* [online]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-69873-eva-frantinova>)

³⁸ FRANTINOVÁ, E. *Hladce a obrace aneb Spisy sebrané kdysi*, s. 16.

³⁹ Tamtéž, s. 16.

byla ideologicky vyhovující autorkou. Drahá ale nebyla členkou ani kandidátkou SČSS,⁴⁰ dalšími takovými přizvanými byli např. Otakar Černoch⁴¹ (1907–1967), František Neužil⁴² (1907–1995), Jiří Levý⁴³ (1926–1967), Vladimír Babula⁴⁴ (1919–1966) nebo Jiří Weil⁴⁵ (1900–1959). Z několika zdrojů⁴⁶ vyplývá, že čestným hostem tohoto ročníku sjezdu spisovatelů byl Vítězslav Nezval⁴⁷ (1900–1958).

Ústecký rozhlas vysílal v roce 1971 pásmo Jana Suchla⁴⁸ (1928) o Anně Drahé.⁴⁹ Drahá byla po celý svůj dospělý život, zejména od svých pražských let, uznávanou autorkou. I po jejím odchodu zpět do pohraničí, kde se usadila a stala se z ní plnohodnotná regionální spisovatelka, se jí nepřestalo dostávat uznání, přestože reprezentovala jiný než svůj rodný kraj. Její milovaná Nová Ves nad Nisou, a vlastně celé Jablonecko, si v době budovatelské vážily toho, že mají vlastní „kronikářku“ (viz 4.2 *Nisa*), a úctu jí projevovaly až do doby normalizace, kdy manželé Drahých zemřeli.

⁴⁰ BAUER, M. *II. sjezd Svazu československých spisovatelů. 22.–29. 4. 1956 svazek I (protokol)*, s. 28.

⁴¹ Otakar Černoch. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=277>

⁴² František Neužil. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=825&hl=neu%C5%BEil+>

⁴³ Jiří Levý. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=420&hl=lev%C3%BD+>

⁴⁴ Babula Vladimír. In: *Millenium publishing* [online]. Dostupné z:

<http://www.nakladatelstvimillennium.cz/babula-vladimir/>

⁴⁵ Jiří Weil. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=902&hl=weil+>

⁴⁶ BAUER, M. *II. sjezd Svazu československých spisovatelů. 22.–29. 4. 1956 svazek I (protokol)*.

⁴⁷ Vítězslav Nezval. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1085&hl=v%C3%ADt%C4%9Bzslav+nezval+>

⁴⁸ Jan Suchl, prozaik a nakladatel. (Jan Suchl. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=868&hl=suchl+>)

⁴⁹ MIKOLÁŠEK, V. První český román o Jablonci nad Nisou – Anna Drahá: Zápasy. In: *Průboj*, s. 5.

2.6 Pozůstalost

Značnou část pozůstalosti nashromáždil a uspořádal jablonecký rodák Jiří Rambousek⁵⁰ (1927–2018), přítel Drahé, který vydal dva vzpomínkové svazky, jež vyšly ještě za jejího života. V roce 1960 sepsal pro Okresní dům osvěty v Jablonci nad Nisou v nákladu 100 kusů jedenáctistránkový sešit *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé* (1960), v němž shrnuje autorčin dosavadní život. Uveden je básní Vladimíra Mikoláška⁵¹ (1918–1998) a zakončen je reflexí samotné autorky (*Anna Drahá o svém životě*) nad tím, co prožila. Ve spolupráci s jabloneckou Městskou knihovnou (tenkrát ještě Okresní knihovnou v Jablonci nad Nisou) vyšla k autorčiným osmdesátinám o deset let později v nákladu 150 kusů druhá knížečka, patnáctistránková, pod jednodušším názvem – *Anna Drahá* (1970). Poetické *Vyznání* na začátek tentokrát napsal Jiří M. Palát⁵² (1922–1990), zbytek stran zaplnil sám Rambousek detailním rozbořem prvotiny *Zápasy*.

Autorem řady článků o životě spisovatelky je také výše zmíněný Vladimír Mikolášek ze Semilsky, který se především v druhé půlce svého života věnoval kulturnímu dění v našem regionu a zdejšímu autorům nadšeně pomáhal. I jeho vrstevník Jiří Mojmír Palát, kterého na Jablonecko přivedla novinářská práce, Drahé vypomáhal a jeho snahou bylo, aby se na tuto regionální autorku nezapomnělo. Ve svém poměrně intimním *Vyznání*⁵³ z roku 1970 napsal:

*Co štěpů planých
ostrý nůž slov a vět
navždycky ruboval.*

*Má lípo zlátnoucí
už s podzimem jsi tady.
Přehořce voní rmen
pod nebem Tvým i mým...*

⁵⁰ Jiří Rambousek, literární historik a editor. (Jiří Rambousek. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1918&hl=so%C5%88a+rambouskov%C3%A1+>)

⁵¹ Vladimír Mikolášek, spisovatel a novinář. (Mikolášek Vladimír. In: *Městská knihovna Jablonec nad Nisou – osobnosti regionu* [online]. Dostupné z: <https://knihovna.mestojablonec.cz/cs/sluzby/osobnosti-regionu/mikolasek-vladimir.html>)

⁵² Jiří Mojmír Palát, redaktor a editor. (Literární archiv Památníku národního písemnictví – Palát Jiří Mojmír. In: *Badatelna.eu – paměťové instituce online* [online]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2545/uvod/>)

⁵³ In: RAMBOUSEK, J. *Anna Drahá*, s. 3.

Největší část pozůstalosti Anny Drahé byla uložena v jejím osobním fondu v Muzeu Mladoboleslava, které nám k dokumentům poskytlo přístup. Kromě několika drobných rukopisů (viz obr. př. č. 10) a různých pohlednic je zde uložena především přijatá osobní korespondence s významnými osobnostmi (viz 2.5 Život spisovatelky). Uchován je v její složce i devěťadvacetistránkový scénář připravovaného krátkometrážního politicko-dokumentárního filmu (viz obr. př. č. 12).

3 Literární tvorba Anny Drahé

3.1 Styl

Politická příslušnost Anny Drahé (viz 2.4 Politická angažovanost) významně ovlivnila i její tvorbu. Kromě některých nezvykle lyricky laděných básní pro děti, psala Drahá romány, novely, povídky a kroniky (v případě *Nisy*) v duchu socialistického realismu. Díky této skutečnosti ani po válce a v následujících letech nepřestala psát a její knihy mohly být vydávány. Vycházely sice v drobných nákladech a nejprve časopisecky, to však nebylo nic neobvyklého.

Jiří Rambousek píše ve své drobné knížečce *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*: *Avšak důležitější je po mém soudu souvislost díla Anny Drahé s pokrokovou českou literaturou minulosti, zejména kritickým realismem, [...] V tom se již blíží realismu socialistickému.*⁵⁴ Její díla tedy řadíme k socialistickému realismu. Výjimkou jsou *básně* uveřejňované časopisecky (viz 3.2 Časopisecké příspěvky), které jsou většinou určené dětskému čtenáři a do značné míry jsou lyrizovány.

3.2 Časopisecké příspěvky

První báseň Anně Drahé otiskl v roce 1908 mladoboleslavský regionální list *Stráž Pojizeří*,⁵⁵ tematicky se dotýkala problematiky týraných žen v domácnosti, inspirací k napsání tohoto drobného intimního vyznání byla samozřejmě autorčina maminka a její problémy s otcem pijákem. Celá báseň není k dohledání, ale její část přepisuje Ota Dub⁵⁶ (1909–1987) ve své stati *Lidový autor dneška*:

*Matičko moje rozmilá, pověz mi, co Tě bolí,
že bolest Tebou lomcuje jak vítr stéblem v poli?
Že oči Tvoje nezáří, nesmějí se Tvé líce?
Vždyť láskou chci Tě zahrnout! Co mohu dát Ti více?*⁵⁷

⁵⁴ RAMBOUSEK, J. *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 8.

⁵⁵ FRANTÁL, Z. Osmdesátka Anny Drahé. In: *Průboj*, s. 5.

⁵⁶ Ota Dub. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=302>

⁵⁷DUB, O. *Lidový autor dneška*. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 186.

Ota Dub také dokládá, že po roce 1908 se spisovatelce dostalo v tomto „domácím“ periodiku více prostoru. Měla psát drobné články a příběhy na téma týraných žen, které mívaly poměrně feministické vyznění. Adresátkami sdělení měly být dělnické ženy, na něž autorka naléhala, aby si uvědomily své postavení a svou hodnotu.

Nejvíce dochovaných a dohledatelných příspěvků je z období, kdy Drahá přispívala do *Pestrých květů* (pro kompletní seznam viz 5.2 Periodika). Větší část příspěvků tvoří poezie a říkanky, o něco menší pak drobné prózy. Tato tvorba je s pár výjimkami určena výhradně dětem, a to v rubrice *Malým a nejmenším*.⁵⁸ Vzhledem k tomu, že přístup k těmto periodikům je omezený, většinu materiálů nashromáždil přes léta sám Rambousek, který si kopíroval pouze strany s příspěvky A. D. V některých případech chybí doplňující bibliografické informace, jako je číslo konkrétního vydání či stránkování (lze vyvodit, že rubrika *Malým a nejmenším* je ve většině případů na straně 19). Všechny dostupné příspěvky jsou z ročníku 1928–1929.

Pokud se podíváme na formu skoro čtyřiceti básní Anny Drahé a vezmeme-li v úvahu, že jsou určeny dětem, zjistíme, že verše jsou krátké, úderné a jednoduché. Čárky na konci veršů často střídá s pomlčkami. Ty pak používá i uprostřed veršů, někdy dvě i tři za sebou. Může se jednat pouze o autorskou preferenci, ale např. u říkadel by mohly být prostředkem jasnějšího frázování.

Řikadla.

(Z Boleslavska)

[...]

Jedna, dvě – Honza jde,

tři, čtyři – z hospody,

pět, šest – nemá čest,

sedm, osm – nemá rozum,

devět, deset – jde se věšet,

jedenáct, dvanáct –

*už tam visí jako paňác.*⁵⁹

⁵⁸ In: *Pestré květy*, 1928.

⁵⁹ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 16, s. ?.

I v těchto drobných útvarech můžeme zaznamenat autorčino regionální zaměření. Například *Řikadla* mívají podtitul z *Boleslavska* nebo třeba z *Velvarska*,⁶⁰ tedy z autorčina rodného kraje (zmiňuje okolní obce, pamětihodnosti, samotnou Boleslav):

Řikadla.

(Z Boleslavska)

[...]

II.

*Od tetičky ze Strenic
dostal jsem pět jitrnic –
měl jsem hlad a tak jsem hned
za Podčejkem jednu sněd' –
U Jizerního pak Vtelna
jedna kočka potutelná
zle se na mne sápala,
jitrnici mi vzala.
Když jsem došel k Boleslavi
vyběh' na mne pes zrzavý.⁶¹*

V pozdějším čísle pak jednu říkanku věnuje i Sovinkám, kde se narodila a vyrůstala:

Řikadla.

I.

*U Sovinek „Na Kameně“
usnula cikánka v seně,
přikryla se sukní reznou.
Zdálo se jí, že je kněžnou.
Byla na velké hostině
topila se tam ve víně –
No – tohle ji probudilo:
Pršelo vám – jen se lilo!⁶²*

⁶⁰ DRAHÁ, A. Řikadla. In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 22, s. 19.

⁶¹ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 20, s. 19.

V dalších se objevuje třeba Kolínsko, kde žila rodina Drahých patnáct let:

Řikadla.

(Z Boleslavska)

[...]

Naše Týna jako jiná
jela na trh do Kolína –
ale nechtěla jít sama,
musili s ní táta, máma.

[...] ⁶³

U některých básní si můžeme všimnout i jisté míry lyrizace, což pro Drahou není zrovna typické. Ve skladbě *Předtucha jara*, která je určena dětem, najdeme metaforu, jimž se ve svých realistických románech vyhýbala (výjimku do jisté míry tvoří *Nisa*, viz 4.2 *Nisa*).

Předtucha jara.

Usnula Země matička, kryje ji přikrov bílý,
zpěv ptáčků zmlkl docela – jen vrabčík hladem kvílí – –
I rostlinky spí ... Jeden jen zvonek něžný
splývá s bělostným rouchem matičky v povlak sněžný...
Ten zvoneček se rozcinká, zpěv zazní z ptačí hrudi
a Země, dobrá matička, se opět ze sna vzbudí
v nový šat luhy oděje, rozhodí květů moře –
zapomene i vrabčáček na svoje zimní hoře,
vesele napne křídélka, z hrdla mu smích zahrá:
„Čimčaraná, čím, čím, čím, čím trápiti se z jara?“ ⁶⁴

Prozaické příspěvky do *Pestrých květů* byly také určeny hlavně nejmladším čtenářům. Většinou jde o dvou až třísloupcové pohádky nebo pohádkové příběhy. Pouze výjimečně píše články pro dospělé. Takovým případem je např. výzva *Perte vzduchem!* z roku 1928, která

⁶² In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 46, s. 19.

⁶³ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 16, s. ?.

⁶⁴ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. ?, s. 19.

začíná slovy: *Není mým oborem psáti úvahy o tom či onom, ani raditi, jak to, či ono udělati. Na příklad: vyprávěti našim ženám o moderních vymoženostech, které hospodyňce v kuchyni i při jiných pracech vypomáhají.*⁶⁵

Dále píše o novince jménem *elektrická pračka – praní s kompresorem za pětáctýřicet korun.*⁶⁶

Motivy pohádek jsou klasické, např. její série *Nové příhody Palečka*⁶⁷ nebo různé rozsáhlejší příběhy s dětským hrdinou, *Jak Honza s Jakubem pásli ovečky*,⁶⁸ které vycházely na pokračování. Opět se zde vyskytují nejrozličnější regionální prvky. Vícedílná pohádka o kašpárkovi má přímo v názvu odkaz na pražskou čtvrť, ve které rodina Drahých žila – *Pohádka, kterou dětem v loutkovém divadle na Jarově vyprávěl Kašpárek o Vánocích.*⁶⁹

3.3 Prózy

Prozaická tvorba Anny Drahé není nijak rozsáhlá. Celkový počet děl nepřesahuje hranici deseti titulů. Ve svém úvodu k besedě z roku 1959 píše Rambousek v soupisu dosavadních děl A. Drahé:

Zápasy – 1927. 1957

Jablonecko a Jablonec na poč. století

Prosinec – Kolín 1920 Olbracht, Zápotocký

Nisa

řada básní a drobnějších prací časopisecky

Polní květy Cestou života

Stíny jeskyně

*Čs. rozhlas v LIBERCI – právě nyní povídka na pokrač. i již dříve řada ukázek z díla povídky*⁷⁰

Jak již bylo zmíněno, autorčiným debutem byla jablonecká próza *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek* (pro detailnější rozbor viz 4.1 *Zápasy*). Na konci čtyřicátých

⁶⁵ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. ?, s. 48.

⁶⁶ Tamtéž, s. 48.

⁶⁷ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 13–?.

⁶⁸ In: *Pestré květy*, 1928, roč. 1, č. 27, s. 19.

⁶⁹ In: *Pestré květy*, roč. 1, č. 21–, s. 19.

⁷⁰ Pozůstalost od J. Rambouska, složka „*nějaký můj úvod k besedě, zřejmě 1959*“, 2013.

let napsala Drahá kronikářský román *Nisa*, jehož úpravy trvaly ještě dalších 20 let (viz 4.2 *Nisa*). Tento nikdy nevydaný román je jejím paradoxně pravděpodobně největším literárním počinem, nejvíce si na něm můžeme opět cenit jeho regionálního významu, jelikož dokládá nespočet místních i dobových reálií.

Po kratší pauze (z důvodu bídy) a po několika časopiseckých spolupracích navázala dvojicí povídek *Cestou života*⁷¹ a *Stíny jeskyně*⁷², kterými přispěla do regionálního sborníku *Polní květy*.⁷³ Kniha vyšla s podtitulem *Sborník prací krajevých autorů*, kam přispěla řada dalších regionálních spisovatelů, např. významný liberecký básník Ladislav Dvorský⁷⁴ (1931–1995) nebo třeba i zmiňovaný Vladimír Mikolášek.⁷⁵

Povídka *Cestou života* se pak objevila i v kalendáři *Pracující rok 1951*, když spisovatelka dílo poslala do soutěže Rady družstev a vyhrála tři tisíce československých korun, které posléze věnovala Dětskému domovu v Nové Vsi nad Nisou.⁷⁶ Povídka rekapituluje život třiaosmdesátileté Nány od 19. století až po konec druhé světové války. Místně je zasazena na Boleslavsko, největší část se ale odehrává v Sovinkách, kde se Drahá narodila a do čtrnácti let vyrůstala, avšak válečné události, které zde popisuje, v Sovinkách sama nikdy zažít nemohla: *Na náměstíčku tančili Rusové se sovinskými děvčaty, ba i Lída své staré nohy zase jednou po létech přinutila k poskočení. Nastaly dny horečné obnovy.*⁷⁷

Objevují se i drobné popisy okolí: *Bezno už je za námi i s minulostí. Auto pádí silnicí k Zámostí, okolo Stránova, kostelík pod Jiřím se mihne jen na okamžik; přejíždí Jizeru a po jejím břehu jede k Mladé Boleslavi, Kosmonosy, Bakov, Česká Lípa.*⁷⁸ Spisovatelka dokonce zmiňuje místní list *Stráž Pojizeří*, který jí uveřejnil první báseň: *Tu nemohli zavřít do díry ve břehu, poněvadž případ Horčicův se dostal do „Stráže Pojizeří“ a obec jen stěží unikla vyšetřování.*⁷⁹

⁷¹ In: *Polní květy: Sborník prací krajevých autorů*, s. 29–40.

⁷² Tamtéž, s. 82–88.

⁷³ PALÁT, J. M. *Polní květy: Sborník prací krajevých autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958.

⁷⁴ Ladislav Dvorský, spisovatel, básník, autor knih pro děti a mládež. (DVORSKÝ, L. Slunečnice; Bodlák; Třetí sonet. In: *Polní květy: Sborník prací krajevých autorů*, s. 52–53.)

⁷⁵ MIKOLÁŠEK, V. Cikánská abeceda. In: *Polní květy: Sborník prací krajevých autorů*, s. 54–58.

⁷⁶ DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 189.

⁷⁷ *Cestou života*: In: *Polní květy: Sborník prací krajevých autorů*, s. 37.

⁷⁸ Tamtéž, s. 38.

⁷⁹ Tamtéž, s. 34.

Výrazně kratší povídka *Stíny jeskyně* zase vypráví příběh báby Šindelářové a jejího přesunu do Prahy. Drahá zde uplatňuje své znalosti pražských reálií a píše o Hrdlořezech, kde žila s rodinou:

*Na svahu k Vysočanům se táhne lán dozrávajícího žita, k Hrdlořezům klesá pahorkaté vojenské cvičiště, poseté zákopy, ale i pampeliškami, čekankami, zvonky, rozhodníkem a různými jinými květy, milujícími chudé stráně.*⁸⁰

Na konci příběhu pak pojmenovává znovu Mladou Boleslav.

Zajímavostí je, že do tohoto sborníku přispěla jedna z dcer Anny Drahé, mladší Naděžda Drahá. Na straně 91 jsou otištěny dvě její básně: *Dubnový podvečer*⁸¹ a *Racek*.⁸² Oproti matce jsou její práce mnohem více lyrické, objevují se v nich také regionální motivy:

Dubnový podvečer

*Krvavé slunce se za Ještěd zhouplo,
bělavý měsíc lampu rozsvítil
a šel mezi hvězdy...
[...]*⁸³

Následoval úspěšný román *Prosinec* (1960), ve kterém se autorka vrací k prožitým událostem z desátých let 20. století v Kolíně. Dílo můžeme opět zařadit k sociálnímu realismu. V ústředí stojí Karnetova rodina, ale Drahá zde v inspiraci ve vlastním životě zachází tak daleko, že hlavním postavám propůjčuje křestní jména jejich reálných předloh. Hlavním hrdinou je Josef Karnet, jehož předobrazem byl autorčin manžel Josef, a kromě toho je spojuje i osud lučebníků v kolínském lihovaru. Jeho manželkou je Anna Karnetová, posléze se jim narodí dvě dcery. Anna, přezdívaná Karnetka, si k sobě domů dokonce vezme svoji jedenáctiletou sestru Boženku, aby ulehčila práci chudé matce. Zde můžeme spekulovat, zda tento motiv má základ v reálné události, či to byl jen „sen“, který si Drahá splnila prostřednictvím tohoto textu. Z kontextu vyplývá, že rodina Drahých by si za první světové války kvůli bídě nemohla dovolit živit další krk, ani žádný ze zdrojů to nezmiňuje. Možná spisovatelka přeci jen postupuje za hranice realismu a minulost si dovoluje

⁸⁰ *Stíny jeskyně*: In: *Polní květy: Sborník prací krajoých autorů*, s. 86.

⁸¹ DRAHÁ, N. *Dubnový podvečer*. In: *Polní květy: Sborník prací krajoých autorů*, s. 91.

⁸² DRAHÁ, N. *Racek*. In: *Polní květy: Sborník prací krajoých autorů*, s. 91.

⁸³ In: *Polní květy: Sborník prací krajoých autorů*, s. 91.

lehce romantizovat. Román *Prosinec* byl roku 1971 oceněn Cenou města Kolín.⁸⁴ To dokládá svými slovy i jeden z porotců zmíněné soutěže, Jan Noha⁸⁵ (1908–1966), v dopise (viz obr. př. č. 5) z 5. února 1950, v němž píše: *Já velmi často vzpomínám na setkání s Tvým Prosincem v soutěži. Musíš si představit porotcovu práci: probírá se horami rukopisů, zápolí s desítkami a desítkami prací nejružnější úrovně – a najednou se mu dostane do rukou práce, kterou přečte se zaujetím a téměř jedním dechem. Nemá čas, aby podrobně analysoval, ale tolik času má a musí mít, aby poznal, že má v ruce dobrou práci, práci, která slibuje, že může být ještě lepší. Takový je Prosinec.*⁸⁶

V průběhu padesátých let, pravděpodobně až po Dobříši 1952, měla vzniknout jediná hra Anny Drahé, *Svítání* (odměněno uznáním ministerstva informací).⁸⁷ Nikdy se však nehrála a je to opět zapomenutý titul, který je připomenut jen párkrát Rambouskem a Palátem. Stejně je tomu u novel *Paprsek*, *Harantova ulice* a *Fronta na Pražačce*,⁸⁸ ke kterým nemáme přístup.

Žádné další ucelené dílo Anny Drahé známo není. Několik zdrojů se zmiňuje o „povídkách“, na nichž měla údajně pracovat v padesátých letech a později. V pozůstalosti z Muzea Mladoboleslava se nachází nedatovaný a nepojmenovaný čtyřstránkový rukopis (viz obr. př. č. 9). První strana dvoulistu není očíslována, ale na ostatních je paginace 36, 37, 38. Z kontextu poznáme, že příběh měl pokračovat dál. Hlavními hrdiny krátké povídky jsou Marie a Josef, kteří řeší vztahové problémy. Mají spolu „děťátko“, o nějž má však starost jen matka, otec se k němu chová chladně a dítě se od něj stále víc a víc vzdaluje. Jestli byla tato povídka někdy veřejně čtena, není jasné. Je možné, že jde o nedopsaný rukopis, který nikdy nevyšel, nebo např. o přípravu pro liberecký rozhlas, jenž v padesátých letech věnoval jejím prózám odpolední pásmo. Periodikum *Náš rozhlas* totiž zmiňuje v programu LIBEREC z neděle 4. ledna 1953:

*17.00 Anna Drahá: Na řepě. Kapitulu z chystaného románu vypravuje Milada Vítová,*⁸⁹ *členka SDL.*⁹⁰

⁸⁴ *Kronika města Kolín 1971*, s. 19.

⁸⁵ Jan Noha, básník. (Jan Noha. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1086&hl=jan+noha+>)

⁸⁶ Obrazová příloha č. 5.

⁸⁷ RAMBOUSEK, J. 1890–1960: *K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 9.

⁸⁸ MIKOLÁŠEK, V. První český román o Jablonci nad Nisou – Anna Drahá: Zápasy. In: *Průboj*, s. 5.

⁸⁹ Milada Vítová (1908–1978), herečka, rozhlasová herečka. (Milada Vítová. In: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. Dostupné z: <https://www.csfd.cz/tvurce/36530-milada-vitova/biografie/>)

Ota Dub zmiňuje v *Lidovém autorovi dneška* dílo, které mělo vzniknout po odjezdu A. D. z Kolína – tedy z bídy a nouze – do Prahy, místa naděje:

[Z] *čisté radosti a z prožité nedávné zkušenosti, vznikla rozmarná novela Mikyna,*⁹¹ *vyprávění o koze a jiných zvířátkách. O těch, která sdílela osud spoutaných, věčně hladových a se zavilým nepřítelem drobnými zbraněmi bojujících lidiček. Pražská periferie, činžáky, parcela mezi domy, sousedé a sousedky, hubené stráně a na nich hubená zvířata ožívají v této knize, která by mohla mít podtitulek Z okupantské archy Noemovy.*⁹²

Tato novela musela vzniknout přibližně v roce 1927, kdy se Anna Drahá s dcerami odstěhovala za Joskou do Prahy. Vzápětí Dub píše: *Kniha dodnes nevyšla, čímž byla ochuzena nejen autorka o možnost poznat své chyby a učit se dál, ale i děti od 7 do 70 let, čtenáři, kterým by jistě přinesla spoustu radostí a veselí.*⁹³ Tuto Mikynu pak v rozhlasě předčítala opět Milada Vítová, první část byla odvysílána v pátek 17. dubna 1959, 15.00–16.00 v pásmu *Z dílny krajových autorů.*⁹⁴

Soňa Rambousková⁹⁵ (1928–1986) na konec rukopisu svého doslovu k druhému vydání *Zápasů* (viz obr. př. č. 11) rukou připsala poznámku: *V posledních letech pracuje Anna Drahá na „Vzpomínkách.“*⁹⁶ Druhé vydání, které je zde označeno jako III. vydání (Rambousková pravděpodobně započítala i to první časopisecké), bylo vydáno v roce spisovatelčiny smrti, 1975 (více viz 4.1 *Zápasy*). Rukopis zmiňovaných *Vzpomínek* se v žádném ze zdrojů neobjevuje.

⁹⁰ In: *Náš rozhlas*, 1953, roč. 20, č. 1, s. 9.

⁹¹ Mikyna byla podle autobiografických zmínek v románu *Nisa* koza rodiny Drahých. (In: *Nisa*, s. 198.)

⁹² DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 188.

⁹³ Tamtéž, s. 188.

⁹⁴ *Rozhlas*. In: *Cesta míru*, 1959, roč. 1959, č. 42, s. 4.

⁹⁵ Soňa Rambousková, literární teoretička, manželka J. Rambouska. (Soňa Rambousková. In: *BillionGraves* [online]. Dostupné z: <https://cs.billiongraves.international/grave/So%C5%88a-Rambouskov%C3%A1/21707269>)

⁹⁶ Obrazová příloha č. 11, s. 6.

4 Odraz regionu ve vybraných dílech

Krátce se zaměříme na problematiku pojmů regionalismus a regionalita. Libor Martinek ve své studii z roku 2004 říká: *Regionalita nejen předchází regionalismus historicky, ale regionalismus se stává zvláštním případem regionality.*⁹⁷ Je-li tedy dílo regionální, chápeme jej jako vzniklé v určité lokalitě (regionální = místní). Avšak je-li nějaké dílo regionalistické, usiluje o jakousi vizi světa, zdůrazňuje kraj (krajinu, folklor, místa). Regionalismus obecně se vyznačuje určitou snahou o decentralizaci kultury. Jiří Krystýnek ve svém díle *K otázce regionalismu v literatuře* k této problematice poznamenává: *V literární vědě se pojmu regionalismus užívá zpravidla ve významu [...] označení snahy o vytvoření provinciální oblastní literatury a o zdůraznění krajového svérázu. Za regionální literární dílo se pak pokládá takové umělecké dílo, které odráží rysy příznačné jen pro jistý kraj.*⁹⁸

Regionální význam svého díla si uvědomovala i sama autorka. Už v době vydání bylo právě pro tento fakt velmi oceňované. Rambousek ve svém svazku *Anna Drahá* vzpomněl na jeden svůj nejmenovaný text z roku 1960, ve kterém hodnotil dílo A. D. takto: *Mohli bychom hovořit především o jeho významu regionálním. Vždyť knihy, jako jsou Zápasy, v nichž autorka zachytila sociální a národnostní poměry v našem městě před více než padesáti lety, přispívají nemalou měrou k tomu, že se v lidech, kterým se pohraničí stalo domovem, vytváří pocit sounáležitosti s krajem, v němž žijí, a jeho revolučními tradicemi.*⁹⁹

V následujících kapitolách půjde tedy především o reflexi místních a dobových reálií Jablonecka v dílech *Zápasy* (zde zčásti i reálie Mladoboleslavska) a *Nisa* (Jablonecko a Turnovsko). Obě díla jsou úvodem obecně popsána z hlediska historie vydání, kompozice, děje a případných poznámek redaktorů a edotirů.

⁹⁷ MARTINEK, L. K reflexi regionalismu v české literární vědě. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, s. 85.

⁹⁸ KRÝSTÝNEK, J. K otázce regionalismu v literatuře. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, s. 15.

⁹⁹ RAMBOUSEK, J. Na okraj Zápasů Anny Drahé. In: *Anna Drahá*, s. 1.

4.1 Zápasy

Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek jsou románovým debutem Drahé. Tak jako spouště autorům první poloviny 20. století, i mladé spisovatelce tato prvotina vyšla nejprve na pokračování v periodiku. Prostor jí poskytl *Večerník Práva lidu* v roce 1927 (první číslo 1893 v Kuklencech u Hradce Králové, 1894 v Humpolci, od 1897 v Praze),¹⁰⁰ jehož redaktorem¹⁰¹ byl v té době mladý Jaroslav Seifert¹⁰² (1901–1986). Uznání se jí dostalo i od jiných významných osobností. Například Václav Kaplický¹⁰³ (1895–1982), se kterým se Drahá setkala na školení v Dobříši, ohodnotil *Zápasy* slovy: *Jsou psány čistým jazykem milujícím*.¹⁰⁴

Román vyšel knižně poprvé v roce 1928 z iniciativy vydavatele Antonína Němce¹⁰⁵ (1858–1926) nákladem *Práva lidu*. Pravděpodobně šlo pouze o sešitové vydání oblíbeného časopiseckého příběhu jabloneckých škatulářek, který se rok předtím objevil ve *Večerníku*. Autorka je na obálce chybně napsána jako Anna Draha. Kniha má sto sedmdesát osm stran a doplňuje ji dvacet tři ilustrací neznámého umělce, avšak poslední perokresba je podepsána *[nečitelné]*. *VÍTEK*. 19.¹⁰⁶ Obrázky jsou čistě figurální povahy, v žádné z nich se náš region nijak neodráží. Svazek má tři číslované části (*I. Do světa, II. Škatulářkou, III. Nové obzory*) a dalších sedm kapitol (*O život, Cíl, K cíli!, Doma, Do nové práce, Moc uvědomění*), což odpovídá dělení textu v pozdějších vydáních. Na každých třech až pěti stranách je dodatek, např. *Anna Drahá: Zápasy*. 3.¹⁰⁷ S největší pravděpodobností se jedná o vyznačení částí, které původně v roce 1927 vycházely v periodiku. Poslední taková poznámka na straně 177,

¹⁰⁰ KRÍŽ, J. *Vznik a vývoj Práva lidu v období před I. světovou válkou*. Brno: 2020. 152 str. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pavel Večeřa.

¹⁰¹ DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 187.

¹⁰² Jaroslav Seifert, básník, překladatel. (Jaroslav Seifert. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1114&hl=jaroslav+seifert+>)

¹⁰³ Václav Kaplický, spisovatel, autor historické prózy, publicista. (Václav Kaplický. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=502&hl=v%C3%A1clav+kaplick%C3%BD+>)

¹⁰⁴ MIKOLÁŠEK, V. Nepromarněný život. In: *Severočeský deník*, s. 5.

¹⁰⁵ Antonín Němec, vydavatel, poslanec za stranu Revolučního Národního shromáždění. (Antonín Němec. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=2954&org=296>)

¹⁰⁶ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1928, s. 178.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 9.

ačkoliv příběh pokračuje ještě o jednu stranu dál, nese číslo 45.¹⁰⁸ Dovídáme se tedy, že vyšlo 45, nebo 46 částí.

Za první plnohodnotné vydání se však považuje až to z roku 1957. Vyšlo v Krajském nakladatelství v Liberci jako dvaadevadesátistránkový svazek (v nákladu 2 200 kusů). Obálku knihy a příběh doplnil svými ilustracemi akademický malíř Alex Beran¹⁰⁹ (1923–2019). Po smrti Drahé jí také věnoval jednu svou grafiku *In memoriam Anny Drahé* (viz obr. př. č. 9) s vyobrazením panoramatu nového Ještědu a s kolorovanou růží v popředí. Věnování na druhé straně je jednoduché:

In memoriam Anny Drahé

ak. malíř Alex Beran

Ilustroval 1. vydání (po 2. svět. válce) „Zápasy“ v r. 1957¹¹⁰

První vydání doplnila sama autorka krátkým doslovem (*Slovo autorky*), který je otištěn na přebalu knihy. Reflektuje v něm životní zkušenosti, z nichž čerpala, a napovídá čtenáři, že text je vysoce autobiografický. Redaktorem publikace je zmiňovaný Jan Suchl (viz 2.5 Spisovatelská kariéra), jehož poznámka je připojena na druhé straně přebalu. Tento kratičký text je psaný du-formou, skoro by se dalo říct, že jde o jakýsi dopis čtenářům. Suchl píše:

Milý čtenáři, kniha, kterou otvíráš, není obyčejnou knížkou. Poznáš to sám po několika stránkách četby. [...] Nejsou tedy „Zápasy“ jen autobiografickou záležitostí. Síla osobního prožitku vtiskla románu punc důvěryhodnosti a opravdovosti, a to je vlastnost, kterou, milý čtenáři, jistě s povděkem uvítáš.¹¹¹

Začátek každé z deseti nečíslovaných kapitol je doplněn drobnou tematicky odpovídající ilustrací. Například první,¹¹² kdy Bětko přijíždí na rychnovské nádraží, je uvedena právě kresbou Rychnova u Jablonce nad Nisou a nádražní budovy. Pátý obrázek¹¹³ nabízí pohled na panorama Ještědského hřebenu, jaký se naskytuje právě z Jablonce.

¹⁰⁸ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1928, s. 177.

¹⁰⁹ Alex Beran, český malíř a grafik. (Alex Beran. In: ABART [online]. Dostupné z: <https://en.isabart.org/person/5>)

¹¹⁰ Obrazová příloha č. 9.

¹¹¹ SUCHL, J. In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957.

¹¹² In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957. s. 5.

¹¹³ Tamtéž, s. 40.

V roce 1975 byly *Zápasy* vydány znovu. Tentokrát v nákladu 3 700 výtisků v Severočeském nakladatelství, mají sto čtyřicet dva stran. Odpovědným redaktorem je stejně jako v předešlém vydání Jan Suchl. Ani zde nejsou části číslované, na třetí straně každé nové kapitoly se objevuje jednoduchá ilustrace (jedná se o nefigurální grafiky) Miroslava Houry¹¹⁴ (1933–2006). Grafiky, stejně jako v *Zápasech* z roku 1928, nejsou nijak speciálně regionálně orientované, kromě obrázku na straně 61, kde se opět objevuje stylizované panorama Ještědu. Na obálce knihy je připsané krátké nepodepsané shrnutí historie *Zápasů*. Autor poznámky zde tehdejší Jablonec příhodně charakterizuje takto:

*Kdosi nazval svého času Jablonec českým Klondikem. Laciný třpyt bižuterie, neboli jabloneckého zboží, jehož veliká konjunktura právě začíná, uhrančivě vábí do tohoto, tehdy ještě převážně německého Klondiku mladé lidi z široka daleka.*¹¹⁵

Doslov *První český román o Jablonci* napsala k tomuto vydání výše zmíněná Soňa Rambousková. Jeho strojový rukopis (viz obr. př. č. 11) se nachází v Muzeu Mladoboleslavska, je v něm pár drobných poznámek a úprav rukou, které se objevují i v jeho finální verzi v knize.¹¹⁶

Rozdíly mezi vydáními jsou vcelku markantní, avšak posláním románu nemění. Změny nalezneme především v jazyce a určitých detailech. Není jasné, zda se úprav dopustila sama Drahá, nebo byly provedeny odpovědnými redaktory. Avšak vydání z roku 1928 se od zbývajících dvou liší významně. Je tedy skoro jisté, že Drahá, vzhledem k tomu, že v té době ještě žila a byla spisovatelkou na plný úvazek, první verzi z dvacátých let přepracovala sama na druhou z roku 1957.

Například úvod knihy je rozdílný pouze v původním znění (1928):

Bylo to na podzim roku 1904. Odpolední pražský osobní vlak zastavil se na nádraží v Rychnově za Turnovem. Mezi cestujícími, kteří sestoupili, sem tam točilo se asi čtrnáctileté chudě oděné děvče a rozhlíželo se úzkostlivě na všechny strany. Dav strkal jím dopředu, k východu. Před jeho nárazy ochraňovala starou, velkou krabici; rozšířené zorničky upřeny

¹¹⁴ Miroslav Houra, ilustrátor, grafik, pedagog. (Miroslav Houra – Kdo to byl? In: Miroslav Houra [online]. Dostupné z: <http://miroslavhoura.cz/>)

¹¹⁵ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1975.

¹¹⁶ RAMBOUSKOVÁ, S. První český román o Jablonci. In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1975, s. 138–143.

byly na ohražený peron. Tu se zastavila a již s veselým výrazem v drobném obličejku spěchala k zábradlí a tiskla ruku děvčeti stejného stáří.

»Už jsem byla plna strachu, žes nepřišla naproti, Kačenko.«

»Ty hloupá! Jak bych mohla zapomenout! Sotva jsem se mohla dočkat, Bětuško. A copak dělají naši?«¹¹⁷

Ve verzi z let 1957 a 1975 nalezneme pouze aktualizaci některých jazykových prostředků (*byla jsem plna strachu – umírala jsem strachem*) a změnu slovosledu:

Bylo to v neděli na podzim roku 1904. Osobní vlak z Prahy zastavil odpoledne na nádraží v Rychnově za Turnovem. Mezi cestujícími, kteří sestoupili, se točilo asi čtrnáctileté, chudě oděné děvče a rozhlíželo se úzkostlivě na všechny strany. Dav strkal jím dopředu k východu. Dívka se chránila před jeho nárazy starou velkou krabicí a rozšířené zorničky upírala na ohražený peron.¹¹⁸ Tu se zastavila a s veselým výrazem v drobném obličejku spěchala k zábradlí a tiskla ruku děvčeti stejného stáří.

„Už jsem umírala strachem, žes mi nepřišla naproti, Kačenko!“

„Ty hloupá! Ani dočkat jsem se tě nemohla! Copak dělají naši, Bětuško?“¹¹⁹

Výraznější změny pak zaznamenáme v úplném závěru knihy. V první verzi Bětko se svým milým Ludvíkem¹²⁰ zůstanou v Jablonci, kde si sami zajistí lepší budoucnost, kdežto v pozdějších vydáních Bětko s přítelkyní odjíždí za jinou prací do Železného Brodu. Zakončení *Zápasů* z roku 1928 je poměrně patetické:

Vyšla na ulici. U vchodu ji čekal Ludvík. Zářil. Akce jejich nevyzněla naprázdno. Klid a zajištění českých snah zaručila sama městská rada a okresní hetmanství. [sic] Jako vítěz přispěchal k továrně Kerzínově, aby se dozvěděl co je s Bětuškou. V jejích zarosených zracích vyčetl vše.

»Pojď, má škatulářko! Zápas jsme přestáli. Tebe však již nepustím, abys sama v nové boje spěchala. Dnes otvírám vlastní závod, potřebuji zručnou škatuličku a má domácnost

¹¹⁷ In: *Zápas – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1928, s. 2.

¹¹⁸ Ve verzi z roku 1975 je rozdíl pouze v části: *ohražený perón* (s. 7).

¹¹⁹ In: *Zápas – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 5.

¹²⁰ V románu *Nisa* Anna Drahá vzpomíná na předlohu své první lásky, Ludvíka. Uvádí, že *byl však zabit při stávce sklářů z Breitovy továrny v Lučanech*. (In: *Nisa*, s. 213, více viz 4.2.3.2 Okolní obce)

hospodyňku. – A společná cesta naše povede nás týmž směrem: Vpřed, za štěstím a spokojeností všech.»

Přitulila se k němu a ruku v ruce kráčeli vstříc svému štěstí, myslíce na štěstí všech – –
— — —¹²¹

Zápasy z let 1957 a 1975 jsou opět téměř shodné. Můžeme si také všimnout rozdílu v tom, jakou pozici zastává Běťka. V předchozí ukázce není jejím promluvám věnováno mnoho prostoru, v této můžeme zaznamenat autorčino částečně feministické zaměření (výrazné v celém přepracování z roku 1957):

Život šel dál, Běta a Gábi s uspokojením přijaly zprávu, že v novém působišti se nedávno také ustavila organizace,¹²² která s radostí přijme soudružky z Jablonce. Odjížděly s veselou, byly zvědavé na nové zkušenosti, slibovaly, že budou psát a některou neděli že se sejdou s jabloneckými [sic] v Turnově. Na nádraží se přišla rozloučit Fanyňka a Katuška, která se nevysvětlitelným způsobem dostala v pracovní době z továrny. Ludvík stál pobledlý nad Bětinými zavazadly a mlčel. Starostlivě se na něj podívala a zeptala se:

„Co je ti, nechybí ti něco?“

„Teprve bude,“ prohodil zamyšleně a odvedl Bětu kousek dál od skupiny dívek.

„Musím ti ještě rychle říci, k čemu jsem se rozhodl. Před vánocemi [sic] si pro tebe přijedu a vezmeme se.“

Trochu zčervenala a Ludvík ji bez ostychu na přeplněném nástupišti upřímně¹²³ políbil.¹²⁴

V následujících kapitolách vycházíme pouze z vydání z roku 1957.

4.1.1 Děj

Jan Suchl ve svém úvodu k *Zápasům* říká: Autorka se dovedla vyhnout schematickým, černobílým nástrahám a díky tomu, že se dívá na jednání i myšlení lidí, o nichž píše, i očima poměrů a podmínek, ve kterých žijí, vede poctivě své pero po linii pravdivého zobrazení, aniž

¹²¹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1928, s. 178.

¹²² Ve verzi *Zápasů* z roku 1975: *organizace* (s. 136).

¹²³ Ve verzi *Zápasů* z roku 1975: *...Ludvík ji bez ostychu a upřímně na přeplněném nástupišti políbil* (s. 136).

¹²⁴ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 92.

*by idealisovala a přepínala; má smysl pro únosnost a míru.*¹²⁵ Toto Suchlovo tvrzení je nadmíru pravdivé (pro vydání z let 1957 a 1975, přestože jsou obě silně ideologicky zabarvena), odpovídají mu všechny kritiky a rozborů díla odborníků. Postavy nejsou černobílé, většinou se i u záporných hrdinů dozvídáme jejich motivaci, přestože bývá odsuzována. Jediní opravdu čistí antagonisté jsou vedoucí továren, většinou Němci, u kterých neznáme jejich soukromé pohnutky. Naopak pracující lidé, především poctivě pracující lidé, ačkoliv mohou mít i špatnou stránku, často dojdou s hlavní postavou k smíření (otec alkoholik, hubatá Máry).

Zápasy vyprávějí příběh Alžběty Hořákové, kterou sledujeme od jejích čtrnácti let až do dospělosti. Bětka, stejně jako Anna, přijíždí v roce 1904 z Mladoboleslavska do Jablonce za prací. Zaměstnaná je v kartonážní firmě u Kerzinů jako ohýbačka kartonů, ze kterých se následně lepí škatule. Ve svém řemesle se postupně zdokonaluje a neustále se posouvá na nové pozice (lepička, razička...). V továrně potkává pana Strnada, který jí doporučí soustředit se na četbu a studium němčiny.

Jak píše Rambousková ve svém doslovu *První český román o Jablonci, [Češi byli] v Jablonci vystaveni i útlaku národnostnímu; Jablonec měl v té době jen jedinou jednotřídní školu s českým vyučovacím jazykem, jednací řečí byla všude němčina.*¹²⁶ První česká kniha, která se Bětě dostane do rukou, jsou Jiráskovi *Psohlavci*.¹²⁷ Zároveň se začíná učit německy, ale slíbí si, že čeština je pro ni důležitější a do sešitu si napíše: *Chci se naučit německy, protože je to potřebné. Nikdy ale nezapomenu, že jsem Češka.*¹²⁸

Běta po čtyřech měsících v továrně těžce onemocní zápallem plic. Pan Strnad ji převezme k její příbuzné Máry, která ji u sebe nechá bydlet a stará se o ni, dokud se neuzdraví. V továrně se situace neustále zhoršuje. Sledujeme zde, jak bídné podmínky ovlivňují vedlejší postavy, obyčejní lidi.

Jaro roku 1905 mnoho věcí změní. Továrna se dočká rychlé modernizace, jsou nainstalovány výtahy, pásy a výroba se rapidně zrychluje. Prohlubuje se bída, Bětka se tedy už druhý rok nevrací domů ani na Vánoce. Na jaře roku 1906 se seznamuje se synem pana Strnada, mladým Ludvíkem Strnadem, s nímž si okamžitě začíná rozumět. Ludvík zde zastává funkci jakéhosi „agitátora“, který v Bětce probouzí proletářské myšlenky, jelikož sám

¹²⁵ SUCHL, J. In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957.

¹²⁶ Obrazová příloha č. 11, s. 2.

¹²⁷ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 29.

¹²⁸ Tamtéž, s. 31.

už v „socialistické organizaci“ figuruje. Poprvé se tu také objevuje ideologicky zabarvené slovo *soudruh/soudružka*.¹²⁹

V létě téhož roku onemocní Máry zánětem pohrudnice a Bětko je nucena vzít si volno, aby se o sestřenici mohla postarat tak, jako se ona minulou zimu starala o ni. Máry o pár dní později nemoci podlehně, což Bětku donutí vrátit se na pár dní domů. V Sovinkách se opět shledá s rodinou, dokonce dojde jakéhosi smíření s otcem.

Po návratu do Jablonce zjišťuje, že pracovní podmínky se ještě zhoršily a plat byl rapidně snížen. Socialistická organizace se mezitím rozrostla natolik, že dostane nové prostory, pokud si je sami členové zřídí. Je tedy vystavěn Český dům, který je však hned v noci po slavnostním otevření vytloučen.

Dělnice z kartonážních firem začnou plánovat hromadnou stávku. Bětko se stane mluvčí stávkujících ve firmě u Kerzinů, další děvčata u Elgera a u Stieplů. Domluví se, že 20. dubna 1908 požádají ředitele továren o zvýšení platů a zlepšení pracovních podmínek, a pokud nebudou vyslyšeny, vstoupí v deset hodin do stávky s celou továrnou. Jejich plány ale nakonec selžou, když je Kerzin druhý den propustí. Příběh končí odjezdem Bětky a její přítelkyně do Železného Brodu. Ludvík na nádraží Bětce slíbí, že si pro ni před Vánoci dojede, aby se mohli vzít.

4.1.2 Regionální prvky

4.1.2.1 Jablonec nad Nisou a okolí

V první kapitole je hned v úvodu zmíněno město Rychnov u Jablonce nad Nisou (Reichenau), které je od centra vzdáleno asi čtyři kilometry jihozápadně:¹³⁰ *Osobní vlak z Prahy zastavil odpoledne na nádraží v Rychnově za Turnovem*.¹³¹

Z tohoto dnes stále funkčního nádraží nasednou hrdinky příběhu na tramvaj, která v té době jezdila z Rychnova přes celé město až do Janova nad Nisou (Johannesberg, obec pět

¹²⁹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 46.

¹³⁰ Rychnov u Jablonce nad Nisou. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1331480&y=50.6827966&z=13&source=muni&id=1809>

¹³¹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 5.

kilometrů severně od Jablonce).¹³² Tato dráha byla funkční od 5. září 1900 až do 31. března 1965,¹³³ poté byla zkrácena a tramvaje v tomto úseku nahradily autobusy, které vyjíždějí ze stejné zastávky a fungují dodnes. Kačenka v textu zmiňuje dnešní Dolní náměstí (Unteren Marktplatz, Nový trh),¹³⁴ kde v té době stála radnice (postavena 1867–1869; dnes v budově sídlí Městská knihovna Jablonec nad Nisou).¹³⁵ V následující ukázce se pak objeví zmiňovaná tramvaj i doklad toho, že úředním jazykem severočeského pohraničí byla němčina:

[„]Ted' ale pojd', aby nám elektrika neušla – musely bychom na druhou čtvrthodinu čekat.“

Obě děvčata vyběhla před nádraží, kde stál vůz elektrické dráhy, téměř již naplněný. [...] Muž přistoupil k děvčatům a cosi německy se ptal. Bětina družka mu dala do ruky peníze za dva lístky a šeptla: „Gablonz – Marktplatz.“¹³⁶

Když dívky vystoupí z tramvaje, odhadneme podle kontextu, že směřují ke Mšenu: *Kačenka zamířila z náměstí do neširoké ulice, která mírně stoupajíc, vedla z města.*¹³⁷ *Po deseti minutách zabočily do leva, do příkrého svahu.*¹³⁸

Při jízdě tramvají Běta reflektuje okolní krajinu, která je jí ze začátku velmi cizí, stejně jako byla Drahé, když sem v roce 1904 poprvé přijela. Zároveň vzpomíná na Sovinky u Mladé Boleslavi a staví tento „zlatý“ chudý kraj do opozice „šedému“ bohatému Jablonci:

Krajina, kterou projížděly, byla plna smutku. Vítr svál se stromů poslední list a haluze se černě rýsovaly na šedém nebi. Mezi stromořadím bublal potok a kolem se válely modrosivé cáry podzimní mlhy. [...] Po prvé se dnes [Běťka] loučila s rodnou vesnicí, s řadou topolů ji obklopujících, se všemi střechami statků a chaloupek, se všemi, které tam zanechala. [...]

¹³² Janov nad Nisou. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.1661304&y=50.7779805&z=13&source=muni&id=1789>

¹³³ Tramvaje v Jablonci nad Nisou, 2019, s. 4–8.

¹³⁴ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 17.

¹³⁵ Stará radnice. In: *Hrady.cz – cestujte s přehledem* [online]. Dostupné z: <https://www.hrady.cz/palac-dum-stara-radnice-jablonec-nad-nisou>

¹³⁶ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 5–6.

¹³⁷ Jedná se buď o dnešní Lidickou ulici (Schulgasse, Rathausgasse) na západní straně náměstí, nebo o užší Kamennou ulici (Wassergasse, Flügelgasse, Steingasse) na východní, které vedou nahoru směrem ke Mšenu (Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=)).

¹³⁸ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 7.

*Kraj byl sice bohatý, žírné lány na panském se táhnou podél silnic na půl dne cesty a mnoho hodin bys potřeboval, abys zlaté pšenice či ječmene obešel. Ale chud'as, třeba by v létě od slunka do slunka při pluhu, ve žních, o řepách pracoval, sotva v létě dosyta se nají a v zimě živoří na dluh. Dívky z vesnice musí tedy do ciziny, daleko do Jablonce. Tam je jejich Amerika, jejich Eldorádo.*¹³⁹

Bětka Jablonec přirovnává k Americe, tedy k místu rychle se rozrůstajícímu a k místu s vyspělou ekonomikou, ještě několikrát. Tento fakt samozřejmě připisuje sklářskému průmyslu a slavné jablonecké bižuterii. Cizí průmyslové „velkoměsto“, jak jej hrdinka vnímá, opět přirovnává k rodnému Mladoboleslavsku:

*Cize a neúčastně na ni hleděly tovární budovy a šedé činžáky nejrůznějšího stylu. Jablonec rostl téměř americkou rychlostí a díky českému sklu, zbudoval tu německý kapitál svou mocnou državu. [...] Běta maně vzpomněla na Mladou Boleslav, kam ze své vesnice často docházela. Jak jiné to všechno bylo tam. Na náměstí přívětivé domy, za nimi šeré zdivo starého hradu¹⁴⁰ a nad radnicí známá věž¹⁴¹ s červenou kopulí.*¹⁴²

[...]

„Odkud jste, maličká?“ zeptala se [dívka] plna účasti.

„Od Mladé Boleslavi,“ tiše odpověděla Běta.

„To je divné. Skoro všechna děvčata přicházejí z tamtoho kraje. Také já jsem z Boleslavi, přímo z města. Z které vesničky vy jste?“

„Ze Sovinek.“

„Také jsem tam několikrát byla. Hezká vesnička, s lípami a kaštany na návsi. Kousek na rovině, kousek v ouvalu, vidíte?“

„Ju, to jsou Sovinky. Ale není to vesnice,“ horlivě vykládala Běta. „Už dávno jsme městy a pan učitel nám říkal, že jsou o tom pergameny s velkými pečeti, kde se o tom píše.“¹⁴³

¹³⁹ In: Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek, 1957, s. 6.

¹⁴⁰ Mladoboleslavský hrad, dnešní sídlo Muzea Mladoboleslavska. (Mladoboleslavský hrad. In: Muzeum Mladoboleslavska [online]. Dostupné z: <https://www.muzeummb.cz/mladoboleslavsky-hrad/>)

¹⁴¹ Stará radnice na Staroměstském náměstí má dvě věže (Stará radnice. In: Národní památkový ústav – památkový katalog [online]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/stara-radnice-2278122>).

¹⁴² In: Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek, 1957, s. 7.

¹⁴³ Tamtéž, s. 10.

Boleslavský kraj popisuje Drahá skrze Bětčino vyprávění:

[„]Ve Stranicích dolů a nahoru a pak rokytovský důl. Jen před Boleslaví se běží s kopce. [...] Moc se mně líbí to vaše město a prošla jsem je s maminkou celý. I v museu¹⁴⁴ jsem byla.“¹⁴⁵

Bětka se postupem času začne seznamovat s městem a zjišťuje, že Jablonec netvoří jen šedé domy v centru. V zimě děvčata sice trpí, protože ta je [d]rsná a krutá v horském, vysoko položeném městě,¹⁴⁶ ale při první cestě z práce jí Gábi ukazuje malebné okolí: [„]Podívej, jak se rozsvěcují světla kolem nás! Vidiš ty řady lamp nahoru, to je Schlag, tady dolů to je k Bradlu. V každém domě plno osvětlených oken výkladů.¹⁴⁷

Schlag je německý název pro nynější Jablonecké Paseky, které se nacházejí na severovýchodním okraji města. Paseky vždy patřily k městské části Mšeno, samostatnou obcí byly pouze mezi lety 1904 a 1960,¹⁴⁸ tedy v době děje *Zápasů*. Brandl, nacházející se v západní část města, dnes tvoří už zastaralý areál výtopny starého Brandlu, podél kterého vede slavná tramvajová linka č. 11 mezi Jabloncem a Libercem. Od roku 1872 zde stála plynárna, do konce 19. století k ní přibyla i elektrárna, a Brandl tak tvořil celý průmyslový areál.¹⁴⁹ Uvedení těchto dvou orientačních bodů v textu vedle sebe může působit zavádějícím dojmem, že nejsou příliš vzdálené, ačkoliv tato skoro čtyři kilometry dlouhá pěší trasa by zabrala přibližně čtyřicet pět minut.¹⁵⁰ Nevíme, o jaké ulici Kačenka mluví, avšak na straně 22 je zmínka o dnešní ulici V Luzích,¹⁵¹ na niž Běta vyšla po práci: *Běta stála na rohu Augasse*

¹⁴⁴ S největší pravděpodobností se jedná o Krajský muzejní spolek, který roku 1887 v paláci Templu (Císařovský dům) uspořádal první expozici. (Muzeum Mladoboleslavsko. In: *Mladoboleslavsko – oficiální stránky regionu v okolí Mladé Boleslavi* [online]. Dostupné z: <https://www.mladoboleslavsko.eu/dr-cs/1182-muzeum-mladoboleslavsko.html>).

¹⁴⁵ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 10.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 24.

¹⁴⁷ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 17.

¹⁴⁸ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 139.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 104.

¹⁵⁰ Jablonec n. N. – Brandl. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1535687&y=50.7287389&z=17&source=base&id=1996053>

¹⁵¹ Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=>

*a dívala se za starým mužem.*¹⁵² Je tedy možné, že dívky stály na dnešní Mánesově ulici (Gutenbergstrasse)¹⁵³ nebo na Podzimní ulici (Herbstgasse).¹⁵⁴ V ulici V Luzích bydlela i Běťina sestřenice Máry Romanová, která se do Jablonce provdala a později velice pomohla Bětě, když v zimě těžce onemocněla. Maminka jí poslala adresu, na niž se měla Běta přibližně po čtyřech měsících pobytu přestěhovat: *[„]Augasse 10, jmenuje se Romanova.“*¹⁵⁵ Zde v nemoci přečká svou první jabloneckou zimu, kterou Drahá popisuje takto:

*A nad horami zatím zuřily zimní bouře, vítr kupil sníh do vysokých závějí, které v ulicích města se denně odklízely, venku však zasypávaly chaloupky až po komíny. Mráz byl tuhý[.]*¹⁵⁶

S jarem 1906 Běta lépe poznává jablonecká zákoutí. Drahá sice stále klade důraz na kontrast mezi domácím vesnickým prostředím a cizím městem, ale začíná si všimnout motivů, které tyto dva póly spojují: *Jenom na jaře se vracela častěji v myšlenkách do rodné vesnice. Jakpak asi vypadá její zahrádka? Dokud byla doma, pěstovala ji a pečlivě ošetřovala skromné vesnické kytičky. V Jablonci chodila kolem vil s rozlehlými zahradami a hladově nahlížela přes ploty, za nimiž kvetly keře rhododendronů, azalek a jiné podivuhodné rostliny.*¹⁵⁷

Největší zlom pak nastane ve chvíli, kdy se Běta nadobro usadí u Máry a jejího německého manžela. Jednu neděli na jaře roku 1906 se všichni rozhodnou, že půjdou tancovat do Mšena nad Nisou (Grünwald), které bylo tehdy samostatnou obcí na severním okraji města. Teprve až v roce 1962 se stalo součástí Jablonce nad Nisou.¹⁵⁸ Mšeno bylo centrem společenského života a na jaře roku 1906 bylo rozhodnuto, že na hranici Jablonce nad Nisou a Mšena nad Nisou bude vystavěna hráz známé přehradní nádrže. Základní kámen byl položen až 5. září,¹⁵⁹ proto o ní v následující ukázce není žádná zmínka. Po cestě jim starý Strnad ukazuje okolí:

¹⁵² In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 22.

¹⁵³ O jménech jabloneckých ulic. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. Dostupné z: <http://mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=1040&slozka=550&>

¹⁵⁴ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 43.

¹⁵⁵ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 33.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 36.

¹⁵⁷ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 41.

¹⁵⁸ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 147.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 151.

Radostně se pustili k lesům po silnici, na které již bylo živo. Půl Jablonce spěchalo do Grünwaldu za tancem. České dívky z továren v laciné parádě se jasně lišily od městských dcerek, nákladně vystrojených.

[...]

Konečně došli k nejvyššímu bodu silnice,¹⁶⁰ zastavili se a pan Strnad celou společnost fotografoval. Složil aparát a řekl:

„Odtud je nejlepší rozhled do celého kraje. Tady vpravo máte Krkonoše jako na obrázku.“

Obrátili se tam, kam starý pán ukazoval[,] a spatřili louky, lesy a v nich jako drahokamy bílé vesničky. A nad tím vším hory, se zbytky zářícího sněhu na úbočích. Vlevo pak jiný, neméně krásný pohled. Krajina mírně klesala a nad obrovskou zelenou mísou se tyčilo pásmo Ještědu a Jizerské hory. Jim u nohou ležel Jablonec s výstavními domy, přepychovými vilami.

Běta otevřenými zraky pila nádheru krajiny. „Jak je ten svět krásný,“ myslila si a zůstala v okouzlení stát, třebaže společnost, které nebyla tato podívaná vzácností, se pustila již cestou ke Grünwaldu. Dívka bloudila očima po okolních kopcích, sklouzla na střechy domů pod sebou a utkvěla jimi na komínech továren.¹⁶¹

Podobně reflektuje jabloneckou krajinu o pár stran později, když se po třech letech na nějaký čas vrací domů do Sovinek. V následující ukázce si můžeme všimnout, že Jablonec přirostl autorce k srdci právě díky kráse hornaté krajiny: *Běta se dívala po zelených stráních, po květech stromů a vzpomínala, jak smutně na ni působila tatáž místa, když tudy jela po prvé před třemi léty s Kačenkou. Svěřila se Ludvíkovi:*

„Tohle údolí jsem viděla po svém příjezdu v zimní mlze. Stromy byly holé a vypadalo to strašidelně, byla bych se nejraději obrátila a utekla.“¹⁶²

¹⁶⁰ Nacházejí se pravděpodobně na severním okraji dnešního Horního náměstí (Kalvarien Berg, Gewerbe Platz, Kaiser Franz Josefs Platz) a shlížejí dolů po dnešní Palackého třídě (Grünwalder Strasse, Hauptstrasse) až do Mšena (Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: [https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=\)](https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=)).

¹⁶¹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 42–43.

¹⁶² Tamtéž, s. 54.

S širším okolím Bětu seznamuje hlavně její milý Ludvík:

Neděli co neděli podnikala s Ludvíkem výlety do okolí. Prošli Krkonoše, Jizerské hory i pásmo ještědské. Ludvík byl nadšený vyznavač krás přírodních a dovedl právě tak zajímavě vypravovat o labském pramenu jako o drobném mravenci, kterého pozoroval na lesní pěšině.

[...]

*Vycházky se pořádaly až do pozdního podzimu, kdy celý kraj zezlátl nádherně zbarveným listím, a teprve listopadové plískanice jim učinily konec.*¹⁶³

V roce 1906 Běta vstoupí do socialistické organizace. Když jdou dívky na svou první schůzku, není v textu pojmenována ulice ani část města, jediný popis je:

[V]esele se pustily ke Skrhům, kde měla organisace svou místnost.

*„Kdo nás vlastně přijme?“ zeptala se Gábi, když na konci ulice uviděly vrata, která vedla ke Skrhům.*¹⁶⁴

V Jablonci se na adrese 5. května 702/30 nachází Hotel U Skrhů, jehož secesní budova byla 4. října 1993 prohlášena za národní památku.¹⁶⁵ Hotel U Skrhů však není „na konci ulice“, jak je uvedeno v textu, ale nachází se spíš uprostřed. Jestli se jedná o stejné prostory, není jasné, může jít pouze o shodu jmen, ačkoliv ulice 5. května (Taltstrasse)¹⁶⁶ je v západní části města, kde se soustřeďuje většina děje knihy. Cesta od Skrhů k domu Romanových by trvala přibližně deset minut,¹⁶⁷ což by odpovídalo popisu v textu.

Další z jabloneckých podniků, který je v textu zmíněn, je hostinec, kde členky organizace nabírají nové dívky: *Běta viděla, že takhle to nepůjde a vzpomněla si, že Ludvík ji vybízel, aby se v neděli pustila za děvčaty k „Schwamům“.* Sebrala Gábi a vydaly se do

¹⁶³ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 73.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 50.

¹⁶⁵ Hotel U Skrhů. In: *Národní památkový ústav – památkový katalog* [online]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/hotel-u-skrhu-120386>

¹⁶⁶ Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=>

¹⁶⁷ 5. května 702/30. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.1727513&y=50.7214505&z=17&q=5.%20kv%C4%9Bt%C4%9Bna%20702%2F30&source=addr&id=10224587>

hostince, kde se neděli co neděli scházela česká mládež k tancování.¹⁶⁸ Vzhledem k tomu, že název hostince je uveden v uvozovkách, což naznačuje, že se mu tak říkalo jen mezi lidmi, je těžké zjistit reálnou předlohu. V dnešní ulici Růžová 1041/2 stojí budova, která byla za druhé světové války známá jako hotel Zum Schwan (hotel U Švánů), jejímž majitelem byl Heinrich Schwan a která od roku 1908 fungovala jako první kino ve městě.¹⁶⁹ Ukázka zmiňující hostinec a tančírnu popisuje rok 1906 nebo 1907, je tedy možné, že dřív tato stavba soužila k jiným účelům.

Když v létě roku 1906 zemře Máry Romanová, zmiňuje autorka krátce hřbitov: *Po pohřbu na [Bětku] čekal u hřbitovní brány Ludvík.*¹⁷⁰ Městský hřbitov v Jablonci nad Nisou byl vystaven mezi léty 1898 a 1899 na adrese Hřbitovní 62, posvěcen byl 1. července 1899 a dodnes funguje v plném provozu. Druhý hřbitov se nacházel do roku 1930 (výstavba katolického kostela Nejsvětějšího srdce Ježíšova)¹⁷¹ na Horním náměstí v místech, kde dnes stojí letní kino.¹⁷² Není jasné, na kterém ze dvou tehdy funkčních hřbitovů, se postavy nacházejí.

Jelikož Máryin manžel se po její smrti z Augasse odstěhuje, Ludvík Bětě zařídí nové bydlení v Gabelsbergerově ulici,¹⁷³ což je dnešní Saskova ulice.¹⁷⁴ Děj je tedy opět soustřeďován do východních částí města.

Když děvčata po neúspěšné stávce odjíždějí za novou prací, je v textu zmíněn Železný Brod, který je od Jablonce vzdálen přibližně jedenáct kilometrů jihovýchodně.¹⁷⁵ Město je vyhlášené svým sklářským průmyslem, dokonce se zde od roku 1902 nachází i Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská.¹⁷⁶

¹⁶⁸ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 70.

¹⁶⁹ Spolky, kina, hostince. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/03-2008/spolky-kina-hostince.html>

¹⁷⁰ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 54.

¹⁷¹ Jablonec nad Nisou: dobové fotografie, 2002, s. 80.

¹⁷² Tamtéž, s. 79.

¹⁷³ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 69.

¹⁷⁴ Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=>

¹⁷⁵ Železný Brod. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2637193&y=50.6511410&z=13&source=muni&id=1817>

¹⁷⁶ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská. In: *Město Železný Brod* [online]. Dostupné z: <https://www.zeleznybrod.cz/cz/turista/pamatky-zajimavosti/stredni-umeleckoprumslova-skola-sklarska/>

Po dvou týdnech odjížděla Běta s Gábi do Železného Brodu, aby nastoupily místo v balírně jednoho ze sklářských podniků.¹⁷⁷

V posledním odstavci je zmíněn i nedaleký Turnov (Turnau) nacházející se už v okrese Semily.¹⁷⁸ Na této trase dodnes jezdí přímý vlak z rychnovského nádraží, kde Běta svůj příběh začala i zakončila:

Odjížděly s veselou, byly zvědavý na nové zkušenosti, slibovaly, že budou psát a některou neděli že se sejdou v jabloneckými v Turnově.¹⁷⁹

V textu je dvakrát zmíněn i nedaleký Liberec (Reichenberg), do kterého se samy dělnice sice nedostaly, ale továrníku Kerzinovi a dalším bohatým pánům sloužil jako zdroj zábavy:

[P]eníze v rukou továrníkových se rychleji otáčejí. Častěji dojížděl do Liberce, aby si oddechl, jak sám říkal a prohýřil tu peníze, které mu česká děvčata vydělala.¹⁸⁰

Další zmínka se objevuje na straně 55, kde je krátce uvedeno: *Dojeli zatím k nádraží a v záhybu nad nimi se objevil vlak od Liberce.¹⁸¹*

4.1.2.2 Mladoboleslavsko

Po smrti Máry odjíždí Běta na pár dní za rodinou do svého rodného kraje do Sovinek. Zde začne reflektovat svůj pobyt v Jablonci, a přestože jí krajina Jablonecka začíná přirůstat k srdci, uvědomuje si, že domov pro ni spíš vytvářejí lidé, které má kolem sebe.

O jedné hodině s poledne[m] došla do Bezna. [...] Před ní okresní silnice od Bezna ke Velnu a okolo lány zelené cukrovky. [...] Běta se radostně pustila silnicí k Beznu. Nad stromy se vynořila věžička kostela¹⁸² i arcibiskupského dvora¹⁸³ a mezi stromy se brzy objevilo dvanáct topolů, které tu stály u vesničky jako svíčky na oltáři.¹⁸⁴

¹⁷⁷ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 91–92.

¹⁷⁸ Turnov. In: *Turnov – Oficiální stránky města* [online]. Dostupné z: <https://www.turnov.cz/>

¹⁷⁹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 92.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 40.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 55.

¹⁸² Poutní kostel sv. Petra a Pavla. (Kostel sv. Petra a Pavla. In: *Hrady.cz – cestujte s přehledem* [online]. Dostupné z: <https://www.hrady.cz/kostel-sv-petra-a-pavla-bezno>)

Bezno je městys vzdálený sotva deset kilometrů od Mladé Boleslavi.¹⁸⁵ V současné době má skoro 900 obyvatel.¹⁸⁶ V ukázce se objevuje obec Vtelno, což je zkrácený název Jizerního Vtelna (k 2011 čítá 343 obyvatel),¹⁸⁷ které je s Bezno spojeno čtyři kilometry dlouhou cestou.

Všimnout si také můžeme často využívaného kontrastu, díky němuž nám Drahá ukazuje rozdíly mezi Středočeským krajem a severními Čechami. Mladoboleslavsko je často popisováno jako úrodný a zlatý kraj, který oplývá poli. Jablonecko je charakterizováno jako hornaté a nehostinné, skoro až neúrodné. Lidé se musí uživit jiným způsobem, vzkvétá tu sklářství, textilnictví a šperkařství. Oba kraje spojuje chudoba nižších vrstev, které jsou vykořisťované bohatými pány. V Sovinkách a okolí jsou to boháči vlastníci pole, kdežto na severu jsou to zámožní Němci.

Z okolí je dále zmíněno Pocetno,¹⁸⁸ což by mohla být pět kilometrů vzdálená část Niměřic, Dolní Cetno.¹⁸⁹

Sovinky (správně Sovínky – viz 2.1 Rodina) jsou od roku 1990 samostatným městysem, do té doby patřily pod Bezno.¹⁹⁰ Leží jihozápadně od Mladé Boleslavi a v současnosti mají přibližně 300 obyvatel.¹⁹¹ Drahá zmiňuje nádvoří i protékající potok, což je malý Košátecký potok. Hrdinka se po příchodu do Sovinek neubrání srovnání s „velkoměstem“: *Běta se udiveně dívala po vesnických domcích, které se jí pojednou zdály maličké a nižší.*¹⁹² Také jsou zde zaznamenány změny, které se na začátku 20. století udály,

¹⁸³ Pravděpodobně se jedná o Zámek Bezno, který je od roku 1958 národní památkou. (Zámek. In: *Národní památkový ústav – památkový katalog* [online]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-2326840>)

¹⁸⁴ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 55–56.

¹⁸⁵ Bezno. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.8057877&y=50.3655997&z=14&source=muni&id=3923>

¹⁸⁶ Bezno. In: *Městys Bezno* [online]. Dostupné z: <https://www.bezno.cz/>

¹⁸⁷ Jizerní Vtelno. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.8387802&y=50.3660269&z=14&source=muni&id=3956>

¹⁸⁸ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 61.

¹⁸⁹ Dolní Cetno. In: *1 REJSTŘÍK LOKALIT, KTERÉ JSOU V PŘÍPRAVĚ* [online]. Dostupné z: <https://adoc.pub/rejstik-lokalit-ktre-jsou-v-piprav.html>

¹⁹⁰ O městyse Sovínky. In: *Sovínky – oficiální web městyse* [online]. Dostupné z: <https://www.sovinky.cz/o-mestysu-sovinky/d-10926/p1=1020>

¹⁹¹ Sovínky. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.7813273&y=50.3819811&z=14&source=muni&id=4049>

¹⁹² In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 56.

opět v opozici k německému Jablonci. Například že *[z]mizela starožitná lomenice s nápisem ve švabachu*.¹⁹³

Ke konci knihy je zmíněna léčebna Kosmonosy,¹⁹⁴ kde má být zavřen Gábin otec. Ve skutečnosti je ale ve vězení za vraždu.¹⁹⁵

4.1.2.3 Životní podmínky v Jablonci nad Nisou

Běta je zaměstnána v kartonážní firmě u Kerzina, několikrát je v textu zmíněna jako Kerzinova továrna, u Kerzinů nebo jenom Kerzin.¹⁹⁶ Předloha této fabriky není známá, jméno je jistě fiktivní. Tato jablonecká kartonážní výroba by se podle některých zdrojů mohla nacházet v dnešní ulici Svatopluka Čecha (Schillergasse).¹⁹⁷ Střídavě stoupající a zase klesající ulice se křížuje se všemi výše zmíněnými, začíná na severu ulicí U Přehrady (Ringstrasse), poté se cestou k jihu setkává s Mánesovou (Gutenbergstrasse), Podzimní (Herbststrasse), Mlýnskou (Mühlgasse) a Podhorskou (Lange Gasse, Bethausgasse, Gebirgsstrasse). Vedle ulice Svatopluka Čecha, rovnoběžně na západ, vede právě ulice V Luzích (Augasse),¹⁹⁸ kde Běta bydlela. Děvčata pracují v různých podnicích, ale v textu jsou jmenovitě zmíněny pouze kartonážka *Elger* a *Stiepl*,¹⁹⁹ což jsou opět jen fiktivní jména. Firma Elger existovala v libereckém Vesci, ale jednalo se o textilní závod. Založen byl roku 1838, později byl znám pod zkratkou LVZ.²⁰⁰ Vesec je dnes jednou z městských částí jižního

¹⁹³ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 56.

¹⁹⁴ Léčebna Kosmonosy v Kosmonosech u Mladé Boleslavi funguje od roku 1869. (Základní mezníky vývoje PN Kosmonosy. In: *Psychiatrická nemocnice Kosmonosy* [online]. Dostupné z: <https://www.pnkosmonosy.cz/historie.html>)

¹⁹⁵ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 77.

¹⁹⁶ V románu *Nisa* Drahá tuto továrnu nazývá jako „Kirzikovu“, avšak na území Jablonecka žádná firma s podobným názvem není doložena. (In: *Nisa*, s. 213.)

¹⁹⁷ Zmínka o Schillergasse se objevuje i v románu *Nisa*, když Drahá popisuje vlastní život, čímž vlastně shrnuje děj *Zápasů*: *Běta lepila krabičky v Kirzikově továrně na kartonáže v Schillergasse*. (In: *Nisa*, s. 213.)

¹⁹⁸ Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z:

<https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=>

¹⁹⁹ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 85.

²⁰⁰ Historie sboru. In: *Historie sboru* [online]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/35174308-Historie-sboru-napsal-uzivatel-zuzka-ctvrtek-29-cervenec-13-aktualizovano-patek-25-listopad-18.html>

Liberce, od Jablonce vzdálený přibližně dvanáct kilometrů,²⁰¹ nemůže se tedy fakticky jednat o předlohu pro kartonážku Elger objevující se v textu.

Seznámení s pracovními podmínkami v jablonecké kartonážní firmě továrníka Kerzina podstoupí Bětko v druhé kapitole. Na ukázkce si zároveň můžeme opět všimnout používání německého jazyka, ale zajímavější je zde Kačenčin výklad o krabičkách na šperky a o významu jablonecké bižuterie:

[„]A co, prosím tě, se dělá s tolika škatulkami? A jaké destičky?“

„No, v jiných fabrikách zase dělají brože ze skla, z kaučuku a bůhvíčeho. Víš, že u nás se přece také nosí. Tady v každém domě se po domácku takové zboží dělá. Brousí korále, navlékají je na šňůry, nebo z nich háčkují taštičky. Hotovou práci odvádějí do továren, tam se každý kousek dá do krabičky, brože se zapíchají do destiček a posílají do světa. Nejvíce do Afriky, kde se chudáci černoši snadno nachytají na jablonecké zlato, dobře zaplatí anebo vymění za věci, které oni mají.“

[...]

Kačenka zamířila ke dveřím s nápisem Kanzlei.

[...]

V tom okamžiku vešel starší pán [...], pokývl hlavu a řekl:

„Na also, všechny dělat?“

Dívky přisvědčily.

„Arbeitsbuch,“ rozkázal pak úředník lakonicky a dívky mu podávaly své průkazy[.]²⁰²

Rambousek ve svém rozboru *Zápasů* píše: *Závažné místo v kompoziční osnově Zápasů mají i popisy pracovních postupů v továrně[.] I tato přítomnost dokumentárního prvku má v české realistické próze starou tradici[.]²⁰³* Kromě detailních pracovních postupů je zde vyličen běžné denní vytížení dělnic:

Běta se postavila po bok děvčete a dívala se, jak obratně ohýbá čtverečky lepenky, po okrajích naříznuté. Byly to kostry budoucích krabiček. Po chvíli pozorování začala práci zkoušet sama. Brala lepenku jednu po druhé, ačkoliv její učitelka uhýbala sedm až osm kusů

²⁰¹ Liberec. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.0499278&y=50.7687677&z=12&source=muni&id=1818>

²⁰² In: *Zápasý – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 13.

²⁰³ RAMBOUSEK, J. *Anna Drahá*, s. 4.

najednou. [...] Jednotvárná, na pohled lehká práce, byla však dost obtížná a vyžadovala značné zručnosti.

[...]

Prsty ji pálily, kolena se chvěla, ale práce jako by neubývalo. [...] Jemný prach vířil v sále, zápach klihu a petroleje plnil chřípí.²⁰⁴

Avšak tím pracovní den dělnicím nekončil. Aby se děvčata uživila, musela navlékat a šít i po nocích. Drahá zde také neopomněla zdůraznit, že chlapci takové starosti neměli:

„A co dělají po večeri?“ zeptala se Běta.

„Každá něco dělá. Jedna šije, druhá háčkuje, ostatní navlékají korálky, dělají z nich taštičky, přišívají rinky na peklíčky, práce pořád dost!“

„A proč to dělají? Což toho nemají dost za deset hodin ve fabrice?“

„Děvečko drahá, kdybyste se spoléhala na to, co vyděláte jako škatulička, s tím byste málo pořídila. Tak byt a stravu. Na to ostatní by vám nezbylo. A to víte, holky! Chtějí se oblíknout a v neděli si zatancovat. A na to si musejí vydělat po večerech!

„Tak ono nestačí pracovat ve fabrice,“ uvažovala Běta, „ještě hodinu doma!“

„Kdyby hodinu, dítě. Do půlnoci kolikrát navlékají, až mně samotné jich je líto.“

[...]

Sotva se dojedlo, hledaly již dívky své krabice s prací. Hoši po večeri poněkud vydatnější odešli za svými zábavami, protože byli lépe placeni a nemuseli nastavovat noci.²⁰⁵

Když pak Běta přebírá svou týdenní výplatu dostává tři zlaté šedesát krejcarů, z toho dva zlaté osmdesát platí za ubytování a stravu.²⁰⁶ Časem si ale peníze našetří a všem svým bratrům při prvním návratu domů přiveze pravý jablonecký suvenýr: *koráلكové kravaty*.²⁰⁷

Stejně jako je výše popsán postup výroby škatule na brože a šperky, Drahá popisuje i techniku navlékání koráلكů, za které dostávají padesát krejcarů až korunu za týden:

Gábi srovnala mezi palec a prsty ruky vějířovitě osm tenkých, dlouhých jehel a jimi zdola nahoru v necíčkách jakoby nabírala a tímto rychlým nořením jehel se koráلكy samy

²⁰⁴ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 15.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 17–18.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 22.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 60.

*navlékaly. Když byly jehly plné, levá ruka je u hrotů přidržela a pravá přetáhla přes ouška na navlečené nitě. A potom se jehly opět do vějířku narovnaly a znova nořily do neciček.*²⁰⁸

Bětku moc netrápí, že nerozumí úřední němčině. Továrník a mistři umí základní české fráze, často je popohánějí slovy *šnelr* nebo je napomínají, aby byli potichu. Bětčin přítel Richard ovšem trvá na tom, že ji bude učit základním německým slovíčkům, aby se ve městě vyznala, ona ho na oplátku má naučit psát česky. Běta s tím nakonec souhlasí, nejprve ale projeví silné vlastenecké cítění:

Žertoval a občas spustil na Bětu německy.

„Ale pane Richarde, copak vím, co chcete? Musíte mi to říci česky.“

„A co kdybych neuměl,“ smál se. „Učte se německy, budete to potřebovat. Já vás budu sám učit.“

„Sotva se naučím, myslím, že bych si jazyk přelomila a potom, na co?“

„To je otázka, vy bláhová. Kdo umí německy, ten se v Jablonci lépe protluče. Moje maminka je Češka, otec Čech, ale já –“ a zmrzačelý Richard se bil pěstí v zapadlá prsa – „já jsem Němec. Česky psát vůbec neumím, chodil jsem do německých škol.“

„Ale pane Richarde,“ trnula Běta, „to přece není možné, abyste zapřel svou řeč. Říkáte, že maminka je Češka, jak mluvíte tedy doma?“

*„Německy. Tatínek dělá ve kšeftě a nás děti musil dát do německých škol, aby ho nepropustili. Doma mluvíme německy, protože sousedi jsou všichni Němci a musíme být opatrní. [...] Ale abyste si nemyslela,“ připojil šeptem, „otec je v českém spolku a mě dá také zapsat.“*²⁰⁹

U Běty, která do této doby nic podobného nepoznala, jelikož na začátku 20. století byla česko-německá situace vyhrocená zatím pouze v pohraničí, to vyvolá zmatek a nepochopení:

*„Ale to není správné,“ horlila Běta. „Vaši rodiče jsou Češi a vy říkáte, že jste Němec. Doma mluvíte německy a po straně se hlásíte do českého spolku. Tomu nerozumím, jsem buď Čech nebo Němec, ale oboje přece být nemůžu.“*²¹⁰

²⁰⁸ In: Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek, 1957, s. 18.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 30.

²¹⁰ Tamtéž, s. 30.

Je zde však vidět, že jablonečtí Češi drželi spolu. Německé většině se podřizovali hlavně, aby přežili, svou českou hrdost ale neopouštěli:

*[Do hovoru se vmísil] pan Strnad, „ale poznáte časem, že tak tu žijeme, bohužel, skoro všichni. Jinak to ani nejde. Já jsem dobrý Čech, ale můj syn navštěvoval jen německé školy. A ptáte se, proč? V první řadě je to otázka existence: jde o chléb a snesitelný život. A za druhé: kdybyste viděla českou školu! Jednotřídka ve zchátralé budově, bez učebních pomůcek. Německé školy mají všechno. Krásné místnosti, pomůcky a prvotřídní profesorský sbor.“*²¹¹

Jednotřídní česká škola, o níž pan Strnad mluví, se nacházela v Kamenné ulici (č. p. 404) v budově, kterou k těmto účelům odkázal jablonecký výrobce pilníků Antonín Chvojka v roce 1884. Vznikla na základě povolení pražské školní rady z 2. června 1889, vyučovat se začalo už téhož roku po prázdninách. Docházelo do ní 35 žáků, z toho 23 bylo z okolních obcí a vesnic.²¹² Jak dokládá text *Zápasů*, represe a diskriminace českých občanů trvala až do 20. století, konkrétně do druhé světové války.

V následujících kapitolách se pak Bětě znalost němčiny hodí například, když ji přijde vyslýchat četník:

*„Fräulein Horžak?“ zeptal se muž s puškou a ostře se podíval na Bětu. Odpověděla německy a s povděkem vzpomněla na Richarda. Bude pro tu chvíli výhodnější nepopouzet úřední osobu češtinou.“*²¹³

První náznaky politického citění Drahé jsou už na straně 24. Běta odpracovala pouhý týden, když se k ní začínají dostávat informace o českých spolcích jako v předchozí ukázce a o odborových organizacích:

*[„]Jsou sice již organisace a spolky, které hledí lidi dovést na jinou cestu a vybojovat jim lepší život, ale mezi mladými, zvláště mezi děvčaty, není dostatečný zájem. [...] Jsi-li v takové organisaci, jsi pořád jednou nohou ve vězení a hrozí ti propuštění z práce.“*²¹⁴

²¹¹ In: *Zápasý – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 30.

²¹² O jabloneckých školách. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/10-2006/o-jabloneckych-skolach.html>

²¹³ In: *Zápasý – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 78.

²¹⁴ Tamtéž, s. 24.

Až do roku 1907 se členové organizace scházeli v domě „U Skrhů“, ale později předseda oznámí, že výbor spolku požádal Severočeskou jednotu o pomoc při výstavbě nového střediska.²¹⁵ Tato schůze skončila zapěním národní hymny a Písni práce.²¹⁶ Na jaře roku 1908 začínají dokončovací práce na Českém domě, kde se nakonec nescházejí jen místní: *Byla slunná neděle a Ludvík Strnad u hlavních dveří vítal soudruhy z Jablonce i delegace, které vyslali krajané ze sousedních míst k slavnostnímu otevření. Přišli i němečtí dělníci, kteří se v poslední době začali sbližovat s českou organizací, protože chápali důležitost společenství v přirostujícím se třídním boji.*²¹⁷

Popis Českého domu, jehož poloha není známá, je o pár odstavců níž:

*Prvním bodem programu byla prohlídka nového domu. Mládež jásala nad tělocvičnou i divadelním sálkem, dospělí obdivovali knihovnu a nikdo nepostřehl, že pod chvojím girland se tají leccos nehotového, že chybí nátěr nebo klika u dveří.*²¹⁸ Avšak hned ten večer je dům zpustošen německými studenty, jejichž identitu odhalil Ludvík: *Poznal jsem neklamně dva ze spolku »Lohengrin«. Jsou tu na semestrálních prázdninách a přibrali si průmyslováky z vyššího ročníku. Znam některé, protože chodívají k nám do podniku na exkurse.*²¹⁹

Spolek Lohengrin²²⁰ je čistě fiktivní, žádné zmínky o podobném uskupení nejsou k dispozici. „Průmyslováci“ jsou žáci Střední uměleckoprůmyslové školy, tehdy pouze průmyslové, v Jablonci nad Nisou, která byla založená už roku 1880. Škola se dodnes nachází na Horním náměstí.²²¹

²¹⁵ In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, 1957, s. 75.

²¹⁶ Tamtéž, s. 75.

²¹⁷ Tamtéž, s. 80.

²¹⁸ Tamtéž, s. 80.

²¹⁹ Tamtéž, s. 82.

²²⁰ Poprvé až v *Zápasech* z roku 1957. Lohengrin, hlavní postava stejnojmenné opery Richarda Wagnera (NEJEDLÝ, Z. *Richard Wagner: Zrození romantika*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961.)

²²¹ Historie školy. In: *SUPŠ a VOŠ Jablonec nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://supsavos.cz/o-skole/historie-skoly/>

4.2 Nisa

Nisa by mohla být podle názoru některých odborníků (J. Rambousek, J. M. Palát) autorčiným dílem s největším potenciálem, avšak, jak píše Rambousek ve svém *Posudku* (viz obr. př. č. 20), je *výrazně slabší než Zápasy a Prosinec*.²²² V roce 1947²²³ vypsal Osidlovací úřad v Praze soutěž o nejlepší román s příběhem osidlování pohraničí. Autorka připojila na začátek textu²²⁴ dvanáctistránkový dopis ze dne 20. ledna 1948 (viz obr. př. č. 13), který tvoří spíše jakousi předmluvu celého díla, v němž žádá doktora Vodičku o prodloužení termínu odevzdání (původně březen 1948). Žádosti bylo vyhověno, a Drahá soutěž vyhrála. Od Osidlovacího úřadu dostala hlavní cenu pěti tisíc korun, které věnovala JZD v Nové Vsi nad Nisou.²²⁵

Pojmenování *Nisa* zde plní zástupnou funkci, román ve skutečnosti pojednává o Nové Vsi u Jablonce nad Nisou (Neudorf an der Neiße). Tato drobná obec, kterou tvoří vesnice Nová Ves nad Nisou a osada Horní Černá Studnice, je od Jablonce vzdálená tři kilometry západně.²²⁶ Místo Drahé rychle přirostlo k srdci, na což vzpomíná ve svém příspěvku do Rambouskovy knihy 1890–1960: *K sedmdesátinám Anny Drahé*:

*Nad Jabloncem se zvedají shluky mlhavých Lužických hor a Ještěd. Však jsem se na něj už jako dítě dívala ze své rodné obce, vábil mě a volal k sobě. A co Černá Studnice [sic],²²⁷ jak bychom na ni mohli zapomenout, vždyť vévodí tak pyšně celému našemu kraji. Na svém čele nese barevnou kamennou rozhlednu jako korunku a vidíte z ní do půli Čech. Naše Nová Ves nad Nisou je malebně rozházená po stráních, tu a tam se schová do světlých březových hájů. Jak můžeme zůstat chladní k takové kráse? Jak nebýt dojati a zjhlí, když žijeme zrovna v božském koutě české země? Miluji vroucně tento kraj a jsem v něm neskonale šťastna.*²²⁸

²²² Obrazová příloha č. 20, s. 1.

²²³ Rambousek uvádí rok 1946 (In: Obrazová příloha č. 20, s. 1.).

²²⁴ Román *Nisa* se do soutěže rozhodli poslat autorčiny přátelé (In: Obrazová příloha č. 15, s. 2)

²²⁵ DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 188–189.

²²⁶ O obci. In: *Nová Ves nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://www.novavesnn.cz/obec-123/o-obci/>

²²⁷ Drahá uvádí název výhradně s velkými počátečními písmeny, ale správná je tato podoba pouze u osad Dolní Černá Studnice, Horní Černá Studnice nebo přímo u rozhledny Černá Studnice. Pokud mluvíme o hřebenu, jde o Černou studnici.

²²⁸ DRAHÁ, A. Anna Drahá o svém životě. In: *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*, s. 11.

Jiřímu Rambouskovi se *Nisa* poprvé dostala do rukou až v roce 1961.²²⁹ Předal mu ji tehdejší ředitel Severočeského krajského nakladatelství Václav Dědek²³⁰ (1910–?). *Nisa* totiž byla v edičním plánu SKN na rok 1962 a Rambousek se stal jejím odborným redaktorem. Nejprve ji ale bylo potřeba přepracovat, k čemuž s největší pravděpodobností došlo v průběhu let 1961 až 1964. První drobné úpravy proběhly v roce 1961, kdy SKN zařadilo knihu do edičního plánu. V roce 1962, kdy měl titul vyjít, Drahá odmítala na některé připomínky kritiků přistoupit, nakonec ale v roce 1963, když bylo dílo nadobro vyřazeno z plánu, Drahá sama požádala Rambouska o pomoc. Opět se neshodli, jelikož žádná ze stran nebyla ochotná ustoupit. Rambousek tedy navrhl, aby Severočeské krajské nakladatelství zařadilo do edičního plánu na rok 1965 (k dvacátému výročí konce druhé světové války) pouze některé kapitoly z *Nisy* (III., IV., V., VI. VII., VIII., XI.)

Dílo ale nakonec knižně nikdy nevyšlo. Dokonce se nedočkalo ani domlouvaného sešitového vydání některých kapitol nebo zpracování do podoby novely (autorka také odmítla). Důvod, proč nechce *Nisu* přepracovat, Drahá Rambouskovi svěruje ve svém dopise z 23. ledna 1964:

*Mně se zdá Nisa dílo dobré, ovšem, člověk mého ražení nemusí vždycky usuzovat správně. A proto jsem Vás poprosila, abyste se do ní podíval. Nevěřím v soudobé kritiky, zvláště nemám důvěru v liberecké nakladatelství. Co se jen navyváděli se Zápas a o Prosinci již dokonce nechtěli ani hovořit. I liberecký rozhlas měl k němu plno námitek, až konečně mi rukopis vrátili. Ve mně všecko plakalo. Věděla jsem, že tu stojí jen jeden člověk, který mi všecko kazí a na mně vybíjí svoji neschopnost. A to je s. Suchl.*²³¹

Vůči Janu Suchlovi (viz 2.5 Spisovatelská kariéra) cítila autorka hlubokou zášť, kterou odůvodňovala incidentem z padesátých nebo šedesátých let. Suchla se patrně měl dotknout komentář uznávaného spisovatele Václava Kaplického, který údajně vyzdvihnul dílo A. D. nad tvorbu Suchlovu. Později Drahá svěřila Rambouskovi, že si vždy kontroluje, jestli v nakladatelstvích nebo vydavatelstvích, která jí nabízejí spolupráci, nepracuje právě Jan Suchl.²³²

²²⁹ Obrazová příloha č. 20, s. 1.

²³⁰ Václav Dědek, politik Komunisticko strany Československa, ředitel libereckého SKN (Severočeské nakladatelství). In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1857&hl=d%C4%9Bdek+>.

²³¹ Obrazová příloha č. 15, s. 1.

²³² Tamtéž, s. 3.

Nisa nakonec vyšla po částech v *Průboji: krajském týdeníku KSČ Ústeckého kraje*. První díl byl otištěn ve druhém čísle dvacátého šestého ročníku ve čtvrtek 3. ledna 1974. Text byl rozdělen do čtyřiceti třísloupcových příspěvků, poslední pak vyšel ve středu 27. února 1974. V sedmdesátých letech předčítala vybrané kapitoly z *Nisy* pro Severočeské studio v Ústí nad Labem Dana Balounová²³³ (1935–1985).²³⁴

V následujících kapitolách vycházíme z rukopisu *Nisy* z pozůstalosti Jiřího Rambouska. Tento strojový rukopis má dvě stě padesát pět stran. Text je rozdělen do třiceti číslovaných kapitol, většina z nich je však ještě dále členěna na menší části oddělené křížky.

4.2.1 Posudky *Nisy*

Kritika *Nisy* v letech 1961 až 1964 byla poměrně ostrá. Podle dostupných informací však až do přelomu let 1963 a 1964 autorka nechtěla vyhovět redaktorům a nakladatelství, knihu odmítala přepracovat. V posudku Jiřího M. Paláta z roku 1962 (viz obr. př. č. 19) se objevuje poznámka:

*Upřímně mě mrzí, že musím po druhém, pečlivém čtení, /Poprvé jsem se seznamoval s obsahem a se zásadními připomínkami prostřednictvím editora J. Rambouska a vrátil jsem knihu autorce k přepracování/ konstatovat, že k přepracování téměř nedošlo, že zůstalo jenom u vypuštění některých míst /např. předlouhý popis výroby skla atd./ a kniha si zachovala podobu, kterou měla v letech svého dokončení.*²³⁵

Kritizován je zde především přístup k informacím a náhled na minulé události. V závěru dodává:

*Vydání Nisy v této podobě je vyloučené. Přepracovat Nisu za autorku lze také těžko, protože by [to] vyžadovalo studovat znovu celý materiál, z kterého ona tvořila. Je tu jediná možnost; aby se autorka pokusila o přepracování knihy na novém základě, po odstupu patnácti let. Práce může být sevřena do událostí do r. 38 nebo i 45 a dostat podobu novely.*²³⁶

²³³ Dana Balounová, filmová a divadelní herečka. V článku *První český román o Jablonci nad Nisou – Anna Drahá* (V. Mikolášek) chybně uvedená jako „Balounková“. (Dana Balounová. In: *Filmový přehled* [online]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/28801/dana-balounova>)

²³⁴ MIKOLÁŠEK, V. První český román o Jablonci nad Nisou – Anna Drahá: Zápasy. In: *Průboj*, s. 5.

²³⁵ Obrazová příloha č. 19, s. 1–2.

²³⁶ Tamtéž, s. 2.

Motivací k takovému závěru posudku Palátovi byla hlavně forma, jakou je *Nisa* psána. Oba dva autoři kritizují ploché nevyvíjející se postavy, dlouhé popisy pracovních postupů a celkové členění textu. Rambousek tento problém komentuje ve druhé části svého *Posudku*:

[V] knize je příliš mnoho postav a že žádná z nich, nevyjímaje ani oba hlavní hrdiny, Sýkoru a Bartoně,²³⁷ čtenáře nezaujme.²³⁸

Palát o dva roky dříve uvedl:

Autorka měla zřejmě v úmyslu vybrat několik postav žijících v Nise a na jejich životě od dětství [...] měla v úmyslu ukázat i společenské události, které poznamenaly jejich myšlenkový i sociální vývoj. To je úkol nadmíru obtížný[.] [...] Vyšlo jí tak dílo velmi problematické, útržkovité, nesoustavné, ke všemu vyprávěné často s velmi nepřesným politickým pohledem.²³⁹

Zmíněný „politický pohled“ je z části narážka na nepřesnosti objevující se v textu v kontextu především po druhé světové válce, zároveň se zde zrcadlí i politická příslušnost Drahé. Dílo je silně ideologicky podbarvené, stejně jako celá její tvorba. Palát nabádá Drahou, aby *Nisu* (psanou cca na jaře 1948) přepsala nově v kontextu vývoje poúnorových událostí: *Dnes je už tato epocha historickým obdobím vývoje našeho státu i společnosti a právě proto musí být vylíčena jinak, objektivněji, přesvědčivěji.²⁴⁰*

Kriticky upozorňuje i na jeden velmi výrazný rys románu, který je v jiných jejích dílech značně upozaděn nebo se neobjevuje vůbec. Píše totiž, že *[a]utorka se přecho často dostává do romantických forem líčení, které vyznívají až k sentimentalizaci.²⁴¹* Podobný postup jsme mohli zaznamenat už v *Zápasech*, kde však nebyl tolik frekventovaný a dovedený do takového extrému jako v *Nise*. Líčení Jablonecka je Palátem popsáno jako *nesmírně přecitlivěl[é], přeslazen[é].²⁴²* Stejný názor má ale i Rambousek, který je jinak k *Nise* obecně shovívavější: *[P]ěkná líčení přírody, zde však mnohdy příliš rozvleklá a přesentimentalizovaná[.]²⁴³*

²³⁷ V dostupném rukopisu *Nisy* jde o Bártu, nikoliv o Bartoně.

²³⁸ Obrazová příloha č. 20, s. 2.

²³⁹ Obrazová příloha č. 19, s. 1.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 1.

²⁴¹ Tamtéž, s. 1.

²⁴² Tamtéž, s. 1.

²⁴³ Obrazová příloha č. 20, s. 1.

Sama autorka uvažovala o *Nise* jako o románu, ale Jiří Rambousek o něm napsal, že se jedná spíše o kronikářskou knihu. V díle je rozvinutá fabulace, tudíž bychom jej zařadili spíše k románu s kronikářskými prvky. Palát ve svém posudku *Anna Drahá: NISA* dokládá: *A. Drahá popisuje své přistěhování do Nisy v roce 47 a přiznává, že to všechno ostatní napsala /léta 45–46/ z kronikářského materiálu a pamětí přímých účastníků.*²⁴⁴

Za zmínku stojí fakt, že pozitivní hodnocení najdeme pouze v Rambouskově posudku. Chvály se dostává výhradně událostem do roku 1945. Nakonec ale přesto kniha není doporučena k vydání.

4.2.2 Děj

První kapitola začíná netradičním rozhovorem samotné autorky Anny Drahé s hlavními postavami knihy. Tato část, psaná ich-formou, působí snovým dojmem, což je u Drahé dost netypické.

Zbytek románu je psán er-formou. Druhá kapitola začíná retrospektivní vzpomínkou jednoho z protagonistů na dobu kolem první světové války. Následující části popisují vývoj událostí od roku 1938 až do konce války. Příběh sleduje obyvatele Nisy, Nové Vsi, a jejich osudy. Děj prvních šesti částí se odehrává v Sudetech, sedmá kapitola se zaměřuje na Berlín, kam byli odvezeni někteří muži. Hlavní město Německa je zde někdy nazýváno „*prokletým městem*“ nebo „*Babylonským městem*“.

Osmá kapitola popisuje konec války v roce 1945, události mezi tím nejsou jasné vykresleny. V dubnu 1945 se dva hrdinové, Bárta se Sýkorou, rozhodnou z Berlína utéct přes Chotěbuz (Cottbus), Zhořelec (Görlitz) a Žitavu (Zittau) do Čech, kam dorazí 7. května 1945. Následně se spojují se zásadskými partyzány, kteří jim pomohou zabrat Nisu a vyhnat Němce.

Zbytek knihy je věnován příběhům lidí přicházejících do Nisy z jiné části republiky. Zajímavé je například, že se zde objevuje profesorka Božena Karnetová, pro kterou byla předlohou jedna z autorčinych dcer Božena. Příjmení Karnet se také objevuje v románu *Prosinec* z roku 1960 (cca třináct let po *Nise*, viz 3.3 Prózy). Žádné z epizodních postav, kromě Karnetové, není věnována více než jedna kapitola, přesto jsou mnohem lépe vykreslené než všichni původní obyvatelé Nisy. Větší prostor je tu věnovaný problematice přizpůsobování se specifickému podnebí horského prostředí: *Za prvý, žijeme tu v docela jiným podnebí než dřív, 700 m nad mořem, je tady silnej horskej vzduch, proto vám tak tráví*

²⁴⁴ Obrazová příloha č. 19, s. 1.

*a proto se cítíte někdy slabí a hodně spíte.*²⁴⁵ Nakonec jsou obyvatelé nuceni pozvat si agrotechnika, který zjistí, že v místní půdě chybí vápno a humus.

Poslední třetina pak sleduje příjezd rodiny Drahých, zde Karnetových, na sever, kam je pozve dcera Božena. Mladší dcera Nad'a zůstává v Praze, aby dokončila studium medicíny. Karnetovi se na pár týdnů usadí v Jablonci, ale nakonec si najdou domek v Nise, kde s nimi žije i Božena. Běta se zde postupně setkává se všemi postavami knihy a rozhodne se o jejich osudech napsat román. Začíná sbírat materiál, dokonce se jí do rukou dostane kronika obce, když je Božena jmenována kronikářkou:

V balíku byly ve skutečnosti dvě pamětní knihy: stará, s deskami už odřeny, do níž zapisovali události v obci od roku 1912 Němci. Jejich kronikář zachytil ve stručném přehledu na začátku i starší historii obce.

*Při otevření nové, dosud netknuté kroniky[,] vypadlo několik archů popsaného papíru. Běta nahlédla do prvního: Paměti Františka Jeriše. Druhý nesl záhlaví: Události v Nise a na Černé Studnici v letech 1938–1945.*²⁴⁶

A je jisté, že právě podle této kroniky psala autorka román *Nisa: Kronika se tak stane klíčem k nepřeberné zásobě lidských povah a osudů!*²⁴⁷

Závěr knihy tak popisuje, jak autorka začíná psát román. Nakonec ještě krátce zmiňuje události února 1948 a budoucnost, v jakou jako socialistka doufá.

4.2.3 Regionální prvky

Na rozdíl od *Zápasů* se v Nise kromě dobových a místních reálií objevuje i místní nářečí, nejvíce je patrný podkrkonošský dialekt. Například stará sousedka Slavičková používá hned několik jazykových prostředků typických pro tuto oblast, vsunutí vokálu -e- mezi dvě souhlásky (*merzí*) nebo lexémy, které se jinde nepoužívají (*d'úče*): „*Merzí mě moc, milá paní, tak dlouho čkát. Mohli bysme už konečně začnout. To d'úče je už taky ospalý, chtělo by domů.*“²⁴⁸

²⁴⁵ In: *Nisa*, s. 177–178.

²⁴⁶ In: *Nisa*, s. 232.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 233.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 19.

V přímé řeči postav je poměrně frekventované protetické v-: *voděšli, voni*. Zároveň se objevují výhradně nespisovné koncovky: *každej, ospalý d'úče, svý*. V promluvách celkově dominují prvky obecné češtiny: *vodsad', vodkad', všecky*.

Velmi zajímavé jsou metafory, které Drahá volí při vzpomínání na Novovesko a Jablonecko. Např.: *Nepestré, smutné korále dní, navlečené na stříbřitou nit času, už dosáhly téměř tisíce*.²⁴⁹ Často se inspiruje i v barvách šperků, proto se opakovaně setkáváme s charakteristikou jako *modrozelený tyrkys – drahokam našich hor*.²⁵⁰

4.2.3.1 Nová Ves nad Nisou

Jednou z hlavních dominant Nové Vsi je samozřejmě řeka, která propůjčila románu jméno. Pramení zde Lužická Nisa (Lausitzer Neiße), nalezneme tu také Novoveský potok a jiné drobné prameny. Drahá v úvodu ke knize píše: *Pod lesem, na louce mezi šedými kameny, vyvěrá čistý a bohatý pramen té slavné stejnojmenné řeky – Nisy*.²⁵¹

V textu jsou opakovaně zmiňovány novoveské kostelíky.²⁵² Na území obce se nacházejí dva, jižněji situovaný katolický kostel Panny Marie Pomocné (1935) a severněji položený evangelický kostel Gustava Adolfa²⁵³ (1935). Druhý ze jmenovaných byl však po druhé světové válce odsvěcen, dnes už funguje pouze jako kaple.²⁵⁴ V souvislosti se seznámením s Novou Vsí zmiňuje Drahá i *ukazatel – [...] Jizerská bouda*.²⁵⁵ Hostinec Jizerská bouda (Isergebirgsbaude), původně nazývaná Buchbergova bouda (Buchberger-Baude), se nachází na Novoveském hřebenu (Neudorfer Kamm). Od roku 2000 ji známe pod jménem Penzion Jizerka.²⁵⁶ Podobně významnou lokací v okolí Nové Vsi je i chata Kynast nacházející

²⁴⁹ In: *Nisa*, s. 63.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 56.

²⁵¹ Tamtéž, s. 11.

²⁵² Tamtéž, s. 7.

²⁵³ Gustav II. Adolf (1594–1632), švédský král, reformátor (JŮZLOVÁ, J., DIESTLER, R. a P. BĚLINA. *Velcí panovníci Evropy: 100 nejvýznamnějších císařů, králů a knížat evropských dějin*. Praha: Knižní klub, 2008. 254 s. ISBN 978-80-242-2308-7.)

²⁵⁴ O obci. In: *Nová Ves nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://www.novavesnn.cz/obec-123/o-obci/>

²⁵⁵ In: *Nisa*, s. 7.

²⁵⁶ In: *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku – šestý ročník 2007, 2008*, s. 77–78.

se na hřebenu Kynastu.²⁵⁷ Jediná zmínka se objevuje na straně 167: *Jeho louky sahají až na vrch Kynast, který se tyčí nad Jabloncem.*²⁵⁸

Velmi významným bodem v okolí Nové Vsi je dnes již zaniklý hostinec U tří lip: *[Z]amířili k hostinci U tří lip a vyšplhali se polní cestou k Jizerské boudě.*²⁵⁹ Památné Tři lípy (Drei Linden, někdy také Novočeské lípy pod Nisankou) jsou dodnes velkou chloubou obce, na místě stojí zřejmě od roku 1810. Ve stejné době vznikla také boží muka,²⁶⁰ která Drahá zmiňuje až na straně 123: *U vchodu [do Nisy] stojí tři nádherné staré lípy s křížkem na kamenném podstavci uprostřed.*²⁶¹

Drahá se většinou vyhýbá přesnému popisu domů, ve kterých lidé bydlí. Často se uchyluje pouze ke specifikacím, jako je např. dům na náměstí, dům vedle hospody. První přesnější adresu nalezneme až na straně 61: *Němec tápal opatrně temnou nocí do svého skromného zeleného domku, stojícího na louce u hotelu König.*²⁶²

Označení König ale Drahá jinak používá výhradně jen pro novoveskou radnici, která po válce sídlila ve stejné budově:

*Naši chlapci jsou teď právě u radnice, velké a dosti zchátralé budovy divného stylu, vypadající jako ponurý středověký hrad. Je postavena z růžových cihel a uprostřed té opuštěné vesnice působí jaksí strašidelně. Obecně se jí tu říká König.*²⁶³

Tato honosná stavba stávala na adrese Nová Ves nad Nisou 281 už od 19. století, kdy sloužila jako výrobní hala a obytná vila. V roce 1908 ji Konrád König přestavěl na zmiňovaný hotel, který do třicátých let nesl název hotel Nový hrad (hotel Neuburg), poté byl přejmenován na hotel König. V roce 1953 stavbu zasáhl první požár, přestavby se poté v roce 1966 dočkala jen přední část vily. V osmdesátých letech pak vila vzplála znovu. Dnes tato památka slouží jako sídlo Obecního úřadu a pošty.²⁶⁴

²⁵⁷ In: *Jizerské hory – Turistický průvodce po horách a jejich okolí*, 2002, s. 219.

²⁵⁸ In: *Nisa*, s. 167.

²⁵⁹ Tamtéž, s. 35.

²⁶⁰ In: *Novoveské putování časem a přírodou*, 2010, s. 23.

²⁶¹ In: *Nisa*, s. 123.

²⁶² Tamtéž, s. 61.

²⁶³ Tamtéž, s. 91.

²⁶⁴ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 110. a *Jizerské hory včera a dnes – třetí kniha*, 2016, s. 84.

Drahá dokládá, že v té době *hasičská věž stojí trochu výše za radnicí*.²⁶⁵ Dnes sice na adrese Nová Ves nad Nisou ev. č. 650 sídlí sbor dobrovolných hasičů, avšak žádná věž se zde již nenachází.

Po válce byla v obci postupně opravena budova školy, zřízena obecní knihovna, založen divadelní spolek, sbor dobrovolných hasičů nebo také poradna pro matky s kojenci: *A v prvním poschodí Königu se vbrzku otvírá pěkná ordinace*.²⁶⁶ V rukopisu Drahé se původně tato věta objevuje ve znění: *A v prvním poschodí severského Miramare se vbrzku otvírá pěkná ordinace.*, avšak „severský Miramare“ je ručně psanou poznámkou změněn na reálný název stavby. Budova hotelu König svým stylem připomíná zámek Miramare, který je na severu Itálie.²⁶⁷ O pár stran dál už autorka toho přirovnání v textu ponechala: *A už dorazila jásající skupinka ke Königu, který měl být Miramarem severu, ale příliš se staviteli nepovedl. Vypadá spíše jako zachmuřený středověký hrad*.²⁶⁸

4.2.3.2 Okolní obce

Svůj vztah k Jablonecku, Novovesku a jejich okolí charakterizuje autorka už v předmluvě. Nejprve popisuje svůj návrat do Jablonce v roce 1947, návrat do *města světoznámého průmyslu, skla a bižuterie*.²⁶⁹

Drahá se rozhodla zaznamenat, jak to s osidlováním domů po Němcích bylo doopravdy, tento motiv se stal hlavním podnětem pro napsání *Nisy*. V předmluvě popisuje své první setkání s knižní Nisou, Novou Vsí:

Spletla jsem si směr ohbí silnice v Lučanech a místo do Jablonce jsem šla na Smržovku. Octla jsem se na čtvercovém smržovském náměstí, v jehož středu stojí vysoká socha. [...] Do Jablonce to bylo dobrých pět kilometrů a já jsem sotva stála na nohou. [...] Vysílením jsem se roznemohla. [...]

²⁶⁵ In: *Nisa*, s. 91.

²⁶⁶ Tamtéž, s. 153.

²⁶⁷ Zámek Miramare. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=13.7124529&y=45.7025520&z=19&source=osm&id=94211969>

²⁶⁸ In: *Nisa*, s. 156.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 4.

A pak, pak se na nás konečně usmálo štěstí. Bylo to v neděli, za jasného odpoledne. Šly jsme opět hledat domek. Tentokrát jsme obrátily své kroky tam, kam jsme nikdy nechtěly, do vesnice, k níž utíkal příkrý konec, roztáhnuté po horských svazích. [...]

Vystoupily jsme pomalu nad svah. Výhled se rozšiřoval. I naše oči se rozšiřovaly – úžasem nad nesmírnou krásou a velebností tohoto koutku české země. Čarokrásná krajina se objevila před našimi zraky. Vlnité svahy, po nich rozhozeny bílé domky, hned ve shlucích mezi háji, hned ojediněle na rozlehlých mýtinách. Některé domky se uvelebily pod obrovitými košatými lípami, jiné v řídkém lesíku sněhobílých břízek. Lesknoucí se potoky a tu a tam roztroušené bludné balvany dotvářely ráz krajiny. A nad vši tou poezií kralovala hora Černá Studnice s rozhlednou podobnou zdálky středověkému hradu. Dole při silnici stály úhledné, pevně postavené domky a ze zelených luk bylo slyšet šumění vod. Jizerské hory! Jak nás srdečně vítaly, jak nás hladily po vlasech! Jablonecká krása, zpohodlnělá a dodnes poněkud zpupná a vyzývavá, vyhrátá paprsky svých broušených kamenů, zapadala do hlubokého údolí a bledla v našich myslích tím spíše, že nás i tu všude provázel dobrý děda Ještěd.²⁷⁰

První zmíněnou lokalitou v tomto silně emotivně zabarveném úryvku jsou Lučany nad Nisou (Wiesenthal) vzdálené od Jablonce sotva čtyři kilometry.²⁷¹ Na straně 213 Drahá vzpomíná na Ludvíka Strnada, svou první lásku a přítele Bětky z románu *Zápasy*. Jeho osud prý skončil v *Breitově továrně* při jedné ze stávek sklářů.²⁷² Tato výrobní je skutečná, v letech 1889 a 1912 vystavěl německý průmyslník Ludwig Breit v Lučanech řadu skláren.²⁷³

Přibližně kilometr jihovýchodně od Lučan se nachází město Smržovka (Morchenstern). Ve Smržovce se nacházejí dvě náměstí, Staré (Starý trh, Alter Markt, dnes náměstí T. G. Masaryka) a Nové. Drahá popisuje Staré náměstí, na kterém od roku 1894 stál památník obětem válek z let 1859, 1866 a 1878, poté i z první světové války.²⁷⁴ Blízko hranice mezi Novou Vsí a Smržovkou stojí kostel sv. Archanděla Michaela z roku 1781.²⁷⁵ O pár stránek dál autorka vzpomíná:

²⁷⁰ In: *Nisa*, s. 4–5.

²⁷¹ Historie města. In: *Město Lučany nad Nisou* [online]. Dostupné z: <https://www.lucany.cz/mesto/historie/>

²⁷² In: *Nisa*, s. 213.

²⁷³ In: *Jizerské hory – Turistický průvodce po horách a jejich okolí*, 2002, s. 217.

²⁷⁴ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 115. a *Jizerské hory včera a dnes – třetí kniha*, 2016, s. 111.

²⁷⁵ Kostel sv. Archanděla Michaela. In: *Smržovka – oficiální web města* [online]. Dostupné z: <https://www.smrzovka.cz/kostel-sv-archandela-michaela/os-1200>

*Nedávno jsem se jednoho dne večer vyšplhala do svahu za hranicí naší vesnice. Tady v těch modravých hvozdech stávaly kdysi první sklářské hutě, tady, už na smržovských pozemcích, postavili za revoluce sovětští vojáci dřevěné ubikace. [...] Naproti se nad údolí zvedají věže smržovského kostela.*²⁷⁶

Poprvé je tu taky zmíněn Černostudniční hřeben (Schwarzbrunnberg), který lemuje Jablonecko na východě, zatímco směrem na západ je známý Ještěd. Vyhlídka Černé Studnice se na vrcholu (869 m. n. m.) nachází už od roku 1885, rozhledna byla vystavěna o devět let později Německým horským spolkem pro Jablonec a okolí, tudíž autorka opravdu popisuje kamennou věž s kopulí, jak ji známe dnes.²⁷⁷ Právě u této rozhledny se v červenci 1945 vedení obce rozhodne udělat oslavy výročí upálení Jana Husa: *Ve spolupráci s Jarkou připravoval Husův večer. Slavnost se měla konat u rozhledny na Černé Studnici.*²⁷⁸ Tato dominanta Nové Vsi se v románu objevuje opakovaně, a vždy z kontextu vystupuje jako mladá strážkyně pohraničí. Naopak Ještěd je charakterizován jako *stařec Ještěd*²⁷⁹ nebo *děda Ještěd*.²⁸⁰ V některých případech autorka s těmito dvěma vrcholy rozmlouvá:

*A ty, Ještěde, se nadarmo chmuříš. Rád jsi na jaře a v létě naslouchával radostnému bzukotu hmyzu, miloval jsi jásavé trylky[.] [...] Rád jsi hrdě zvedal svou lysou hlavu nad sluncem ozářeným krajem. V růžové záři červánků jsi zálibně přehlížel svá zvrstvená pohoří jako jejich vládce a pán.*²⁸¹

Navzdory tomu je o Černé studnici zmíněno mnohem více podrobností, např. v druhé kapitole si postavy vyprávějí o slovanské mytologii: *Každej les, každej potok, každá studánka i tůň měly svý víly a rusalky, svý hastrmany a divoženky. Náš tatínek říká, že zrovna tady, pod Černou Studnicí, měl někde Svantovít obětiště.*²⁸² Černá Studnice jako samostatná obec se objevuje na straně 86: *Už jsou venku z lesa, už jsou v osadě Černá Studnice. Domky tu stojí roztroušené, jako jindy stávaly.*²⁸³

²⁷⁶ In: *Nisa*, s. 11–12.

²⁷⁷ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 112.

²⁷⁸ In: *Nisa*, s. 125.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 23.

²⁸⁰ Tamtéž, s. 6.

²⁸¹ Tamtéž, s. 33.

²⁸² Tamtéž, s. 25.

²⁸³ Tamtéž, s. 86.

Popisuje i jak se v dálce *černá Špičák, o něco dále tušíme Tanvald, pozadí lemují Krkonoše*.²⁸⁴ Tanvaldský Špičák (Spitzberg) s kamennou rozhlednou z roku 1909 se nachází asi čtyři kilometry severovýchodně od města Tanvald (Tannwald).²⁸⁵ V jedné z posledních kapitol je zmíněna i tanvaldská elektrárna,²⁸⁶ není však blíže specifikována. Na straně 132 je pak jako jedno ze sklářských měst uveden, vedle Železného Brodu, Tanvaldu a Jablonce, i Turnov²⁸⁷ (více viz 4.1.2.1 Jablonec nad Nisou a okolí).

Na straně 19 se čtenář poprvé seznamuje se Zásadou,²⁸⁸ což je městys na okraji Černostudničního hřebene, asi šest kilometrů jihovýchodně od Jablonce,²⁸⁹ zásadskou měšťanskou školou a kostelem²⁹⁰ s lesklou červenou střechou.²⁹¹ Později je město *pro svoje výstavné domy a bohatství svých občanů [nazýváno] malou Paříží*.²⁹² Další obcí z okolí Novoveska, která se v textu objeví, je Skuhrov, u kterého je zvlášť zvýrazněna osada Huntířov,²⁹³ kam chlapci za první světové války docházeli do školy. Skuhrov leží jižně od Jablonce, pěší trasa z Nové Vsi do Huntířova je dlouhá přibližně deset kilometrů a vede přes Černou studnici. Další lokalitou, která je v textu nastíněna, jsou Vrkoslavice (Seidenschwanz),²⁹⁴ jižní část Jablonce. Skrz Vrkoslavice vede cesta ke Kokonínu (Kukan). V textu je kromě zmínky o této městské části Jablonce, i správně vysvětlena etymologie toponyma, které pochází ze srbského lexému *kokon*. Příběh vysvětlující motivaci pojmenování je však smyšlený.²⁹⁵

Tak třebas ten Kukan, kde jsme jednu spolu byli, se prej správně jmenoval Kokonín. A povím ti taky, proč.

²⁸⁴ In: *Nisa*, s. 12.

²⁸⁵ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 124.

²⁸⁶ In: *Nisa*, s. 181.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 132.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 19.

²⁸⁹ Základní informace a historie. In: *Městys Zásada* [online]. Dostupné z: <https://www.zasada.cz/mestys-zasada/zakladni-informace-a-historie/>

²⁹⁰ V Zásadě se nachází barokní kaple sv. Prokopa (1749), k níž přiléhá místní hřbitov. (In: *Kraj kolem Jizery*, 1996, s. 75.)

²⁹¹ In: *Nisa*, s. 144.

²⁹² Tamtéž, s. 143.

²⁹³ Tamtéž, s. 24.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 93.

²⁹⁵ Kokonín. In: *Místní jména v Čechách II/0281* [online]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php?where=strana&svazek=II&heslo=0281&useregexp=no>

*Srbové říkali kohoutu kokon. Představ si, milej Pepčo, že tady blízko nás vedla pěkná zemská cesta, už je to moc dávno, a po tý cestě jezdili český a srbský obchodníci. [...] Voni přijížděli zeza hor okolo nás dolů do kraje. Tatínek to ví přesně: od Žitavy, podél řeky Nisy přes Chotyni, Liberec, Jablonec do Kokonína a přes Berana dolů do Čech. Tu cestu teda Srbové chránili. Aby to lepší dokázali, založili si podél ní vesnice a jednu z nich pojmenovali Kokonín, protože její obyvatelé střežili zemskou cestu zrovna tak dobře, jako kohout pozorně střeží své hejno slepiček. A slovo Kokonín teda asi po česky znamená bdělý strážce cesty.*²⁹⁶

V ukázce se setkáváme i s Chotyní, obcí náležící k okresu Liberec (Reichenberg).²⁹⁷ Pojmenování Berany bude s největší pravděpodobností zástupné nebo se bude jednat o malou usedlost několika domů na západ od Černé studnice s názvem Berany, známé jsou dnes především díky Penzionu Berany,²⁹⁸ avšak směr, který je v ukázce popsán, neodpovídá poloze této lesní usedlosti.

Po událostech roku 1938 se v knize objeví i vesnice *Bratříkov*,²⁹⁹ která je dnes součástí obce Pěňčina (Pintschei). Od Nové Vsi je vzdálena asi deset kilometrů jižně.³⁰⁰ Tato lokalita byla po Mnichovu v roce 1938 přesně za hranicí tehdejších Sudet.

Na straně 35 Drahá píše o *Ostrém rohu*. Není zcela jisté, jestli se jedná o konkrétní místo, nebo pouze o lidové označení určité lokality, avšak v Maršovicích (Marschowitz), k nimž se jde tímto směrem, se v té době nacházel hostinec Ostrý roh. Dnes ve stejné budově funguje Motorest Maršovice.³⁰¹ Samotná obec *Maršovice*³⁰² je v Nise zmíněna až v osmé kapitole po květnových událostech roku 1945. Nachází se asi čtyři kilometry jižně od Nové Vsi.³⁰³ Jihozápadně od Maršovic najdeme Rychnov u Jablonce nad Nisou (Reichenau), který je v textu také zmíněn.³⁰⁴

²⁹⁶ In: *Nisa*, s. 25.

²⁹⁷ Místo kde žijeme. In: *Chotyň* [online]. Dostupné z: <http://www.chotyne.cz/index.aspx?rub=30>

²⁹⁸ Penzion Berany. In: *Penzion Berany* [online]. Dostupné z: <https://www.penzion-berany.cz/>

²⁹⁹ In: *Nisa*, s. 40.

³⁰⁰ Bratříkov. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2539352&y=50.6796365&z=14&source=ward&id=8148>

³⁰¹ In: *Dobové fotografie Jablonecka*, 1999, s. 22.

³⁰² In: *Nisa*, s. 84.

³⁰³ Maršovice. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2015322&y=50.6950103&z=14&source=muni&id=1801>

³⁰⁴ In: *Nisa*, s. 99.

V květnu 1945 projíždějí poválečnou Nisou Rusové. Obyvatelé je pohostí, avšak rudoarmějců je tolik, že je nemohou nechat u sebe, proto *[se utáboří] v lese, v Jelením koutě, na Černé Studnici a na farních pozemcích.*³⁰⁵ Jelení kout jsou rozlehlé lesy ležící severně pod Černou studnicí, v nichž se nachází Závodní sáňkařská dráha Smržovka. Vystavěna byla v roce 1912, avšak mezi lety 1972 a 1975 se dočkala renovace. Kilometr dlouhá cesta vede z hřebce Černé studnice až ke Smržovce, k místu, kde stála továrna Karla Roigka.³⁰⁶ Tato atrakce je zmíněna v desáté kapitole, když jí hlavní postavy použijí po druhé světové válce jako únikovou cestu: *Ve vteřině jsou na sáňkovací dráze. Ted', v květnu, je to vlastně jenom široká cesta, vroubená buky, jejichž větve jsou plny rozvíjejících se pupenů.*³⁰⁷

Drahá začíná popisovat příjezd nových obyvatel do Nisy až ve třinácté kapitole, postupně vypráví jejich příběhy. V tomto úseku románu se objevují některé místní reálie Prahy nebo jiných většinou středočeských měst a obcí, dále např. Varnsdorfu nebo Děčína.

V dopise Boženy Karnetové – Drahé, který autorka do románu opsala v plném znění, je detailní popis Jablonecka a Turnovska:

*Chodíváme nyní v neděli s kolegyněmi do kraje. Příroda je plna kouzelné krásy. Ať je to Bramberk, Černá Studnice nebo chata Julia Fučíka nad Libercem či Královská výšina. Nejvíce jsme ovšem obdivovaly Královku. Z konečné stanice tramvaje v Janově jsme zvolna stoupaly rozkošnou lesní cestou. Najednou se před námi objevily Krkonoše. Byly ještě místy pod sněhem, úchvatná podívaná. Vystoupily jsme na rozhlednu a naše zraky se těšily pohledem, který se otevíral na všechny strany. Na jih se prostíral úrodný kraj vnitrozemí, modraly se tam v oparu Trosky a Kozákov a bělaly drobné vesničky. Na severu zase, v zeleném moři lesů a lučin, se setkávají dvě zvlněná pohraniční horstva – Lužické hory s Jizerskými. Ještěd se svou pravidelnou homolí stojí hrdě jako pravý strážce, hlavu vysoko v oblacích. Byly jsme se také podívat u Turnova na kvetoucí stromy. [...] U nás v Jablonci [jaro] teprve nesměle začíná, poupata květin jakoby se bála otevřít. Na Turnovsku však už je vše v plném květu.*³⁰⁸

³⁰⁵ In: Nisa, s. 114.

³⁰⁶ Sáňkařská dráha. In: *Smržovka – oficiální web města* [online]. Dostupné z: <https://www.smrzovka.cz/sankarska-draha/d-1240/p1=1090>

³⁰⁷ In: Nisa, s. 96.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 194.

Jizerskohorské vrcholy se pyšní spoustou rozhleden. Božena jako první zmiňuje Bramberk (Bramberg), který byl původně samostatnou osadou, avšak v 19. století se připojil k Lučanům. Od roku 1889 stála na vrcholu stará rozhledna, nová vyhlídková věž zde stojí od června 1912.³⁰⁹ Královka, Královská výšina (Könighöhe), je od Bramberka vzdálena asi šest kilometrů. Nachází se na úbočí Maxovského hřbetu. Současná kamenná věž zde stojí už od roku 1907. V roce 1933 vyhořela chata, která je k rozhledně připojena, ale už o rok později byla znovu přístupná veřejnosti.³¹⁰

Chata Julia Fučíka, jak byla Weberova chata (Weberbaude) v poválečném období nazývána, se nachází na Malinovém vrchu, jihozápadně od Bedřichova (Friedrichswald). Chata byla postavena už v roce 1928, široké veřejnosti byla přístupná až do roku 2018.³¹¹

Trosky a Kozákov se nacházejí v Českém ráji, z vrcholů Libereckého kraje jsou viditelné pouze za příznivého počasí.

4.2.3.3 Jablonec nad Nisou po roce 1945

Postava Boženy Karnetové začíná pracovat jako profesorka na gymnáziu v Jablonci nad Nisou: *Vše, co mladá žena měla, přivezla s sebou v kufru. Prochází rozsáhlou budovou jabloneckého gymnasia, obdivuje vzácné sbírky přírodnin, je nadšena prostornými učebnami.*³¹² Na jabloneckém Gymnáziu U Balvanu se vyučuje od roku 1898/99 dodnes, předtím budova sloužila jako okresní nemocnice.³¹³ Skutečná Božena Drahá vyučovala na zmíněném gymnáziu už od školního roku 1945/46, ale nezabrala si toho léta dům po Němcích, pouze se nastěhovala do pronájmu.

Od strany 192, kde začíná dvacátá třetí kapitola, až po stranu 196 nalezneme tři reálné dopisy, které z Jablonce poslala dcera Božena. První je z 16. září 1945, popisuje začátek školního roku a vybavenost tříd. V druhém psaní z 10. března 1946 svěřuje, že se měla hůř, jelikož v Jablonci byla toho roku krutá zima. V dalším dopise z 10. května 1946 už líčí jarní

³⁰⁹ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 105.

³¹⁰ Tamtéž, s. 100.

³¹¹ 1940–1970 (kráceno). In: *Obec Bedřichov* [online]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/1940-1970-kraceno/>

³¹² In: *Nisa*, s. 124.

³¹³ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 98.

krajinu Jablonecka (viz 4.2.3.2 Okolní obce). A v posledním, z 5. června, opět mluví o škole a svých plánech do budoucna.

Ve dvacáté čtvrté kapitole přijíždí do Jablonce nad Nisou její matka Alžběta Karnetová. Tato autobiografická postava je dospělá Bětko Hořáková z románu *Zápasy: Alžběta Karnetová, slabá, starší žena[.] [...] Je na půdě Jablonce, Jablonce svých mladých let.*³¹⁴ V závěru knihy pak Bětko potká dospělou Fanyňku, také hrdinku *Zápasů*. Rodina se ubytuje v jablonecké ulici *V Nivách*,³¹⁵ která se nachází v západní části města a sousedí s ulicí Novoveskou.³¹⁶ Bětko v následujících dnech prochází městem a okolními obcemi, přičemž vzpomíná a hledá lepší bydlení. Potkává například matku faráře starokatolického kostela,³¹⁷ což je secesní kostel Povýšení svatého Kříže na náměstí Boženy Němcové postavený mezi léty 1900 a 1902.³¹⁸

Drahá porovnává Jablonec roku 1904 s Jabloncem poválečným:

*Město se změnilo, rozrostlo se, vylezlo na stráně, přibýlo ulic, náměstí, parků. [...] Ale přece hned rozpoznala obrovský rozdíl mezi Jabloncem před čtyřiceti lety a dneškem; na ulicích téměř neslyšíš německou řeč, kdysi tak pyšně hlaholící. Jablonec je náš, český, pomyslíla si s hrdou úlevou.*³¹⁹

Obdivuje také novou ulici Svatopluka Čecha (Schillergasse), kde stála kartonážní firma v *Zápasech*:

*Tohle že je Schillergasse? Kde jsou ty nízké domečky, kolem nichž léta chodívala? Odnesl je čas, odnesl je beze stop. Na jejich místě teď stojí krásné vily. A tady je Kirzikova³²⁰ továrna!*³²¹

³¹⁴ In: *Nisa*, s. 197.

³¹⁵ Tamtéž, s. 197.

³¹⁶ V *Nivách*. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=15.1894677&y=50.7245452&z=17&source=stre&id=92117>

³¹⁷ In: *Nisa*, s. 211.

³¹⁸ In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 47.

³¹⁹ In: *Nisa*, s. 215.

³²⁰ V *Zápasech* – Kerzinova továrna.

³²¹ In: *Nisa*, s. 215.

4.2.3.4 Sklářský průmysl

V přemluvě k Nise Drahá píše: *V podmínkách soutěže, kterou Váš úřad vypsal, se žádá, aby spisovatelé zobrazili pozitivní jevy, jež s sebou přinesla první dvě léta poválečného budování.*³²² Je dobré si uvědomit autorčino politické pozadí a její socialistické smýšlení (viz 2.4 Politická angažovanost).

Obyvatelé Nové Vsi jsou vykresleni jako milí, dobří a upřímní lidé. Často je místo přímé použita nepřímá charakteristika. Většinou autorka píše, že lidé jsou pracovití *[s]kláři[,] [i] předseda místního národního výboru je sklář. Mačkář těch libivých a divukrásných korálů, které svým leskem udivují celý svět.*³²³

Názvy skláren a továren jsou fiktivní, objevuje se např. *Marschova*³²⁴ a *Rechsiedlova*³²⁵ továrna nebo *Merletova továrna na umělou hmotu.*³²⁶ Na území Nové Vsi byla první brusírna skla založena už roku 1800. První mačkárna korálků pak v roce 1831. Samostatnou sklářskou huť vystavěl v dolní části obce Ignác Kleinert na konci šedesátých let 19. století,³²⁷ ale už v roce 1876 ji odkoupila firma Josefa Riedla.³²⁸ V době děje knihy existovalo na Novovesku několik menších skláren, nicméně mezi ty větší můžeme zařadit např. sklářský provoz Heinricha Jägera u domu čp. 285 (požár 1932, ukončení výroby), výrobní skleněných perli Rudolfa Weisse v domě čp. 218.³²⁹ Drahá na straně 136 píše:

*Skláři v Nise se specializovali na lisování korálů. Do okupace zde pracovalo čtyřicet devět lisoven korálů, třicet pět výrobců jiného skleněného zboží, byly tu čtyři brusírny skla, dva malíři skla a jedna sklárna. Osm pasířů pracovalo ruku v ruce s ostatními.*³³⁰

V roce 1945 mělo být v Nise v provozu pouze dvanáct lisoven korálů. Proto prý vedení města uveřejnilo výzvu v periodiku *Stráž severu* (regionální liberecký deník *Národní*

³²² In: *Nisa*, s. 2–3.

³²³ Tamtéž, s. 7.

³²⁴ Tamtéž, s. 54.

³²⁵ Tamtéž, s. 87.

³²⁶ Tamtéž, s. 172.

³²⁷ In: *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*, 2001, s. 109.

³²⁸ In: *Krajem skla a bižuterie*, 1998, s. 68.

³²⁹ Nová Ves slaví 380 let od první písemné zmínky o obci. 5. část. In: *NOS – neboli Novoveský okrašlovací spolek – informuje* [online]. Dostupné online z:

http://www.novoveskyokraslovacispolek.cz/noviny/2014_08_nos_info_historie5.pdf [24. 6. 2021].

³³⁰ In: *Nisa*, s. 136.

fronty, první číslo 26. 5. 1945),³³¹ aby do pohraničí přišlo co nejvíce sklářů. V románovém inzerátu je zmíněno např. znárodnění místních skláren.³³² Avšak o dva roky později už byly mačkárny a brusírny opět skoro v každém domě: *Vidíte ty přístavky a domečky vedle s těmi vysokými komíny? To jsou mačkárny – drikety!*³³³

Popisy samotné sklářské výroby nebo mačkání korálů jsou výrazné především v úvodních kapitolách a v druhé polovině knihy. Sklo je často metaforou pro různé události nebo činy postav:

*Jak pevně drží táta nyní jeho ručičky, pevně a zároveň lehce, právě tak, jako když drží skleněnou tyč, z níž mačká pestré korále. [...] Tatínek drží skleněnou tyč lehounce, jakoby princeznu objímal, ale tyč přitom neuhne ani o vlásek. Druhá ruka ovládá lis a z ohnivého skla se tvoří korále, jeden za druhým, jeden za druhým...*³³⁴

Metafory, které Draha volí při romantizujících popisech Novoveska a Jablonecka, stojí také za zmínku. Např.:

*Nepestré, smutné korále dní, navlečené na stříbřitou nit času, už dosáhly téměř tisíce.*³³⁵ *Zelené, veselé korále naděje – to jsou dny, jež navléká nynější čas hostinskému Jurišovi v Nise.*³³⁶

Na straně 132 Draha barvitě líčí tento sklářský kraj, sklo je v těchto přirovnáních a popisech vždy chápáno jako čistě české:

Kudy kráčíš, všude se [se sklem] setkáváš. Ve výkladech, v brusírnách, v hutích, v lisovnách – po každé spatříš sklo v jiné formě, v jiném stavu. Najdeš je i na pěšinách, kam se odváží odpad. Jinde pěšiny štěrkují, zde je sypou pestrými střípky, cestičky hrají všemi barvami duhy. Kam pohlédneš, kam vkročíš, všude tě vítá sklo. Záhony v zahrádkách jsou obroubeny pásem různobarevné sklené drtě, v předsíních najdeš pytlíky s korálky a když vejdeš do světnice, trůní na stole hromady jiskřících korálů a pestří se i v klíně nahrbené navlékačky.

[...]

³³¹ In: *Osudy Němců z Jizerských hor po roce 1945*, 2018, s. 58.

³³² In: *Nisa*, s. 136.

³³³ Tamtéž, s. 222.

³³⁴ Tamtéž, s. 30.

³³⁵ Tamtéž, s. 63.

³³⁶ Tamtéž, s. 67.

První korále se brousí z turnovských polodrahokamů a kupci se jen hrnou. Šňůry korálů ovíjejí hrdla žen, kupci platí za české granáty velké peníze. Ale polodrahokamů a drahokamů valem ubývá, musí být hledány v roklicích a slujích a poptávka stále roste, kupců je víc a víc. Turnovští skláři tedy zkoumají, jak nahradit ztracené kaménky korály umělými.

V r. 1558 vystavěl sklář-kouzelník, mistr Hanuš, pocházející ze sesterské Moravy, v osadě Huti, jež tehdy patřila ke vsi Zásadě, první sklářskou pec na tavení skla. Dokázal vyrobit nejen lesní sklo, krásně zelené, ale i sklo barvy modré, žluté, rudé. Z toho skla vytvářeli pak mačkáři korále téměř stejné krásy, jakou měly ty z polodrahokamů.³³⁷

Na začátku 20. století přišel František Souček s novou technikou broušení korálů, tzv. rumplování, která se rychle rozšířila po kraji:

Souček brousil celý příděl korálů v sudě, v němž byla voda s pískem. Upevnil sud na vřeteno a otáčel klikou tak dlouho, až se písek úplně rozmělnil a korále obrousil. [...] Celou práci mu poradil jeden z Italů, kteří stavěli v Jablonci³³⁸ údolní přehradu.³³⁹

Historii českého sklářství a jeho rozmachu na přelomu 18. a 19. století Drahá věnuje hned několik kapitol. Dokládá, že Němci usazení v pohraničí se v 19. století chtěli zapojit do české sklářské a bižuterní výroby, což se jim nakonec podařilo. Vysvětluje také, proč hutě mívaly německé majitele a české dělníky:

Brzy měli Němci téměř všechnen obchod v ruce. [...] Němci ovládli brzy i sklářský průmysl, stavěli nové tavící pece, vynakládali mnoho peněz na zdokonalení výroby a hledali nové metody zušlechťování skleněných výrobků. Češi pracovali jako skláři a brusiči a stávali se zcela závislími na německém kapitálu.³⁴⁰

Česko-německá dualita se odráží i v jiných aspektech Nisy. Stejně jako v předchozím titulu, v *Zápasech*, je i zde nastíněna problematika českých škol na Jablonecku. Jedna z hlavních postav říká:

³³⁷ In: *Nisa*, s. 132–133.

³³⁸ Stavba přehradní nádrže Mšeno začala 5. září 1906 položením základního kamene hráze na hranici Mšena a Jablonce nad Nisou. (In: *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*, 2002, s. 151.)

³³⁹ In: *Nisa*, s. 135.

³⁴⁰ Tamtéž, s. 134.

*Ale co nejlepšího v tý Praze je, to teda jsou, Pepičku, český školy. [...] Však jsi taky zkusil jaký to je, chodit do německý školy.*³⁴¹ Avšak ve čtvrté kapitole je zmíněn fakt, že *[v] Nise otevřeli jednu třídu české obecné školy teprve v roce 1936.*³⁴²

4.2.3.5 Druhá světová válka a dobové reálie

Válečné události popsané v románu začínají mnichovskou dohodou, její následky se odráží přímo v našem regionu. Zatímco Češi ve stejné době uvažují o odchodu z pohraničí, Němci pořádají oslavné pochody:

Náš den je zde! „Heil Hitler! Heil Hitler!“ Z útroeb mnichovské tragédie vyhřezlo šílenství nacismu. Jako hnusná morová nákaza se roztéká do všech pohraničních krajů, naplňuje také silnici vedoucí do vesnice Nisy.

V proudu, tekoucím z Jablonce, si z mohutného tábora vznešeně vykračují příslušníci vyvoleného německého národa, bydlící v Nise.

[...]

*Za neustálého provolávání zdaru zbožňovanému Vůdci prošel průvod slavnostně vyzdobenou Nisou a dospěl až ke křižovatce silnice vedoucí do Lučan[.]*³⁴³

Čechům však není doporučováno opouštět Sudety, odejdou pouze někteří obyvatelé:

*Použiv nabídnuté pomoci vojáků, opustiv pohraničí, zatímco ostatní Češi uposlechli výzvy rozhlasu. Devátého října, v den záboru poslední etapy pohraničí, tonuly všechny domy v Nise v záplavě praporů s hákovým křížem.*³⁴⁴

Okamžitě nastupují „ordneři“, jak se říkalo příslušníkům Sudetoněmeckého sboru dobrovolníků (Sudetoněmecký freikorps),³⁴⁵ kteří od roku 1938 násilně dohlíželi na situaci v pohraničí a zatýkali odpůrce:

Ordneři vztekle pobíhají po vesnici a slídí jako psi; obkličují domy bez ozdob, bez praporů se skobovým křížem. Děsí zbraněmi a řevem přítomné ženy a děti a vyvádějí muže na

³⁴¹ In: *Nisa*, s. 24.

³⁴² Tamtéž, s. 40.

³⁴³ Tamtéž, s. 34–35.

³⁴⁴ Tamtéž, s. 40.

³⁴⁵ In: *Sudetští Němci v nacistickém státě – politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, 2001, s. 83–84.

ulici. Jiné skupiny ozbrojenců mají za úkol je střežit. [...] Nejen Češi, ale i Němci, antifašisté a komunisté, jsou násilně vyvečeni ze svých domovů[.]

A tak jsou vbrzku shromážděni všichni, kdo sedmého října hájili niskou poštu proti nacismu. Tehdy ještě byla československá, dnes už je nacistická a ti, kdo ji neohroženě bránili, jsou nyní obklíčeni ordnery.

[...]

Ordneři vyrovnali ranami kolby řady. Průvod odchází, dvacet mužů a jedna německá komunistka. [...]

Provinilci jsou zavedeni do školy. Bez výsledku, bez soudu, bez rozdílů národnosti, každý je do krvava ztlučen.³⁴⁶

Ponižování trvalo více jak tři dny, poté museli „nepřátelé Třetí říše“, jak je Drahá v knize nazývá, obcházet celou Nisu: *Velitelův pobočník přinesl standartu, na které byl nápis: To jsou komunisté, kteří nás zradili a týrali.³⁴⁷ Některé z nich pak pustili na svobodu, jiné eskortovali do Jablonce, odkud je poslali do pracovních táborů.³⁴⁸*

Následkem odchodu Čechů začal upadat i sklářský průmysl: *Mačkárný korálů a brusírny valem pustly, hospodářství ležela ladem, louky zůstávaly neposečeny, domy, neopravovány a neošetřovány, chátraly.³⁴⁹ Jeho vzestup autorka zaznamenává až po skončení druhé světové války, kdy jedna z hlavních postav najde obecní kroniku a uvědomí si, jak významná Nová Ves bývala:*

Hned v prvních dnech svého úřadování objevil Bárta v hromadě vyřazených papírů obecní kroniku. Byla ovšem psána německy, ale měla svoji hodnotu, neboť zachycovala celou historii obce a byla věrným zrcadlem minulých šesti let, kdy německý kronikář, učitel místní školy, pečlivě sledoval vše, co se v obci událo. Josef zvědavě listoval v nalezené knize a pečlivě pročítal zejména zápisy o rozvoji sklářského průmyslu v obci; díky pečlivě organizované výrobě byla Nisa jednou z nejbohatších obcí Jablonecka.³⁵⁰

³⁴⁶ In: Nisa, s. 43.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 52.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 53–54.

³⁴⁹ Tamtéž, s. 55–56.

³⁵⁰ Tamtéž, s. 125.

V průběhu války začínají v pohraničí vznikat odbojové skupiny: *To snad víš, že se v protektorátě organizuje odboj. Naše pohraniční lesy jsou jako stvořené pro partyzány. [...]* Jedna skupina partyzánů je u Zásady.³⁵¹

V dubnu roku 1939 přijíždí do Nisy Konrad Henlein³⁵² (1898–1945): *Obec se oděla do slavnostního šatu, dvojnásob počet praporů s hákovým křížem, než kolik jich bývá jindy, vlaje dnes ze všech budov.*³⁵³ O několik dní později už Nisou prochází průvod, takzvaný pochod smrti, tedy odvedení českého obyvatelstva z pohraničí k transportu:

Nisou jde tentokrátě opět průvod, ale hrozný, děsnější, než kdy horská obec spatřila. Pochod smrti! Vítězové před sebou ženou porobený lid, který již nadobro přestal být lidem. [...] Vítězům se zdá, že jejich zajatci jsou jen simulanti, a tak občas některého z nich pověsí na strom při silnici, nebo mu bez rozpaků prostřelí lebku. Ale i bez toho jich hynou desítky, sta. Každou chvíli některý z nich padne.

[...]

*Přes celou ves je roztažen příšerný průvod smrti, na rašících stromech u silnice visí již kopa kostlivců, ale strašný pochod ještě nekončí. Plné dvě hodiny se plouží obcí zbědovaní lidé, jeden za druhý, jeden za druhým.*³⁵⁴

Válečné události jsou v ději vynechány, navazuje na ně až 7. květen 1945, avšak Draha píše, že v Bratříkově se mír slavil už 3. května:

*Černá Studnice se vztyčila před svými syny, krásná, pyšná, tmavozelená, s pestrou královskou korunkou na čele. Nízké bratříkovské domy zdobily prapory. Vlajky a vlaječky se radostně třepetaly ve větru, tu zasvítla bělostná sněžná plocha, tu zahořela prudká červeň, tu se zamodraly pokojné úzké klíny.*³⁵⁵

Na začátku května jsou v textu také doložené bombové útoky na Novou Ves:

„Člověk by řekl, že letci o takovou vesnici ani nezavadí,“ poznamenal Sýkora. „A prej sem hodili několik bomb.“[“][...]

³⁵¹ In: Nisa, s. 59.

³⁵² Konrád Henlein, vůdce sudetské župy Německého turnerského svazu v Československu. (HRUŠKA, E. Konrád Henlein: život a smrt, 2010.)

³⁵³ In: Nisa, s. 68.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 71–72.

³⁵⁵ Tamtéž, s. 83.

*„To věřím. Celkem prej spadlo na Nisu jen dvacet bomb, ale zapůsobilo to zde asi víc, než stokrát tolik v Berlíně. Tam byly všechny nálety předem hlášený, kryty byly pevnější a lidi už si na to jaksi zvykli. A tady to přiletělo z čista jasna.[“]*³⁵⁶

Jedna z bomb částečně poničila budovu školy, na jejíž rekonstrukci vedení města vybralo padesát tisíc korun během tří dnů: *Oprava je ihned zadána. Šrámy na budově se rychle zacelují, škola dostává novou světlou omítku, zkrásněla. Přestala být hanbou obce.*³⁵⁷ Budova základní a mateřské školy se nachází na adrese Nová Ves nad Nisou 264.³⁵⁸

Velká část knihy je věnována procesu vysídlování Němců z Nisy, do které se vracejí Češi. Drahá však zdůrazňuje, že pohraničí bylo a je česko-německé, Nová Ves je rodnou obcí i řady Němců. Následující ukázka také dokládá vznik místního revolučního výboru:³⁵⁹

Kancelář na radnici je přecpána Němci. Čekají, až na ně přijde řada. Musí se všichni představit revolučnímu výboru, který úřaduje v druhé místnosti. Dělá právě soupis českého obyvatelstva a každý z přítomných vyhrabal v minulosti nějakého předka české krve. [...] *Naráz pochopili, že musí pryč, hrůza z neznámého a nezvyklého světa je téměř ochromila, chtějí za každou cenu zůstat ve své rodné obci.*³⁶⁰

Samotné osídlování pohraničí Čechy začíná až na straně 121. Je tu zmíněn i Zdeněk Fierlinger³⁶¹ (1891–1976), který mezi léty 1945 a 1946 působil na pozici premiéra: *Vláda, jejímž předsedou byl Zdeněk Fierlinger, volala po osídlení pohraničí.*³⁶²

Drahá pak věnuje několik stran popisu pohraničí:

³⁵⁶ In: *Nisa*, s. 114.

³⁵⁷ Tamtéž, s. 152.

³⁵⁸ Nová Ves nad Nisou 264. In: *Mapy.cz* [online]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2168765&y=50.7249046&z=17&q=nov%C3%A1%20ves%20nad%20nisou%20264&source=addr&id=10223114>

³⁵⁹ Revoluční národní výbor, neformální uskupení občanů obcí a měst vznikající v roce 1945 (In: *Slovník českých dějin*, 2002, s. 528.).

³⁶⁰ In: *Nisa*, s. 117.

³⁶¹ Zdeněk Fierlinger, premiér Československa v letech 1945 až 1946. (In: *Českoslovenští politici 1918–1991*, 1991, s. 30.)

³⁶² In: *Nisa*, s. 121.

*A hory štědře nabízejí. Sta opuštěných usedlostí čeká v jejich klínu na pravicové ruce. Mačkárný, kovárny, pekárny, zámečnické dílny, celá řada dalších živností, vše je bez pána, vše potřebuje ochotné ruce, které by znovu vdechly život.*³⁶³

Řízený odsun Němců nastal až v červenci 1945 a probíhal každý čtvrtek:

Vychází červencové slunce. Mohutný masiv Černé Studnice vyplul z ranních mlh. [...]

S prvním transportem nebylo mnoho práce, byl připraven již dlouho předem.

*Byli v něm všichni původci hanebného průvodu v r.1939.*³⁶⁴

V této části románu je také výrazné jedno z ideologicky nezabarvených a nadčasových sdělení knihy, problém byl totiž např. s odsunem smíšených rodin: *Jedním z ožehavých problémů pohraničí jsou smíšená manželství. Logicky vzato, je blízké prolnutí dvou národů zárukou lepšího příští lidstva. V budoucnosti, v níž štěstí všeho lidstva bude jediným cílem společnosti, bude otázka rozdílů mezi národy a rasami bezvýznamná.*³⁶⁵

Po několika měsících, když se události v Nise uklidnily, byl ustanoven národní výbor:³⁶⁶ *Místní národní výbor byl skutečně brzy nato zvolen. Byl dvanáctičlenný, osm členů bylo komunistů, ostatní byli čeští socialisté.*³⁶⁷ Mezi další vzniklé organizace patřilo např. Strojní družstvo.³⁶⁸

Další z poválečných změn se projeví také na trase autobusu mezi Novou Vsí a Jabloncem:

*Obec vlastní jako kmenové jmění tři autobusy s vlastní koncepcí. Od r.1927 spojovaly Nisu s Jabloncem. Na příkaz okresní správní komise byly postoupeny Československým státním drahám, které se zato uvolily zřídit mezi Jabloncem a Nisou opět pravidelnou autobusovou linku.*³⁶⁹

³⁶³ In: *Nisa*, s. 122.

³⁶⁴ Tamtéž, s. 128.

³⁶⁵ Tamtéž, s. 159.

³⁶⁶ Místní národní výbor, orgán československé státní správy, který od roku 1945 spravoval obec. (Nařízení vlády č. 4/1945 Sb. – Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. In: *Zákony pro lidi – sbírka zákonů* [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4><https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>)

³⁶⁷ In: *Nisa*, s. 151.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 169.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 153–154.

Politické události, jež hýbaly Nisou od roku 1947 do února 1948, autorka zaznamenává už z vlastní zkušenosti. Např. když jí přijde sousedka ukázat *Dekret o vlastnictví půdy*, který je v knize uveden v plném znění.³⁷⁰

V této části je nejvíce patrný ideologický podtext. Drahá zde výslovně schvaluje události února 1948: *Pro všechny lidi dobré vůle je tedy Únor záchranou před koncem, před novým Mnichovem. Pro zrádce je to ovšem diktatura[.]*³⁷¹ Postavy, které mají jiné názory, jsou většinou potrestány nebo vyhnány. Odpůrce Komunistické strany Československa nazývá krtky nebo plevem:

Historie se přece opakuje – revoluční snahy dělnictva je nutno co nejrozhodněji potlačit, právě tak, jako kdysi v minulé válce.

[...]

Komunistická strana Československa a Revoluční odborové hnutí však bedlivě a starostlivě střeží mladé osení republiky. [...] Již dlouho pozorují neblahou činnost krtků.

*Dost! zakřiklo je Revoluční odborové hnutí. O tom, co se bude dít, nebudou rozhodovat krtci, dědicové Mnichova! Rozhodne parlament pracujících, sjezd závodních rad!*³⁷²

Na posledních deseti stranách románu pak autorka vypisuje rychlý sled událostí konce února:

20. února se reakce domnívá, že stačí vyvolat vládní krizi, aby se stala pánem situace. Zpronevěřilí ministři podávají demisi. [...]

21. únor se probouzí v mrazivém objetí studeného rána. [...]

*Velebně mohutné zvuky státní hymny letí prostorem až do nejvzdálenějších vesniček. A za nimi pak slova předsedy vlády.*³⁷³

Drahá opisuje celý projev tehdejšího předsedy vlády Klementa Gottwalda³⁷⁴ (1896–1953) z 21. února 1948, jež pronesl na Staroměstském náměstí a v němž nařídil vytvořit akční výbory Národní fronty.³⁷⁵ Takový vznikne i v Nise:

³⁷⁰ In: *Nisa*, s. 241–242.

³⁷¹ Tamtéž, s. 250.

³⁷² Tamtéž, s. 244–245.

³⁷³ Tamtéž, s. 245–246.

³⁷⁴ Klement Gottwald, mezi léty 1946 a 1948 předseda vlády za KSČ a od 1948 čtvrtý prezident Československa. (In: *Kronika komunistického Československa – Klement Gottwald a Rudolf Slánský*, 2009.)

26. února 1948 se o sedmé hodině večerní sešli členové politických organizací, odborových složek, Svazu české mládeže, Jednotného svazu českých zemědělců a tělocvičné jednoty Sokol, aby v Nise utvořili akční výbor.³⁷⁶

Závěr knihy byl kritikou (viz obr. př. č. 19 a 20) ohodnocen jako nedostatečně propracovaný. Rychlá eskalace děje na jaře 1948 je zakončena autorčiným zvoláním: *Cesta k socialismu, ke komunismu, k lidství!*³⁷⁷

³⁷⁵ Akční výbory Národní fronty, nelegální orgány vznikající po Únoru 1948, které začaly vznikat po výzvě K. Gottwalda 21. února 1948. (In: *Slovník českých dějin*, 2002, s. 15.)

³⁷⁶ In: *Nisa*, s. 249.

³⁷⁷ Tamtéž, s. 255.

5 Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvoření kompletní biografie a bibliografie regionální autorky Anny Drahé, což se podařilo především díky Jiřímu Rambouskovi, který spisovatelku znal osobně, schraňoval její pozůstalost a snažil se, aby se na její literární tvorbu zcela nezapomnělo. Dalším cenným zdrojem byly materiály získané z archivu Muzea Mladoboleslava, které nám ochotně vyšlo vstříc ve všech ohledech. Z těchto dvou zdrojů se postupným poskládáním drobných reálií utvořil obraz zapomenuté spisovatelky, která je významná především svým regionálním zaměřením. Práce vznikla s úmyslem navrátit spisovatelku Annu Drahou zpět do obecného povědomí a vyzdvihnout význam její tvorby v rámci regionu.

První kapitoly teoretické části se věnují představení autorčina života. O některé informace se Drahá podělila sama v autobiografických medailoncích připojených např. k prvnímu vydání *Zápasů*, jiné lze vyčíst z článků, které vycházely k jejím životním jubileím. Sama několikrát popsala své nešťastné dětství a začátky pracovní i politické kariéry na Jablonecku. Poté, co se v roce 1927 přestěhovala do Prahy, si Anna Drahá mezi místními spisovateli vybudovala poměrně dobré jméno. Především ze zdrojů, které poskytlo Muzeum Mladoboleslava, vyplývá, že byla od čtyřicátých let poměrně uznávanou spisovatelkou. Dnes je stále navzdory těmto úspěchům ona i její tvorba v podstatě neznáma.

Druhá polovina teoretické části práce se zaměřuje na přiblížení literární tvorby Drahé. Kvantitativně převažuje činnost básnická, ačkoliv známe jenom zlomek. Její poezie se však nikdy nedočkala žádné větší analýzy. K dispozici jsou převážně básně pro děti a říkadla pro nejmenší. Uznání se autorce dostalo hlavně za práci prozaickou. Svými romány zaujala hned několikrát, k čemuž rozhodně přispěla její politická příslušnost. Na základě své prózy byla vždy považována za představitelku socialistického realismu.

Nejhodnotnějším prvkem v dílech Anny Drahé je však odraz našeho regionu, na což se detailně zaměřuje praktická část této práce, která pojednává o jejích dvou nejrozsáhlejších dílech. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*, první český román odehrávající se v Jablonci, představuje město skla a bižuterie na začátku 20. století tak, jak ho spisovatelka sama zažila. Avšak v *Zápasech* nestojí v hlavní roli Jablonec, nýbrž počátky socialismu, vznik socialistických organizací a především česko-německá problematika celého pohraničí.

Drahá ve svém díle čerpala z osobního života, a její autobiografické práce jsou nesporně nejsilnější. Lze si toho všimnout i u druhého z analyzovaných románů, u *Nisy*. První kapitoly, do nichž přepisovala události z kronik a z ústního vyprávění původních obyvatel

Nové Vsi, jsou velmi ploché, což zdůrazňoval i sám Rambousek. Avšak poslední čtvrtina knihy, kde autorka zaznamenala svůj příjezd na Jablonecko, je výrazně čtivější, propracovanější a celkově lépe uchopená. Co se týče odrazu regionu, *Nisa* je mnohem detailněji propracovaná než *Zápasy*. Kronikářský román *Nisa* postihuje celé Jablonecko a Turnovsko od začátku druhé světové války až po únor 1948. Jsou zde beletrizovány události, které byly do té doby zapsány pouze v kronice Nové Vsi nad Nisou. Přestože se román nikdy nedočkal knižního vydání, jeho hodnota je z hlediska historického i literárního vysoká.

Drahá se při psaní svých románů většinou držela reálné předlohy. Věrně zaznamenala dobové reálie, u místních skutečností měnila názvy lokalit pouze v minimu případů (např. název Kerzinovy továrny v *Zápasech*, zástupné pojmenování pro Novou Ves v *Nise*). Největší pozornost je věnována dobové situaci, především problematice česko-německého pohraničí, a to i z hlediska rozvoje a úpadku místního průmyslu, sklárství a bižuterní výroby.

Nelze opomenout nebo dokonce přehlížet fakt, že Drahá byla celý život přesvědčenou socialistkou. Tento aspekt je v jejím díle hluboce zakořeněn už od dvacátých let 20. století, kdy začala psát. Můžeme si ovšem všimnout, že s věkem byla více a více liberální. V *Zápasech* z roku 1927 prezentuje svět pouze ze svého pohledu, avšak v *Nise* ze čtyřicátých let se už ke slovu dostávají všechny strany.

V analytické části se práce zaměřila na vyhledání odrazu místních i dobových reálií, jejich podrobný záznam a následnou analýzu. Tak jsou dány do souvislostí skutečnosti, včetně většiny lokalit, které jsou ve výchozích textech pouze naznačeny. V bakalářské práci je vždy uvedena poloha místa v závislosti k nejbližšímu již popsanému bodu (zpravidla Jablonec nebo Nová Ves), český i německý název, případně jsou objasněny změny pojmenování, k nimž v té době docházelo. V případech, kdy je to příhodné, je popsána i historie dané lokality. Stejně tak jsou do souvislostí uvedeny veškeré dobové reálie, politická uskupení a jiné organizace, které se v původních textech vyskytují. U veřejně známých osob nebo významných historických postav jsou přímo v textu uvedeny letopočty narození a úmrtí, v poznámce pod čarou je krátký popis jejich funkce nebo zaměření.

Součástí bakalářské práce je seznam veškeré dostupné bibliografie Anny Drahé (viz 6 Bibliografie Anny Drahé). Rozdělena je na beletristické práce a na časopisecké příspěvky. Většina dostupných básní se objevila v *Pestrých květech*, avšak je více než jisté, že autorka psala také do řady jiných periodik. K úplnému závěru práce je připojen rozsáhlý aparát obrazových příloh (viz 8 Obrazové přílohy) čítající nad čtyřicet stran.

6 Bibliografie Anny Drahé

6.1 Beletrie

DRAHÁ, A. Cestou života. In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 29–40.

DRAHÁ, A. *Fronta na Pražáče*.

DRAHÁ, A. *Harantova ulice*.

DRAHÁ, A. *Jak život šel...*

DRAHÁ, A. *Nisa*. 255 s.

DRAHÁ, A. *Nisa*. In: *Průboj: krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1974, roč. 26, č. 2–49, s. 5. ISSN 1804-5782.

DRAHÁ, A. *Paprsek*.

DRAHÁ, A. *Prosinec*. 1. vyd. Praha: Práce, 1960. 158 s.

DRAHÁ, A. Stíny jeskyně. In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 82–88.

DRAHÁ, A. *Svítání*.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. 1. vyd. Liberec: Krajské nakladatelství, 1957. 92 s.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. 2. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1975. 142 s.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. In: *Večerník Práva lidu*. Praha: Právo lidu, roč. 1927, č. ?, s. ?.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. Praha: Právo lidu, 1928. 188 s.

6.2 Příspěvky do periodik

6.2.1 *Pestré květy* (1928/29)

6.2.1.1 Poezie

DRAHÁ, A. Brzo se probudili! In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 29.

DRAHÁ, A. Hrdina. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 12, s. 19.

DRAHÁ, A. Kašpárkovy písničky. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 36, s. 19.

DRAHÁ, A. Kočičí rodina. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 21, s. 19.

DRAHÁ, A. Koníček. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 36, s. 19.

DRAHÁ, A. Mamiče k svátku. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 38, s. 19.

DRAHÁ, A. Na svatbě. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 24, s. 19.

DRAHÁ, A. Ospalý Jenda. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 12, s. 19.

DRAHÁ, A. Otužilci. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 20, s. 19.

DRAHÁ, A. Pojď již k nám! In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 30, s. 19.

DRAHÁ, A. Prosba. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. ?, s. 19.

DRAHÁ, A. Předtucha jara. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. ?, s. 19.

DRAHÁ, A. Rohačky. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 24, s. 19.

DRAHÁ, A. Rozpočítadlo. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 12, s. 19.

DRAHÁ, A. Řikadla. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 20, s. 19.

DRAHÁ, A. Řikadla. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 22, s. 19.

DRAHÁ, A. Řikadlo. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. ?, s. 19.

DRAHÁ, A. Řikadlo. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 12, s. 19.

DRAHÁ, A. Spor. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 10, s. 19.

DRAHÁ, A. Učená rozprava. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 18, s. 19.

DRAHÁ, A. U lékaře. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 18, s. 19.

DRAHÁ, A. Zajíček. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 38, s. 19.

6.2.1.2 Próza

DRAHÁ, A. Jak Honza s Jakubem pásli ovečky 1. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 27, s. 19.

DRAHÁ, A. Jak Honza s Jakubem pásli ovečky 2. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 28, s. 19.

DRAHÁ, A. Květ pralesa. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 34, s. 19.

DRAHÁ, A. O kýchavém kořínku 1. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 39, s. 19.

DRAHÁ, A. O kýchavém kořínku 2. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 40, s. 19.

DRAHÁ, A. O kýchavém kořínku 3. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 41, s. 19.

DRAHÁ, A. O třech šišlavých sestřích. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 24, s. 19.

DRAHÁ, A. Perte vzduchem! In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. ?, s. 18.

DRAHÁ, A. Pohádka, kterou dětem v loutkovém divadle na Jarově vyprávěl Kašpárek o Vánocích 1. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 21, s. 19.

DRAHÁ, A. Pohádka, kterou dětem v loutkovém divadle na Jarově vyprávěl Kašpárek o Vánocích 2. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 22, s. 19.

DRAHÁ, A. Vrabčí rodinka. In: *Pestré květy*. Praha: Československá strana sociálně-demokratická, 1928, roč. 1, č. 52, s. 19.

6.2.2 *Lidové noviny*

DRAHÁ, A. A když přijel... In: *Lidové noviny*. Praha: Syndikát českých spisovatelů, 1950, roč. 58, č. 219, s. 7.

6.2.3 *Ženské noviny*

DRAHÁ, A. Byl to hřích? In: *Ženské noviny*. 1909.

7 Použitá literatura

7.1 Primární literatura

DRAHÁ, A. Cestou života. In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 29–40.

DRAHÁ, A. *Nisa*. 255 s.

DRAHÁ, A. *Nisa*. In: *Průboj: krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1974, roč. 26, č. 2–49, s. 5. ISSN 1804-5782.

DRAHÁ, A. *Prosinec*. 1. vyd. Praha: Práce, 1960. 158 s.

DRAHÁ, A. Stíny jeskyně. In: *Polní květy: Sborník prací krajských autorů*. Liberec: Krajské nakladatelství, 1958, s. 82–88.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. 1. vyd. Liberec: Krajské nakladatelství, 1957. 92 s.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. 2. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1975. 142 s.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. In: *Večerník Práva lidu*. Praha: Právo lidu, roč. 1927, č. ?, s. ?.

DRAHÁ, A. *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škatulářek*. Praha: Právo lidu, 1928. 188 s.

7.2 Sekundární literatura

BAUER, M. (eds.) *II. sjezd Svazu československých spisovatelů. 22.–29. 4. 1956 svazek I (protokol)*. Praha: Akropolis, 2011. 174 s. ISBN 978-80-87481-29-5 (PDF).

FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/II K–L*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 1993. 780 s. ISBN 80-200-0469-6.

FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/I M–O*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 2000. 728 s. ISBN 80-200-0708-3.

FORST, V. a kol. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4/I S–T*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 2008. 2400 s. ISBN 978-80-200-1670-6.

HODNÝ, M. *Českoslovenští politici 1918–1991*. 1. vyd. Praha: Martin Hodný, 1991. 102 s. ISBN 80-900840-0-1.

HRBATA, Z. ed. a HOUSKOVÁ, A. ed. *Román a "genius loci": regionalismus jako pojetí světa v evropské a americké literatuře*. 1. vyd. Praha: Ústav pro českou a světovou literaturu, 1993. 189 s. Ursus; sv. 4. ISBN 80-85778-07-6.

HRUŠKA, E. *Konrád Henlein: život a smrt*. 1. vyd. Praha: BMSS-Start, 2010, 214 s., [28] s. obr. příl. ISBN 978-80-86140-67-4.

JŮZLOVÁ, J., DIESTLER, R. a P. BĚLINA. *Velcí panovníci Evropy: 100 nejvýznamnějších císařů, králů a knížat evropských dějin*. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 2008. 254 s. ISBN 978-80-242-2308-7.

KAPLAN, K. *Kronika komunistického Československa – Klement Gottwald a Rudolf Slánský*. 1. vyd. Brno: Společnost pro odbornou literaturu - Barrister & Principal, 2009. 375 s. ISBN 978-80-87029-53-4.

KRYSTÝNEK, J. K otázce regionalismu v literatuře. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. D, Řada literárněvědná. 1957, roč. 6, č. D4, s. 15–32.

KŘÍŽ, J. *Vznik a vývoj Práva lidu v období před I. světovou válkou*. Brno: 2020. 152 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. PhDr. Pavel Večeřa, Ph.D.

LEDERBUCHOVÁ, L. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

MARTINEK, L. K reflexi regionalismu v české literární vědě. In: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*. V, Řada literárněvědná bohemistická = Bohemica litteraria. 2004, roč. 53, č. V7, s. 85–97.

MAZÁNEK, Z. a kol. *Tramvaje v Jablonci nad Nisou*. 1. vyd. Praha: Pavel Kalous, dopravní vydavatelství, 2019. 63 s. ISBN 978-80-87047-40-8.

MOCNÁ, D. a kol. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004. 699 s. ISBN 80-7185-669-X.

NEJEDLÝ, Z. *Richard Wagner: Zrození romantika*. 1. vyd. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1961. 466 s.

NOVÁKOVÁ, I., PETRÁSKOVÁ, CH. a P. LAURIN. *Osudy Němců z Jizerských hor po roce 1945*. 1. vyd. Rýnovice: Dům česko-německého porozumění v Rýnovicích, 2018, 293 s. ISBN 978-80-270-4885-4.

PLUHAŘOVÁ, I. a J. LUBAS. *Novoveské putování časem a přírodou*. Nová Ves nad Nisou: Spolek pro volný čas NOVOVESAN, Novoveský okrašlovací spolek, 2010. 32 s.

Region a jeho reflexe v literatuře. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 1997. Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity = Acta Facultatis philosophicae Universitatis Ostraviensis; č. 171. 180 s. ISBN 80-7042-483-4.

ŘEHÁČEK, M. 1. vyd. *Jizerské hory – Turistický průvodce po horách a jejich okolí*. Liberec: Kalendář Liberecka, 2002. 256 s.

ŘEHÁČEK, M. a spol. 1. vyd. *Jizerské hory včera a dnes – třetí kniha*. Liberec: Nakladatelství Petr Polda, 2016. 152 s. ISBN 978-80-905590-7-3.

ŘEHÁČEK, M., SCHNEIDER, P., VONIČKA, P. a J. PIKOUS. *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku – šestý ročník 2007*. Liberec: Jizersko-ještědský horský spolek, 2008. 297 s.

SCHEYBALOVÁ, J. a J. SCHEYBAL. 1. vyd. *Krajem skla a bižuterie*. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1998. 192 s. ISBN 80-901972-5-6.

SCHEYBALOVÁ, J. a spol. *Kraj kolem Jizery*. Železný Brod: Nakladatelství Jakoubě, 1996. 166 s. ISBN 80-901972-3-X.

SIMM, O. a spol. *Jizerské hory včera a dnes – druhá kniha*. 1. vyd. Liberec: Pavel Akerman, 2004. 152 s. ISBN 80-239-3099-0.

SIMM, O. a spol. *Jizerské hory včera a dnes – první kniha*. 1. vyd. Liberec: Petr Neuhäuser - bronzon&creati a Atelier bratří Pikousů, 2001. 152 s. ISBN 80-238-7265-6.

SIMM, O. (red.) *Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku – jedenáctý ročník 2012*. Liberec: Nakladatelství Petr Polda a Jizersko-ještědský horský spolek, 2013. 314 s. ISBN 978-80-87095-08-9.

STRNAD, J. a F. PADRTA. *Dobové fotografie Jablonecka*. 1. vyd. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou, 1999. 136 s.

STRNAD, J. a kol. *Jablonec nad Nisou: dobové fotografie*. Jablonec nad Nisou: Informační centrum Městského úřadu v Jablonci nad Nisou, 2002.

URBANOVÁ, S. Chápání regionu a regionální tematiky. In: *Česká literatura* 47. 1999, roč. 47, s. 608-628. ISSN 0009-0468.

VYKOUPILOVÁ, L. *Slovník českých dějin*. 2. vyd. Brno: Julius Zirkus, 2000. 769 s. ISBN 80-902782-0-5.

7.3 Sekundární literatura zmiňující Annu Drahou

Anna Drahá. In: *Zpravodaj od pramene Nisy*. Nová Ves nad Nisou: Obecní úřad, ?.

DUB, O. Její knihy psal život. In: *Tvorba – list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1980, roč. 1980, č. 27, s. 16. ISSN 0139-5513.

DUB, O. Lidový autor dneška. In: *Nový život: měsíčník pro soudobou literaturu*. Praha: Svaz československých spisovatelů, 1955, roč. 1955, č. 2, s. 180–189.

DRAHÁ, N. 10. 9. 2001. In: *Zpravodaj od pramene Nisy*. Nová Ves nad Nisou: Obecní úřad, 2001, roč. 2001, č. ?, s. ?.

FRANTÁL, Z. Osmdesátka Anny Drahé. In: *Průboj: krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1970, roč. 22, č. 146, s. 5. ISSN 1804-5782.

FRANTINOVÁ, E. *Hladce a obrace aneb Spisy sebrané kdysi*. Praha: Středočeský kraj, 2019. ISBN 978-80-907726-0-1.

KLÍMOVÁ, H. Autor bez pomoci. In: *Literární noviny*. Praha, 1961, roč. 10, č. 13, s. 4.

Kniha k potěše a zamyšlení. In: *Cesta míru*. Liberec: KV KSČ, 1957, roč. 6, č. 67, s. 4. ISSN 0411-6364.

MIKOLÁŠEK, V. Nepromarněný život. In: *Severočeský deník*. Praha: Deltapress, 1990, roč. 1, č. 66, s. 5. ISSN 2571-2071.

MIKOLÁŠEK, V. První český román o Jablonci nad Nisou - Anna Drahá: Zápasy. In: *Průboj: krajský týdeník KSČ Ústeckého kraje*. Ústí nad Labem: KV KSČ Ústí nad Labem, 1970, roč. 22, s. 5. ISSN 1804-5782.

Náš rozhlas. Praha: Orbis, 1953, roč. 20, č. 1, s. 9.

PALÁT, J. M. „Budu ještě hodně psát...“ In: *Cesta míru*. Liberec: KV KSČ, 1958, roč. 7, č. 44, s. 4. ISSN 0411-6364.

RAMBOUSEK, J., ed. *Anna Drahá*. Jablonec nad Nisou: Okresní knihovna, 1970. 15 s.

RAMBOUSEK, J., ed. *1890–1960: K sedmdesátinám Anny Drahé*. Jablonec nad Nisou: Okresní dům osvěty, 1960. 11 s.

RAMBOUSKOVÁ, S. První český román o Jablonci. In: *Zápasy – obraz ze života jabloneckých škalutářek*. 2. vyd. Liberec: Severočeské nakladatelství, 1975. s. 138–143.

Rozhlas. In: *Cesta míru*. Liberec: KV KSČ, 1959, roč. 1959, č. 42, s. 4. ISSN 0411-6364.

Sedmdesátiny dělnické spisovatelky. In: *Noviny Jablonecka*. Jablonec nad Nisou: ONV, 1960, roč. 8, č. 27, s. 3. ISSN 0546-8388.

TOMÁŠ, J. Užitečný návrat. In: *Tvorba: list pro kritiku a umění*. Praha: Symposion, 1975, roč. 1975, č. 37, s. 13. ISSN 0139-5513.

7.4 Internetové zdroje

1940–1970 (kráceno). In: *Obec Bedřichov* [online]. [cit. 24. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.bedrichov.cz/soucasnost-a-historie/obecni-kronika/1940-1970-kraceno/>

5. května 702/30. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1727513&y=50.7214505&z=17&q=5.%20kv%C4%B9bna%20702%2F30&source=addr&id=10224587>

Antonín Němec. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 6. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=2954&org=296>

BAUER, M. Jan Noha. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 30. 10. 2006 [cit. 3. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1086&hl=jan+noha+>

Betty Karpíšková. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 24. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=1985&org=293>

Bezno. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.8057877&y=50.3655997&z=14&source=muni&id=3923>

Bezno. In: *Městys Bezno* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.bezno.cz/>

BÍLKOVÁ, A. Dolní Cetno. In: *1 REJSTŘÍK LOKALIT, KTERÉ JSOU V PŘÍPRAVĚ* [online]. 6. 12. 2012 [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://adoc.pub/rejstik-lokalit-ktere-jsou-v-piprav.html>

BLAŽÍČEK, P. Václav Kaplický. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1995, poslední změna 20. 12. 2020 [cit. 5. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=502&hl=v%C3%A1clav+kaplick%C3%BD+>

Bratříkov. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2539352&y=50.6796365&z=14&source=ward&id=8148>

Dana Balounová. In: *Filmový přehled* [online]. 2018 [cit. 15. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/28801/dana-balounova>

- Eva Frantinová. In: *Československá bibliografická databáze* [online]. [cit. 26. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/autor-69873-eva-frantinova>
- GRISA, I. Kostel sv. Petra a Pavla. In: *Hrady.cz – cestujte s přehledem* [online]. 23. 12. 2009 [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.hrady.cz/kostel-sv-petra-a-pavla-bezno>
- Historie města. In: *Město Lučany nad Nisou* [online]. [cit. 23. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.lucany.cz/mesto/historie/>
- Historie sboru. In: *Historie sboru* [online]. 29. 7. 2010, poslední změna 25. 11. 2011 [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/35174308-Historie-sboru-napsal-uzivatel-zuzka-ctvrtek-29-cervenec-13-aktualizovano-patek-25-listopad-18.html>
- Historie školy. In: *SUPŠ a VOŠ Jablonec nad Nisou* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://supsavos.cz/o-skole/historie-skoly/>
- Hotel U Skrhů. In: *Národní památkový ústav – památkový katalog* [online]. [cit. 13. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/hotel-u-skrhu-120386>
- Jablonec n. N. – Brandl. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1535687&y=50.7287389&z=17&source=base&id=1996053>
- JANÁČEK, P. Babula Vladimír. In: *Millenium publishing* [online]. 11. 11. 2014 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.nakladatelstvimmillennium.cz/babula-vladimir/>
- JANÁČEK, P. Jan Suchl. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 15. 5. 2009 [cit. 30. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=868&hl=suchl+>
- JANÁČEK, P. Jiří Weil. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 21. 12. 2011 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=902&hl=weil+>
- Janov nad Nisou. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1661304&y=50.7779805&z=13&source=muni&id=1789>

JAREŠ, M. Severočeské nakladatelství. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2013, poslední změna 3. 2. 2013 [cit. 15. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1857&hl=d%C4%9Bdek+>

Jarov. In: *Praha neznámá – průvodce po pražských čtvrtích* [online]. 23. 2. 2014, [cit. 23. 5. 2021]. Dostupné z: <https://www.prahaneznama.cz/praha-3/zizkov/jarov/>

JEŽKOVÁ, P. Krejčí, František Václav. In: *Česká divadelní encyklopedie* [online]. 2015 [cit. 24. 5. 2021]. Dostupné z: http://encyklopedie.idu.cz/index.php/Krej%C4%8D%C3%AD,_Franti%C5%A1ek_V%C3%A1clav

Jizerní Vtelno. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 8. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.8387802&y=50.3660269&z=14&source=muni&id=3956>

KARPAŠ, R. Alex Beran. In: *ABART* [online]. 21. 12. 2019 [cit. 6. 6. 2021]. Dostupné z: <https://en.isabart.org/person/5>

Kokonín. In: *Místní jména v Čechách II/0281* [online]. [cit. 23. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mjc.ujc.cas.cz/search.php?where=strana&svazek=II&heslo=0281&useregexp=no>

Kostel sv. Archanděla Michaela. In: *Smržovka – oficiální web města* [online]. [cit. 23. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.smrzovka.cz/kostel-sv-archandela-michaela/os-1200>

Liberec. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.0499278&y=50.7687677&z=12&source=muni&id=1818>

Literární archiv Památníku národního písemnictví – Palát Jiří Mojmír. In: *Badatelna.eu – paměťové instituce online* [online]. [cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.badatelna.eu/fond/2545/uvod/>

LUBAS, J. Nová Ves slaví 380 let od první písemné zmínky o obci. 5. část. In: *NOS – neboli Novoveský okrašlovací spolek – informuje*. [online]. [24. 6. 2021]. Dostupné online z: http://www.novoveskyokraslovacispolek.cz/noviny/2014_08_nos_info_historie5.pdf

MACURA, V. Jiří Levý. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1995, poslední změna 25. 5. 2006 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=420&hl=lev%C3%BD+>

Maršovice. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z:
<https://mapy.cz/zakladni?x=15.2015322&y=50.6950103&z=14&source=muni&id=1801>

Mikolášek Vladimír. In: *Městská knihovna Jablonec nad Nisou – osobnosti regionu* [online].
23. 3. 2018 [cit. 2. 6. 2021]. Dostupné z:
<https://knihovna.mestojablonec.cz/cs/sluzby/osobnosti-regionu/mikolasek-vladimir.html>

Milada Vítová. In: *Česko-Slovenská filmová databáze* [online]. [cit. 4. 6. 2021]. Dostupné z:
<https://www.csfd.cz/tvurce/36530-milada-vitova/biografie/>

Miroslav Houra – Kdo to byl? In: *Miroslav Houra* [online]. [cit. 7. 6. 2021]. Dostupné z:
<http://miroslavhoura.cz/>

Misto kde žijeme. In: *Chotyň* [online]. [cit. 24. 6. 2021]. Dostupné z:
<http://www.chotyne.cz/index.aspx?rub=30>

Mladoboleslavský hrad. In: *Muzeum Mladoboleslava* [online]. [cit. 12. 6. 2021]. Dostupné
z: <https://www.muzeummb.cz/mladoboleslavsky-hrad/>

Muzeum Mladoboleslava. In: *Mladoboleslavsko – oficiální stránky regionu v okolí Mladé
Boleslavi* [online]. [cit. 12. 6. 2021]. Dostupné z: [https://www.mladoboleslavsko.eu/dr-](https://www.mladoboleslavsko.eu/dr-cs/1182-muzeum-mladoboleslava.html)
[cs/1182-muzeum-mladoboleslava.html](https://www.mladoboleslavsko.eu/dr-cs/1182-muzeum-mladoboleslava.html)

Nařízení vlády č. 4/1945 Sb. – Vládní nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. In:
Zákony pro lidi – sbírka zákonů [online]. [cit. 28. 6. 2021]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-4>

Názvy ulic do r. 1918. In: *Historické letecké snímky – Jablonec nad Nisou* [online]. [cit. 20. 6.
2021]. Dostupné z: [https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-](https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=)
[679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=](https://gis.mestojablonec.cz/mapa/historicke-letecke-snimky/?c=-679919.9%3A-979211.25&z=9&lb=of1938&ly=uli-1918&lbo=1&lyo=)

Nová Ves nad Nisou 264. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z:
[https://mapy.cz/zakladni?x=15.2168765&y=50.7249046&z=17&q=nov%C3%A1%20ves%2](https://mapy.cz/zakladni?x=15.2168765&y=50.7249046&z=17&q=nov%C3%A1%20ves%20nad%20nisou%20264&source=addr&id=10223114)
[0nad%20nisou%20264&source=addr&id=10223114](https://mapy.cz/zakladni?x=15.2168765&y=50.7249046&z=17&q=nov%C3%A1%20ves%20nad%20nisou%20264&source=addr&id=10223114)

O obci. In: *Nová Ves nad Nisou* [online]. Poslední změna 24. 5. 2021 [cit. 24. 5. 2021].
Dostupné z: <https://www.novavesnn.cz/obec-123/o-obci/>

O městysu Sovínky. In: *Sovínky – oficiální web městyse* [online]. 21. 3. 2011[cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.sovinky.cz/o-mestysu-sovinky/d-10926/p1=1020>

Penzion Berany. In: *Penzion Berany* [online]. [cit. 24. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.penzion-berany.cz/>

PEŠAT, Z. Jaroslav Seifert. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 17. 1. 2007 [cit. 5. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1114&hl=jaroslav+seifert+>

PEŠAT, Z. Vítězslav Nezval. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 8. 1. 2007 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1085&hl=v%C3%ADt%C4%9Bzslav+nezval+>

PŘIBÁŇ, M. Jiří Rambousek. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 2015, poslední změna 6. 11. 2018 [cit. 1. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1918&hl=so%C5%88a+rambouskov%C3%A1+>

Rychnov u Jablonce nad Nisou. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1331480&y=50.6827966&z=13&source=muni&id=1809>

Sáňkařská dráha. In: *Smržovka – oficiální web města* [online]. [cit. 24. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.smrzovka.cz/sankarska-draha/d-1240/p1=1090>

SOLDÁN, L. Ota Dub. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1995, poslední změna 20. 6. 2019 [cit. 3. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=302>

Sovínky. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 8. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=14.7813273&y=50.3819811&z=14&source=muni&id=4049>

Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská. In: *Město Železný Brod* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.zeleznybrod.cz/cz/turista/pamatky-zajimavosti/stredni-umeleckoprumslova-skola-sklarska/>

Stará radnice. In: *Národní památkový ústav – památkový katalog* [online]. [cit. 12. 6. 2021]. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/stara-radnice-2278122>

ŠISLER, P. František Neužil. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1998, poslední změna 30. 10. 2006 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=825&hl=neu%C5%BEil+>

ŠORMOVÁ, E. Otakar Černoch. In: *Slovník české literatury po roce 1945* [online]. 1995, poslední změna 27. 7. 2018 [cit. 28. 5. 2021]. Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=277>

Turnov. In: *Turnov – Oficiální stránky města* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.turnov.cz/>

VÍTEK, P. Stará radnice. In: *Hrady.cz – cestujte s přehledem* [online]. 23. 8. 2008 [cit. 12. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.hrady.cz/palac-dum-stara-radnice-jablonec-nad-nisou>

V Nivách. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.1894677&y=50.7245452&z=17&source=stre&id=92117>

VORLOVÁ, L. Soňa Rambousková. In: *BillionGraves* [online]. 26. 12. 2016 [cit. 5. 6. 2021]. Dostupné z: <https://cs.billiongraves.international/grave/So%C5%88a-Rambouskov%C3%A1/21707269>

VOSTŘÁK, V. O jabloneckých školách. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/10-2006/o-jabloneckych-skolach.html>

VOSTŘÁK, V. O jménech jabloneckých ulic. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. [cit. 12. 6. 2021]. Dostupné z: <http://mestojablonec.cz/redakce/tisk.php?lanG=cs&clanek=1040&slozka=550&>

VOSTŘÁK, V. Spolky, kina, hostince. In: *Jablonec nad Nisou – Oficiální stránky statutárního města* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.mestojablonec.cz/cs/mesto/jablonecky-mesicnik/03-2008/spolky-kina-hostince.html>

Základní informace a historie. In: *Městys Zásada* [online]. [cit. 23. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.zasada.cz/mestys-zasada/zakladni-informace-a-historie/>

Základní mezníky vývoje PN Kosmonosy. In: *Psychiatrická nemocnice Kosmonosy* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pnkosmonosy.cz/historie.html>

Zámek. In: *Národní památkový ústav – památkový katalog* [online]. [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/zamek-2326840>

Zámek Miramare. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=13.7124529&y=45.7025520&z=19&source=osm&id=94211969>

Železný Brod. In: *Mapy.cz* [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://mapy.cz/zakladni?x=15.2637193&y=50.6511410&z=13&source=muni&id=1817>

8 Obrazové přílohy

8.1 Pozůstalost z Muzea Mladoboleslava (art. 1724)

1. Dopis Betty Karpíškové Anně Drahé, 17. 5. 1927
2. Dopis Vilmy Meisnerové Anně Drahé, 14. 3. 1928 (2 strany)
3. Dopis Vilmy Meisnerové Anně Drahé, 17. 7. 1928 (2 strany)
4. Dopis Vojtěcha Lva z redakce *Práva Lidu* Anně Drahé, 9. 1. 1929
5. Dopis Jana Nohy Anně Drahé, 5. 2. 1950
6. Dopis Hanuše Sedláčka Anně Drahé, 7. 2. 1950
7. Delegační list Anny Drahé k II. sjědu Československých spisovatelů, 1956
8. Blahopřání k diamantové svatbě manželů Drahých, 1972
9. In memoriam Anny Drahé – grafika Alexe Berana
10. Nedatovaný rukopis povídky Anny Drahé (4 strany)
11. Rukopis dodatku Soni Rambouskové ke 3. vydání *Zápasů*, 1975 (6 stran)
12. Scénář k připravovanému krátkometrážnímu politicko-dokumentárnímu filmu pro Československou televizi Praha, 22. 3. 1971 (29 stran)

8.2 Pozůstalost Jiřího Rambouska

13. „*Misto předmluvy*“ – dopis Anny Drahé Osidlovacímu úřadu, 20. ledna 1948 (12 stran)
14. Dopis J. Rambouska Anně Drahé, 19. 1. 1964
15. Dopis Anny Drahé J. Rambouskovi, 23. 1. 1964 (3 strany)
16. Dopis Anny Drahé J. Rambouskovi, 17. 2. 1964
17. Dopis J. Rambouska Anně Drahé, 21. 2. 1964
18. Dopis Anny Drahé J. Rambouskovi, 22. 2. 1964
19. Posudek *Anna Drahá: NISA* Jiřího M. Paláta, 19. 7. 1962 (2 strany)
20. *Posudek románu Anny Drahé: NISA* Jiřího Rambouska, 27. 2. 1964 (4 strany)
21. Portrét Anny Drahé (1960)

POSLANEC
BETTY KARPIŠKOVÁ
redaktorka „Ženských Novin“
PRAHA.

8 Praze 17/5 27

Ářena soudruko,

Upovíclajíc na Tvůj dopis
lituji, že nemohu ti yhovět.

Dětkm Besídka jsem zavedla pama a nemí
nějak vláské honorování. Dobrovolně to dělám,
přidělávajíc si tak práci. Nemohu se keř řád-
ného platu vdat, poněvadž ho nemám.

Mimo to nů, že naše noviny nejsou tak bohaté,
ab mohly všechny rubiky přidělit vláskému
redaktorům, nemí toho kake' kěta. Spěduala
jsem se soust. ně. Hornolkon, že mám jant
do dět. novin přispívat, i se soust. Meissnerovon,
a jak mám spēduat, přelast z cizích soudru-
ků časopisů pro děti, ječ se svého financují.

„Knofliček“ nemí práce pro děti, to se klameš.
Je to čítba pro dospělé, poněvadž ti mají
především porumovat o plovemí.

P. P.
Honorní poukázán.

Ta'
Karpíšková

14. 3. 28.

Pražská sondružka!

Dědici T. za tuhé milé psaníčko.
Jsi do čes, m. lechtile! dnu, shodas se
mám více takových, potom by se mohlo
mávnout o peně, společně psaní...
Příji T. se nade štěstí, které se T.
mohly, jistě jsi zla a těch, které se
co nejvíce přebíráš a jsi mýšleš si ho.
Po je ta Lmá se utpěně, které se
zla jím píka, ale potupem v j. uste
shledání, se je skutečně.

Lito sta jsem velice, když jsi
byla u nás a jsi nebyla doma. Přípa-
de mi věcnost co jsi se neviděl.
Lito me je stále věchno při stání,
ledaje nám trochu neděje opustit
Věnoce, ne které více roada než v sála
bude připomínat.

Epickýis! Ted se asi více budeš
moci soustředit na svoji práci a
být se na tuhé díla. Jsi stále
eti a eti - talent jsi jsi d práci
eti dale vytrvavší a dokonalejší.
A univerzitou spirovstetelovským přechle
duky - eti zejména muské klavíry.

Uas ted vložem, vložem cestu,
příji T. much zdaru ke všem!

Nastlala jsi T. - jsi je nerin
adopoval. ti byl tak jako T. u nás,
což by mus dost mýšle. Pozor! mus
vložem ropera, vložem nýby, den
přidm a vložem příjmu, a vložem mi
zložem tuhé mýšle čou na věchnu
oslovi vyprávění a jsi vložem. Ale
T. pro mus čas kate obetovata a
mýšle toho, dostám, se ka mus tak
mýšlem jsi jsi T. T. a takové
přelétat, a člo vložem nýby, nýd
zachová. Bud' budeš štěstí ve své
nově byt, práci a vložem d co
mýšle na mus, spirovstetelovským nedost,
a kteron dovedu být vložem.

Tvé Věno Meisnerová

Ně! something'ko!

Dověděla jsem se, jakou máš starost o
to místo pro nášho Grantůka, jsi dobrá!
dusí a jsem já i její sestřička volice
vedoucí. Jsem vedoucího One Sp. nově, tak
a ještě jítom ho poprosím. Ale pro to
můj výsl jítom a sobě do kanceláře,
ale to je volice chabí existence i budova
mst pro ten velký nezbytný povahu jako
mst Grantůka má!

A vůle Tréme rovnámu jsem šlo u
pondr. Krájčho v bytě, nechtěním mýj
v zedkai, slibit, se volice ne' o' do proho
ne. Jem asi. Budet muret trochu cekat -
jede m' na dovolenou. Ale nechtela bys
že mne přit - dříve než mne hořadla?
Nemohly bychom spolu něco upravit -
něco, co mne navíc upravit zrušenost
a skromnou mrtvost. Přiměti z přátelského
zde - jíst 20 7. volice obdívají a

právní se, abo byla tak poúně v
zname jak zastahujš.

Terpis, přš!

Ji: ti v Praze, nejisto mne navštívo.
Jed' jednickou do Bréma a u konce
u doméne stanice je škola u svah
nad školou jím slouty nášeho
Grigotra. Va prvo si jsi upravený
dřít v škrabákuho Oregota, masé
štrů je jisté neupraveno, ale dopředu se
na nás, bytli se v sídlo výjím v jednom patře
velu štrůmku přimě u škrabku, ne v
zachodet, proť. má je volně u nás štrů.
Tak snad nás nejdeš.

Křgg Trá se stičko pro toho nášeho
okloce mohl něco udělat, šlo šlo ji
velu pováža, oštrně jsem ji jenováno
již nřid. Je ho dnd.

Mám operovaný prst a proto tak
hugne přš - dnuš.

Spíše bychom požáven
Vilma Meisnerova,
Pekla-Břemol - vltová dolnice,
druhá, Břelá Kona.

17. 28.

Redakce „Práva Lidu“

Praba II., Hyberská ulice číslo 7.

Telefon 22.122, 22.008, 25.171

V Praze, dne 9. ledna 1929.

P.T.

pí. Anna D r a h á , J a r o v .

Vážená soudružko ! Již dlouho pomýšlel jsem na to, požádati Tě o spolupracovníctví v časopise Červánky, z něhož bych rád vytvořil list lidový a oblíbený. Potřebuji k tomu nutně některé spolupracovníky, zejména z řad žen. Obracím se tudíž na Tebe doufaje, že neodmítneš a svým pérem také posloužíš dobré věci. O tom, co a jak psát, bylo by nejlépe, kdybychom se ústně poradili. Za tou příčinou prosím navštív mne někdy odpoledne v redakci "Práva Lidu" kolem 5. hodiny.

Těše se na spolupráci s Tebou, zůstávám se
soudružským pozdravem

4. Dopis Vojtěcha Lva z redakce Práva Lidu Anně Drahé, 9. 1. 1929

Praha I, Národní 35. Dne 5. února 1950.

Vážená soudružko Drahá,
děkuji Ti za dopis z 10. ledna. Nechtěl jsem už ani odpovídat, protože jsou důral, že se sejdeme v neděli lá. února na Dobříši. Protože však moje účast je ohrožena povinností pracovní určenou právě na tu neděli, píši.

Význam soutěže pracujících do literatury vyrůstá a potvrzuje se vlastně až teď, kdy se začíná rozvíjet skutečně nová práce autorů s autory. Doporučuji Ti, abys neodkládala dokončení a brzké odeslání svých prací Svazu, kde budou posouzeny už s hlaediska směrujícího k možnostem vydání. Píšeš také, že jsi předešlým povídkářem. Máš-li nějaké povídky, pošli je k otištění v novinách, pošli je redakci Lidových novin do rukou soudruha J. Marxa a odvolej se na soutěž i na mne. Krátké povídky v novinách potřebují jako sůl a není vyloučeno, že by mohli potřebovat i vhodné vybraný výňatek třeba z Prosince nebo z jiné Tvé větší práce.

Já velmi často vzpomínám na setkání s Tvým Prosinem v soutěži. Musíš si představit porotcovu práci: probírá se horami rukopisů, zápolí s desítkami a desítkami prací nejrůznější úrovně - a najednou se mu dostane do rukou práce, kterou přečte se zaujetím a téměř jedním dechem. Měná čas, aby podrobně analysoval, ale tolik času má a musí mít, aby poznal, že má v ruce dobrou práci, práci, která slibuje, že může být ještě lepší. Takový je Prosinec.

Práci čest - a na shledanou, ne-li v Dobříši, tedy jindy a jinde, protože jistě zůstaneme ve styku pracovním a Svaz jistě už nepustí se zřetеле ty, kdo slibují a slibu mohou dostat.

redy Jan Nohy

5. Dopis Jana Nohy Anně Drahé, 5. 2. 1950

1.60 Kčs

H. Sedláček,
Nymburk 949.

Paní

Anna Drahá,
spisovatelka

Nová Ves nad
Nisou.

OPRESNÍ MUZEUM
MLADA BOLESLAV

arch. 1724

Nymburk 7.II.1950.

Vážená soudružko,

myslím, že závěry Tvého posledního dopisu spočívají v nějakém nedorozumění. Já jsem soudil, že půjdeš do Dobříše natrvalo, ale patrně se jedná o nějaké "školení", což?

Rozumí se samo sebou, že Tě rádi uvidíme, když Ti nebude překážet odbočka do Nymburka. Kousek hory nikdy neškodí, leccos se osvětlí. K nám teď málokdo zajde.

S pozdravem Tobě i Tvé rodině za celou rodinu

Hanuš Sedláček.

129

II. SJEZD ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ

P R A H A

22. - 29. DUBNA 1956

SVAZ ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ

DELEGAČNÍ LIST

PRO S. Annu D r a h o u

UPOZORNĚNÍ:

*Delegační list mějte u sebe po celou dobu sjezdu. Opravňuje ke vstupu do sjezdových
místností*

ÚSTŘEDNÍ VÝBOR

SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ

7. Delegační list Anny Drahé k II. sjezdu Československých spisovatelů, 1956

Manželům Drahých
v Nové Vsi Plisou

BLAHOPŘÁNÍ K DIAMANTOVÉ
SVATBĚ

DO DALŠÍHO SPOLEČNÉHO ŽIVOTA VÁM
PŘEJEME HODNĚ ZDRAVÍ A SPOKOJENOSTI

NOVÁ VES N.N. LISTOPAD 1972

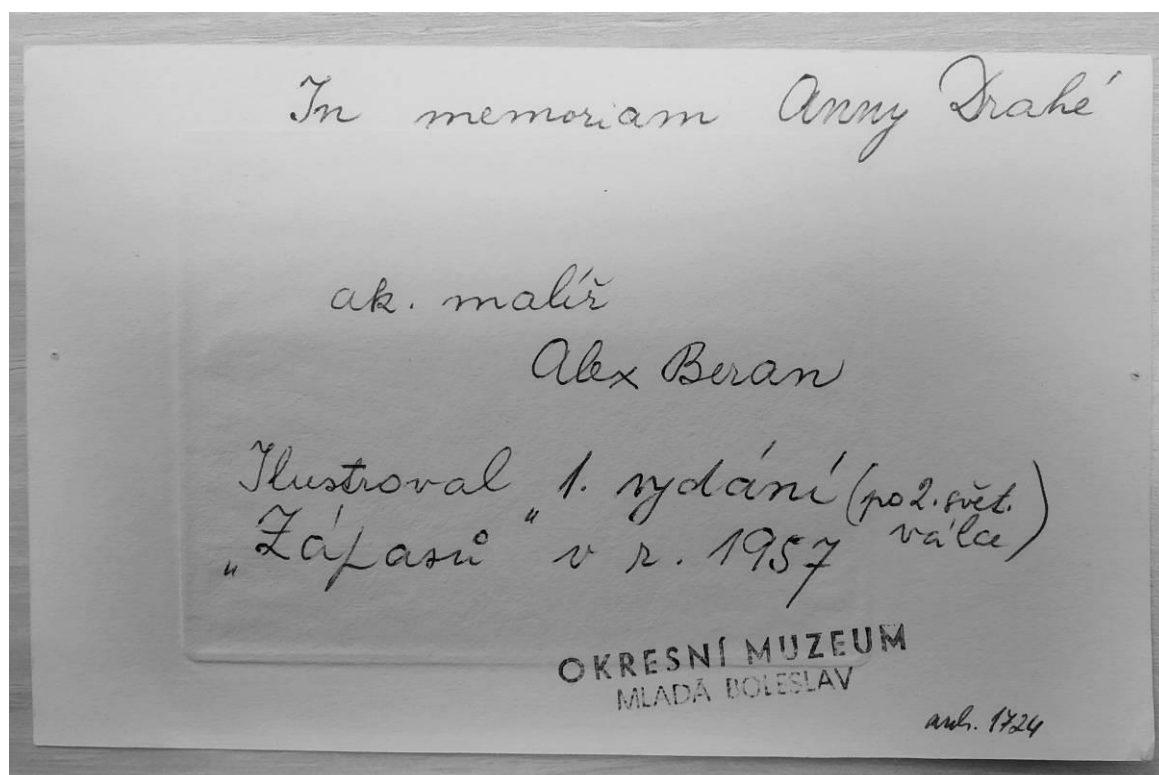
OSVĚTLENÍ
ČESKOSLOVENSKÉHO SVAZU ŽEN
NOVÁ VES NAD NISOU

Štěpán

Hyjmová Jana

Šimlův J.

8. Blahopřání k diamantové svatbě manželů Drahých, 1972

9. In memoriam Anny Drahé – grafika Alexe Berana

Vyděsí si povráti, slyšajmon vše celi dlaně dříce.

Juná starost tiskne Marii na prsa. Věk dítě se narodilo, co se na něj ba-
matěštili a duš? Dočtáčko veselé branka, Pepík přijde z práce a ani na něj nepohlédne. Jeno
se loučí s Marií, pro dítě nemá rozloženou. A tomuhle Marii vířeb neroumí. Vědla se otevo-
jebrání. Optati se nedovážejí, nemá ji té důvěry, ani sdělosti. Drobne sádkou duš, sou-
přeno přestala pletet. Byl na to mrtvý. Holná vrábka na jeho čelo spěla jako hrdě ho
němno mrtví. Vědly exi blýskalo. Pukav v očích. Toho se Marie nejvíce bála. Byla taková ustra-
šená, skoro napovád. Aby nelubovaly ledacímus se jít dovedla vylínat. Jeno své dečtáčko
bylo také ráda naučila milovat. Dodala si odvahu. Podívej se tatínku, jako beruska ležky
račina sedět. Ale v celkate jít toho nebyla schopna. Poděť, celý den děti jako hru a věc
se ti budu pletat s dečtáčkem. Ano. Drobne si palivě jít milý, digne si palivě na tatínka.
Zamračil se a ten dýnek v jeho očích ani neubávil. ^{to} ~~to~~ v přiléh mlsá. Marie dotkla
kde otec v nedělní. Kucila a tak si své dítě milovala na dva. Přiváhala u jeho prsou a tak
přivahu splu. Ale slaba a nedušíva, dovedla nederiti. Doma smot v nejpronejší m potádku.
Je v odvite. Pepík neproxenětil z vylaty ani krajearu. Věděl, do hospody nechoď, jen do
ma se drel. Jak se zdalo, Marie nepřestal milovat vířeb. Finak byl la m poroum, u jítla
nejlépe kousky pro m vzhledoval. Vědly Marie s dečty odmítala. Jítla jít, prve přeco vité,
dojda p kastrolo. Pepík přeco vité, dal nemít. Vědlo dovedla před m m skřít, vité
kahladi t po by ho plobilo, ráda by podotampila, jete i jiná utrpění, jete kdyby měl
trochu lásky pro to je jít kobátko. Stalo se, že jít přistihla jak se sklani nad dítětem, dítě
mudeři jít, hrozně se rozplakalo. Inad i jítu to bylo nemoune dále tak kiti, račal s de-
títem se kamešnavat. Těpotal nětím blýskavým před poroum otkama, ale jakmile dítě vité
dlo jeho vnsly ^{to} ~~to~~ jete oboi, včtych se hrozně polekalo, k utišení nebylo. A tak k př-
bytku jítu kiti dva nepříteli, dva nepříteli na život a na smrt. Jete druhému ubýbat
jete druhému, šel s cesty. Křáje si přestali přibáti. Jete vité Marie nedovedla ^{to} ~~to~~
duš, hledate ^{to} ~~to~~ v Pepíkovi duš. Byla plná cího temného. Jeno s tomu brání
jete hodue brání, ale ve své slabosti podléhal ras a ras. Včtáři nejtemnější blýsk
v kobu smrti a vltak, křýj a smi se tam proháněl. Pepík pátel. Zártil břitový
byla křtoreit, vřtyshuvší v jeho mlade, nebrození, duš neubávil vité duš. Marie
jít porala přemýšlet. Jak, a ne jinak, by me to být. Zártil na to dítě, své dečty, jít
matka nedovedla kaxadeti se do druhé rady. Jete ^{to} ~~to~~ mlti nedvě ve k tomuto
lexmone mu se sklaniti, pak teprve se obrátí k dypeti m claxku. Jete se mu nenapadla
te mltova látko, křtore se draví jako jeka pa jarního tání, v stlne sebou, kida tomu kida by
se stavel do cesty. Dítě vřtelo kida matka nedovedla domyslet, se ustoupilo smot. A kdy
Marie pochopila, mzmírui jím tepela. Jena nedovedla muš pochopit v jela jít
jati nejtemnější. Tlala netla se k němu a netlou se smátit, přskoit ^{to} ~~to~~ potk.
Jete by byla mta. Marie mlti trochu kaxinovosti mltuk a vřeko by byla v jeda dok
mudla. Ale Marie byla, uhmá, otevína a čista a proto propadla dře, mlti otevína
manželtu ^{to} ~~to~~. Uradla. Bolesti v životě se pvgovaly. Bylo matno vhlédati k
kavě. Marie odporuít do nemozuice. Marie se nedovážela k Pepíkovi, o jón hrovnit.
Posledním časem upadal v křákovaty purivosti. Vřeko doma byla ^{to} ~~to~~ ^{to</}

skoro tři dny, že i tak, za to hodná, se tu jmu dítě postarala. A maminka ~~se~~ (36.)
 krajany papalila do papírku a položila do ~~peřiny~~ ^{na} nejvyšší přelivácky police, je se čouala
 na stole a byla tak vysoká, že skoro splývala s ~~okrajem~~ ^{okrajem} trámů na níž bylo stropu.
 Tento polze nímula bleděná, jen si pomyslel, aby něčím krajany nepopad a neutratil se mlsky.
 Bába na stolem sedí, buditel ulamuje, do kafe drobí. Je jí hodné stará. Hlavu jí nikdy neměla
 ráda, a to z toho důvodu, že jiu pořád novila ^{dítě} ~~ni~~ ji něho než dítě a stále dítě. Byla jich
 již plná světnice a když se byl tatínka nebyl sám buh vral, možná, že by tu někdy s ma-
 minkou obě a možná že by se jiu dítě popletly. "Karko, tui dítě dojde hodné vysoko ponicadí
 jste uocharaly dárch, do vínku tamhle vysoko do polu," bába dorčila prorocká slova, ram-
 kovala úřky ma čuma v rapadlych důlkaích. Dál ulamovala buditel a drobila do kafe pa-
 hlavou jen přichyzovala. "Kjdať se všech dítě, které oni rukama proslýš v těchhle ~~stě~~ kuch-
 jich už bylo jisté na tisk. To přehněte křátek kolikrát, jen byla jiu u vás? Když si u ně
 dvanaškrát nemyslite? Ba jo, je to tak, mluví pamí."
 Je la věru, světnice přistala přaxdů, křtiny ~~člaveny~~. Dobrá byla bídta, maminka
 si dala palčít. Paulmáma Lertová dala vejec i mouku, maminka tam ted hrní dobytěk. Děvča
 utekla a nová, ted na jře špatně se shání. Haminu sibiť pautáta třišný srd. Je rozsahly
 jiu oloni maminka tam pečue utřela. Celý rok byl doma krajcar. A pak maminka má dárch
 sálle plamy. Kapi panské pady s tvrdým ovocem. Lámedaj sám dal jí jiu slovo. Děti pary-
 rostly, chápou se práce. Ty větší chlapi se už menší ^{dítě} pady ulilidaj a na česnu hosi a ~~pau~~
 tesariny vypraz. Věšky přezaly tatínkovo rěmeslo. Haminu se ote víral v jhled do bud-
 ousti hodné slebuj a Haminu jiu přála hodné stisti. Tola se jakživ nadřela žnastarala.
 Děťátko ti se spínka, ~~mladka~~ ^{mladka} maminka bloudi čuma po cele světnici. Věško je čisti, holky vyde-
 balý kde jaký kout. Pes ~~je~~ se červná čistotou. Pes, na ty pesi spával tatínka. Byvala
 tam slama jako řekanka. A na té slámě tatínek spal. Haminu často krát muso mluila, aby
 neblaknul, že tak uborí pře je nom nejme. Táta říkával. "Zrovna tak budu spát. Až
 mýmnu talovi se bude o mě zdát, at' mi vídi jiu kde na ty slámě a kde at' talaj umřu.
 Věšky v rodině videli pros to říka, ale nerěkli nic. Až jak mexemiel aspoň na pesi na ty slá-
 ale u pesi na holý kumi slamat, jako pes, jako pes. (Haminu slry potlačuje, ted hoknuhu nemu
 plakat, děťátko by mělo bobuško.)
 Světnice je prostorná, věšky se sem vejdou i to jeji malé robátko. Kapi rodici
 stavili tohleto mti na mysli. Jiste. Tri olana, jedno na rástínek, dvě vedou na sedlo.
 Věšlede obrásky svatých a světi s dobi stěny, dvě postele u oku, stůl, ^{mezi dny} na stolem tvrdě,
 dřevní kanapátko. Vá tou kanapátku bývala nízká a dlouhá stolička. Vá u sedě-
 valy děti pře jidle, aby dobře se jiu u stolem sedělo. Vá krajch chedy beč Anor o Čepern.
 Lapali horenu sousta. Pá se odulě kali od stolem nadmuti jako zuby, děti třeba potakla-
 davi sstávaly od stolem. Jiu kdy se jiu napjeli. Věšlede jiu uvály v Haminu hlavě v pamínky
 na bratra, Beutiha. Byval velui tlustý, jirší mex delší, noly mel jako kviška krompřar
 a líný byl jak vco. Hax, utmaceu sedával na křidli, noly vystavil na stůl
 a Haminu naxizoval. Kdo mě ráho obul, at' mě věče puzi."

a někdo se již našel, kdo xul milého františka a uložil spát.

Pod dlouhými záblinami starodávná truhla, noly dávno ztracena, teď jen podpeřelý dubový špalíček. Maminka tam má schovaný pytlík a takové podobné věci. A v koutě police. Polise. Co to ta bába prováděla? že děťátko její v životě dojde vyživo? O Mariino-
~~hude~~ ~~středě~~ ~~středě~~ se roztrusilo. Těla bytost, každý nachví v její duši je naplněná její dítě. Ach ano! Bude pracovat, hodně pracovat, aby její dítě, nerušila tady dole, kde je strasné prázdno, její dítě bude studovat, stále přijde ku předu, nikdy nepřestane, od čeho tu bude maminka aby dítě podpírala? Bude stále jako andělík. Thrápné a bílé. Strášíčky na prsouku a v ošlách onigle. Zlaté a červenými kamínky. Ta hlavička hloubáčka, pod hravým post bradíčku. V bradíčku jistě bude mít dušičku, který maminka stokrát denně ruli bá. Děťátko své sny, vedoucí kamky, v noci je polje vykoupen do nejpodrobnější kalny bí. Děťátko naplněné podobou, nejblíže mu stalo drobné, milé a černo, tamovské vultitě její krásné děťátko.

Mariie se nejvíce obávala setkání s Pepíčkem, maminkou. Jen náduj vjetu py. Pěkně je poroucí, dítě ukáže, a babička jistě neodolá. Ale odolala. Na poroucí nepodléhala a sta-
dal, jakoby se nedumělo. její maminka. Zlatá maminka. Dávno slova poroučila, Pepíčka měla každ-
jako svého, až do své smrti. Byval jí nejmilejší. Nejvíce uměl obrátit nejvíce její věty, pama-
tovala na něho i tenkrát, když všelby zapomněli. Pepa se m, Pepa tam. Pepa se také k babičce
mí, jako ke své matce. A babička rovněž milovala, snad k ní neví dítě. První dítě aly m-
mila, poroucí sluníčku, aby ráno nevstávalo. A babička se vnučky a vnuci hravě, rodili se jako
hravě poroucí, její děti se vďávaly, synové žili, měla stále rušno ve své vnučce. Těď ji
babička nebyla tak silná, každý rok měla prarajské rady a ty vyvesly rády, než babička
spotřebovala. Děti, vnučata poroučely ve svých lili náč, ale babička pořád měla co
nastávat. A to byla ve své síle. Dobrá, až k hravě m hloupoti, laskava, až k hravě m
dítě uství. A děti měly stále ruše natažené.....

příspěvek Mariie děťátko v mariu a vedle cupitá devítiletá Bořina. Babička poše
brzy xazo, jen si Mariie je věru k sobě, má čas, at se ty poslední děti již tak nplahují.
Kluci, stěmí mni páduá potí, ale tahleto holka je taková finara, podlév se na její kučičky
jako slepička. Já v m maminko její ruše mi byly vždycky nápadné. Věre mapi po ko-
bři. Maminka přilapla. Poroucí měla. Otou nescm se m ldy m k do pjeví nevyjaděval.
Bylo to tady, poroucívalo to všem, všichni byli ti m ptoleuti ax k kousku m prstím, avak
stěmí ne sluníčko nikdy nepadlo. Mělo to nevědět a veldi do kap neství kasuče m, oni nespíli
To by byla pastva pro lidi. Ti by se vysmáli. A oni by mni te utěši se vši. Dvojnka, jako obratek
v vlasy jako lín, modré oči jako dropy, odprde do světa, aby již se na bvalo nevrátili. Co.
Je Maria, lapá nové laráje mihajcí se kol laráje vlaku, jímá propídek. Mariie na ni pro-
mé děťátko nezapomíná.

Mariie Pepíček přivítal, dítě políbilo, na Bořku se usmál. Věděla mu proti
mysli si mysl babičku. Ldy Mariie myslí, pak je vše v pořádku. On je stejné abýden puzp.
Od šesti do šesti, u stroji stojí a xaz potěluje kol něho, v zastávka d mako ldy puzp.
kandeli uspává vřelky. Celý den jedna a tak práce, jedna a tak práce, jednota mna
ax k mrvění a venku sluníčko plne, rípy se kopají. Jistě se již Mariie přejela. Snad by se
byl býval samotou obláhl.

Nový jím život, xavlaše v bytostu o jedné světlosti, kde mni bydlí stejní lidé
kde se pralo, spalo, koupalo dítě. Dítě! Bylo tak tuchoulné a líberné. Souedky mohly na něj
nechati oči. Mě dle d. lareu, k do co po Mariie šel bylo donesla milé kamarádek, Helenka

pohládla děťátko se prvním obdivem. Čekala se kámen chvilu. I kološův přišel, přivěsila
toulka. Chvilu chvilu, ale kámen se kámen svírá lily rany. Teď ji tu bude te mlt nása
penou. Hádla s měhou se dává na svojí holičku. Čte doby, co ji poradil pan pán
aby jedla hodně mltoučku, oska se ji vyjasní. Boží, to vám to přejí, Marie klade
svojí malou kamennou. Věděla prozřely tu nejednu šťastnou chvíli.

Pavla je plná světla. Pepík u dnu stojí a pozoruje pstrouh pánů. Věděla
ale v čle, a prouha v protředku se hloubí hluboká pyha a prouha na pán. Marie tu vyhlí tála
dobru ná. Je jako na bni. Co by přišlo na ni, ráda popadá, ráda se karmě, ráda... ale po-
pikova pyha se hloubí hlouběji, Marie jen drakotně tchá po páněch. Ale netěkla nist. Dál
se mile usmívá, pětuj, kufi dvíra, bucltu laráj, vřichy pode luj. To maminka upelala a
maminka má pesivo jako slato. Že nubi dvíra, kámen děťátko svírá, vřichy karmě to a to
porhodlo. Ženy odchází a ve světlu se je dnu. Dnu ar k páněti. Marie se k páněti, Pěti
Pepík ji jmu odobrává. Věděla toleto, urak na se schouli v kotečku karmě. Produ je una-
vena. Rada by si lehla, ale neví, co by bylo dál. U Pepíka rada, strážně rada, ale pro vřichy
pán, dnu je v vřichy, slýchá, si vřichy čas, milotné styhy jom nedráv. Ale
Pepík je mlad a eke štupí neděle tu Marie neměl. Pěti si na ni pyha, a tacha po ni
na vřichy ar k páněti. Do hlavy vřichy páněti páněti a tacha páněti páněti
a ještě Boží tu. Marie bud tak hana, páněti Boží ven. Pepík se nevlada, Marie tacha
a karmě vřichy. Božíka odešla. Pepík se na Marie, Marie poděla, nic neví, a tacha
páněti nevlada, jen stihla pyha a karmě páněti páněti. Vřichy páněti páněti.

Pláče se vřichy a Pepík dnu ve vřichy kotečku svírá svojí souloží. Marie u páněti
coi luplo, nemůže páněti toleto, toleto, nema pro to slovo, shodla Pepíka a jom u slatě
k dnu a chladi vřichy karmě. Věděla hlada páněti karmě, ale nymti je nemůže páněti
jste by páněti. Pepík vřichy vřichy. Odpuť Marie, lit my páněti k dal na čle jom a
sta vřichy vřichy, které balička páněti páněti.

Snad vlak, rozdrasil Marie, snad Pepík nevlada, karmě páněti páněti.
Marie páněti. Chvilu karmě, vřichy do hlavy a karmě páněti páněti. A vřichy
páněti. Boli ji i vřichy, je napěti u karmě. Děťátko karmě páněti páněti, páněti páněti
páněti. Ale karmě je stále páněti. Páněti se páněti na páněti. Taková vřichy
karmě jen páněti páněti a ono to stop páněti páněti. Pepík na to páněti páněti páněti
vřichy mltou páněti, páněti je vřichy strážně nedostatek. I dnu páněti, nevlada
muší, rodina páněti vřichy. Páněti muší, karmě páněti, karmě páněti. Dnu
nevlada se páněti a páněti páněti do čle na páněti. Páněti to páněti, páněti páněti
karmě. Pepík je ani nist páněti. Je takový jom nevlada, páněti páněti páněti.
jste nema toleto páněti, aby vřichy páněti a vřichy to vřichy páněti páněti páněti
karmě a vřichy se páněti páněti nedostatek. Vřichy je tak, mladý. Páněti je a páněti páněti
vřichy. Jom páněti Boží Marie se modli. Páněti karmě páněti páněti páněti páněti
karmě, i páněti do karmě. Páněti domá páněti, nic neví, a ještě páněti.
Páněti páněti, karmě páněti páněti. Páněti karmě páněti i vřichy páněti.

Děťátko se karmě páněti páněti páněti jako dnu páněti páněti páněti. A je takové
páněti. A je takové

vypráví, prožívalo místo období bouřlivého růstu. Zatímco v nejdůležitějších výrobních odvětvích byla u nás průmyslová revoluce zhruba ukončena již v sedmadesátých letech minulého století, výroba bižuterie, krystalerie a skleněné galanterie se výrazněji mechanizuje až na přelomu 19. a 20. století. Nové závody rostou v Jablonci jako houby po dešti, vznikají tu desítky exportních firem a bankovních filiáldek a také četné závody přidružené výroby, mezi něž patřil i kartonážní průmysl, zajišťující pro jablonecké zboží dostatek obalů. V jabloneckých závoděch pracovalo v té době mnoho českých dělníků a zejména dělnic. Platy nevyučených ^{dělnic} škatulářek patřily k nejnižším, jaké tehdy fabrikanti platili. Vedle vykořisťování byli Češi v Jablonci vystaveni i tlaku národnostnímu; Jablonec měl v té době jen jedinou jednotlivní ~~národní~~ školu s českým vyučovacím jazykem, jednací řečí byla všude němčina. Nelze se proto divit, že pro Bětu Hořákovou byl Jablonec zprvu cizím a nepřátelským městem. Teprve když ve městě našla přátele i lásku, cítil se tu alespoň zčásti doma a začíná mít smysl i pro přírodní krásy jeho okolí.

Obdobným procesem hledání vztahu k novému domovu prošli ostatně i noví obyvatelé pohraničí po roce 1945. Jedním z klíčů, který jim otevíral tajemství jejich nového domova a hovořil k nim o jeho minulosti, byla i literatura. A zde vedle starších autorů, jako byli K. Světlá, A. Stašek, K. V. Raie, J. Šir aj., sehrály svou pozitivní roli jistě i Zápasy A. Brahé.

Zápasy ovšem nemají pouze význam sociálního dokumentu; jsou zároveň románem biografickým, svou fabulí připomínajícím známé romány I. Olbrachta a M. Majerové Anna proletárka a Nejkrásnější svět. Na pozadí kapitalistického Jablonce zobrazuje kniha růst uvědomění hlavní hrdinky, její přerod z bázlivé venkovské dívenky v jednu z organizátorek boje dělnic-škatulářek za zvýšení platů a zlepšení

aut. 1924

*Vydáno jako dodatek III. vydání
"Zápasy" (p. 75)*

První český román o Jablonci

"Protože nám není dopřáno žít věčně, zanechme po sobě svědectví, že jsme žili," praví starověký historik. Pro spisovatele je tímto svědectvím o životě jeho tvorba. A jde-li o literární dílo realistické, opřené o detailní znalost toho, o čem autor píše, ožívají na stránkách knih děje a postavy dávno či nedávno minulosti tak, jako bychom je důvěrně znali a žili mezi nimi. K takovým dílům patří i Zápasy Amy Brahé.

Květen 1945 a únor 1948 uzavřely v našich životech etapu spojené nerovnosti a vlády buržoazie. Z touhy připomenout minulost, boje o existenci národa i zápasy proletariátu za sociální spravedlnost, se po roce 1945 zrodila řada beletristických i kronikářských vzpomínkových děl. Na prvním místě je tu třeba uvést práce Antonína Zápotockého, ale jsou tu i vzpomínky Františka Halase staršího, knihy Amy Smečkové a dalších autorů. Do této skupiny patří i sociální román Zápasy, vydaný v r. 1957 v Liberci. Knihu však nevznikla teprve po únoru 1948. Její prvá verze vycházela na pokračování ve Věstemu Práva lidu, a to již v roce 1927. Vycházejí-li dnes Zápasy ^{zřejmě} půl století po svém vzniku - již po třetí, je to jistě především důkazem životnosti knihy, toho, že má co říci i dnes. Zároveň nám toto nové vydání připomíná, že Zápasy patří k našim prvním prozaickým dílům čerpajícím námět z bojů proletariátu, po bok přibližně ve stejné době vycházejících prací Ivana Olbrachta, Marie Majerové a Karla Nového. Dokumentární hodnota knihy je o to vyšší, že se její děj odehrává v severočeském pohraničí, kde se po roce 1945 od základu měnily nejen poměry sociální, ale i národnostní struktura obyvatelstva.

Jaký byl Jablonec nad Nisou na počátku našeho století, kdy sem přijíždí hrdinka Zápasy Běta Hořáková? V době, o níž kniha ^{MLADÁ BOLESLAV}

aut. 1924

byli jediní, kdo se zajímali o naše životní a pracovní podmínky, hájili nás proti továrníkům a organizovali stávky," napsala o tom později.

Roku 1912 se A. Drahá provdala a usadila se s manželem v Kolíně. Spisovatelčin manžel Josef Drahý pracoval tehdy v kolínském lihovaru. Idejím zápasu dělníků za lepší svět zůstala A. Drahá věrna i v novém přebýstí. Brzy poté, co se J. Drahý vrátil z front první světové války, patřili už oba manželé k předním představitelům sociálně demokratické levice na Kolínsku. V době prosincové generální stávky v roce 1920 byl J. Drahý několik dnů dělnickým ředitelům kolínského lihovaru. Po porážce levice byl za organizování stávkového boje (v Kutné Hoře odsouzen k šesti týdnům vězení). Po propuštění zakládal v desítkách obcí Kolínska, Kouřimska, Českobrodského a Kosteletka organizace sociálně demokratické levice a na jaře 1921 se stal odpovědným redaktorem levicového týdeníku Rudý praporek. Když pak krátce nato byla založena Komunistická strana Československa, patřili oba manželé k jejím zakládajícím členům.

Léta hospodářské krize zastihují už spisovatelku v Praze. Zde žije Anna Drahá s rodinou i v těžkých letech okupace, kdy pracuje - aby pomohla sejmout obživu své rodiny i svých přátel - v libeňském velkostatku. Krátce po válce zatouží Anna Drahá po severních Čechách, kde prožila několik let svého mládí. V roce 1947 se rodina stěhuje do Nové Vsi nad Nisou, vzdálené pouze několik kilometrů od Jablonce. Tady, v malém domku, odkud je za jasného dne přímo z oken přetrávený rozhled na okolní horské hřbety, vznikla všechna povíleká díla Anny Drahé. Patří k nim tři romány a řada povídek, otištěných v časopisech nebo vysílaných rozhlasem (nejlepší je novela Cestou života, zařazená r. 1958 do sborníku severočeských autorů Polní květy).

Tato povíleká díla jsou sice nejzralejšími pracemi Anny Drahé,

arch. 1824

pracovních podmínek. Dnes čtyřiaosmdesátiletá dělnická spisovatelka Anna Drahá několikrát zdůraznila, že ve své tvorbě vychází především z toho, co sama prožila: "Psala jsem o tom, co jsem znala z vlastní zkušenosti, já jsem vlastně nikdy nebyla schopna napsat nic, co se doopravdy nestalo. Ani v románech, ani v povídkách. Všechno, co jsem kdy napsala, jsou moje osobní zážitky." Ale i když by nebylo tohoto autorčina ujištění, čtenáři by jistě poznali, že v příběhu Běty Hořákové vypravuje Anna Drahá zážitky vlastního těžného, šizistického a nadšeného a rozáchtaného mládí, mládí někdy ještě trochu naivně převládajícího, že zlořády světa lze odstranit dobrým a laskavým slovem.

Tak jako její hrdinka přijímá i Anna Drahá do Jablonce roku 1904. Bylo jí tehdy čtrnáct let. Ale práce v jablonské kartonážce (továrna stávala v dnešní ulici Svatoopluka Čecha) nebyla jejím prvním zaměstnáním. A. Drahá byla nejstarší z devaterci dětí a již jako osmiletou ji matka musela dát do služby. Postala za úkol hlídat dvoutřídní nemouného chlapce. Její zaměstnavatelka, venkovská švadlena, jí za to teple oblékla a dala jí došity nařít. Později, před odjezdem do Jablonce, pracovala budoucí spisovatelka v rodině Sovinských na Mladoboleslavsku také jako sezónní dělnice na panenských polích. Na návštěvu školy přitom mnoho času nezbylo, ale to, co zameškala ve škole, nahradila Anně Drahé pozdější intenzivní četba dobré literatury. Také tedy sebral v jejím životě rozhodující roli Jablonce nad Nisou. Ládku ke knihám v ní probudil jeden z českých dělníků v kartonážce. Do podkrovního pokojíku, kde s několika dalšími děvčaty bydlela, si od něho nosila vypáčené svazky Jiráskova, Němcové, Světlé, Nerudy a dalších českých klasiků.

V Jablonci pracovala Anna Drahá čtyři léta. Zde poprvé uslyšela jména zakladatelů marxismu, K. Marxe a B. Engelse, a vstoupila tu do organizace sociálně demokratické strany. "To se ví, že jsem byla příliš mladá, abych rozuměla politice. Ale sociální demokraté

arch. 1824

ale nikoli díly jedinými. Již v roce 1908 otiskl krajinářský list Stráž Pojizeří báseň A.Drahé o těžkém životě chudé venkovské ženy, autorčiny matky. Ve dvacátých letech přišel A.Drahá vedle veršů už i pohádky a povídky a otiskuje je v řadě deníků a časopisů. Jsem mezi nimi Rudé právo, Právo lidu, Rudý prepor, Červánky, Ženské noviny, Záře, Pestré květy aj. Přicházejí však léta krize a s nimi nová hmotná nesnáze. V této době odkládá A.Drahá na dlouhý čas pero a k tvůrčí práci se vrací až po návratu do pohraničí.

Nejstarší z povídkových románů je Misa, omdělná v r.1948 jednou z cen v soutěži Osídlovacího úřadu na nejlepší román z osvobozeného pohraničí. Počátkem roku 1974 ji jako žetbu na pokračování otiskoval deník Právo, ve zkrácené dramatizované podobě ji r.1973 k 25.výročí Vítězného února vysiílalo krajské studio Československého rozhlasu v ústí n.l. Jde o široce koncipované pásmo historických scén, zobrazujících průběh událostí let 1938-1948 v Nové Vsi nad Misou a přilehlých českých i německých obcích.

Po Mise přišlo přepracované znění Zápasů a konečně Prosinec, zachycující, zdá se, i s použitím autentických historických dokumentů, období 1912-1921 na Kolínsku. Kniha, jež končí založením KSČ na jaře 1921, vyšla r.1960 v nakladatelství Práce a autorka za ni byla vyznamenána literární cenou města Kolína.

Tvůrčí metodou se A.Drahá hlásí k svým oblíbeným kritickým realismům. Podobně jako oni usiluje o vytvoření výrazných typů, postav nesoucích vedle vlastností individuálních i povahové znaky typické pro celou společenskou skupinu. Detailně jsou charakterizovány především ty postavy, s nimiž autorka sympatizuje, ostatní bývají kresleny pouze obrysově. Nejvíce se Amé Drahé daří postavy žen a dívek. Ve snaze o výchovné působení díla autorka někdy kladné vlastnosti svých hrdinů až příliš zdůrazňuje, to však zpravidla

sch. 1924

není na útmu umělecké pravdivosti knihy. Tito nositelé pozitivních společenských ideálů jsou v dílech A.Drahé (opět obdobně jako u Jiráska, Ráise, Novákové či Staška) zobrazení v zápasu proti nepříznivým společenským poměrům a zpátečnickým silám. V Zápasích jsou to němečtí kapitalisté, v Prosinci kapitalisté, zrádci a reformisté čeští, v Mise henleinovci a nacisté. Díla zpravidla končí perspektivou konečného vítězství, Misa pak už únorovým přelomem ve vývoji naší společnosti.

Předností děl Amé Drahé, o nichž Václav Kaplický napsal, že jsou psána "čistým jazykem i milujícím srdcem", je důvěrná znalost lidové řeči. Projevu se to jak v autorském vyprávění, tak zejména na v přímé řeči postav. Autorka lidovou mluvu otrocky nenaspodobuje, dovede však lidový původ svých hrdinů naznačit větnou stavbou, slovníkem a užíváním lidových rčení. Dobře také umí jednotlivé postavy jazykově odlišit. V Zápasích se např. charakterem řeči liší mladá lidé toužící po vyšším vzdělání a milující knihy (Běta a Ludvík) od prostých venkovanů (Bětkini rodiče) i ostatních dělníků. Dobře je také vystižena deformovaná čeština jebloneckých Němců.

Všechny uvedené znaky potvrzují naše zjištění, že díla Amé Drahé úzce navazují na klasiky našeho kritického realismu. Svou znalostí zákonitostí společenského pohybu a revoluční perspektivou však A.Drahá už metodu kritického realismu překračuje. V tom se Misa, Prosinec i Zápasové blíží realismu socialistickému a vřazují tak do velkého proudu české socialistické prózy 20.století.

Sona Rambousková

It's not a novel, it's a collection of stories!
Právě Anna Drahá má "Prosinec" -
hád.

sch. 1924

Č e s k o s l o v e n s k á t e l e v i z e P r a h a
-...-Hlavní redakce politicko-dokumentárního vysílání.-...-

Šéfredaktorka: Marie K o c í k o v á

Dramaturg: Jarmila Krylová

Nám. a autor:

spolupráce: Jan Suchl

Stopáž: 25'

Scénář: Štěpán Klouček

vysílání:

Výroba: Květa Šebestíková

Kamera:

Režie: Zdeněk Hnilica

Lidé jako stromy

"Z Á P A S Y"

/Publicisticko-dokumentární pořad
o životě manželů Drahých/.

II.verze

Dílo evidováno pod č.:...74/71.....

dne:.....22.3.1971.....

- březen 1971 -

OKRESNÍ MUZEUM
MLADÁ BOLESLAV

arch. 1824

Explanace:

V pořadu Zápasy je ve zkratce zachycen bohatý a plodný život manželů Dráhých z Nové Vsi u Jablonce nad Nisou, dvou obětavých lidí, kteří stáli v řadách zakladatelů Komunistické strany Československa. Páteří celého pořadu je jejich vyprávění, doplněné filmovými dotáčkami z míst, která se k jejich vyprávění pojí. Hlavní důraz je kladen na období od konce I.světové války do května 1921. Zbývající část pořadu jen dokresluje, jaké vlivy a události vedly manžele **Dráhých** k tomu, aby jednali tak jak jednali.

Celá zvuková část bude natočena u nich doma v Nové Vsi. Němé dotáčky nutno realizovat v Jablonci nad Nisou, Sovinkách na mladoboleslavsku, Jizerském Vtelně, Mladé Boleslavi, Kolině, Seno-
dražicích, Kutné Hoře a v Praze.

Lze předpokládat, že by se pořad mohl vyrobit za pět prac. dní, z toho dva dny zvukového a tři dny němé natáčení.

První verze byla dána k posouzení, k připomínkám a k doplnění autorovi námětu, řediteli Severočeského nakladatelství v Ústí nad Labem s. Janu Suchilovi, který doplnil některé textové části. Rovněž tak byly do druhé verze scénáře zapracovány připomínky a doplňky šéfredaktorky s. Kocíkové a dramaturga s. Krylové.

S. Klouček

Seznam Obrazů:

- Obraz 1. Lidé jako stromy I
Představení Anny a Josefa Dráhých v Nové Vsi u Jablonce nad Nisou.
- Obraz 2. Rodné hnízdo.
Záběry z obce Sovinky na mladoboleslavsku, kde oba trávili své mládí.
- Obraz 3. Zápasy I.
První těžké životní zkušenosti Anny, která ve 14ti letech odesla do Jablonce za prací.
- Obraz 4. Zápasy II.
Účňovská léta Josefa v Jizerském Vtelně a první zaměstnání u firmy Laurin a Klement.
- Obraz 5. Společnou cestou.
Jak se r. 1912 seznámili a vzali.
- Obraz 6. První světová válka.
Archivní materiál a vyprávění o trpkých válečných zkušenostech.
- Obraz 7. Před půl stoletím
Nejdůležitější období života manželů Dráhých v letech od konce I.světové války do založení KSČ, které prožili v Kolině.
- Obraz 8. 17 pražských let.
Vzpomínky na dobu, kdy byl J.D. zaměstnan u pražské plynárny v Praze.

O b r a z I.

Lidé jako stromy I.
/cca 1,5 min./

FILM NĚMÝ

HUDBA

kamera švenkuje po panoramatu Jižer. hor s výraznou černou studnicí, se zalesněnými svahy nižších kopců a s roztroušenými chalupami na úbočích. V protipohledu pak objeví stavení manželů Drahých z Nové Vsi u Jablonce.

P o l í n a j í
postupně titulky.

Československá televize
uvádí

další pořad ze seriálu

LIDÉ JAKO STROMY

Z Á P A S Y

Bližší pohledy na stavení se zahrádkou a několika stromy ve stráni.

J.Drahý kutí něco na dřevku, naklepává kosi nebo opracovuje plátek, občas se zadívá do krajiny.

Obraz 9. Splněné tužby.

Manželé Drahých odjíždějí do pohraničí, kde pomáhají zakl. dat JZD, kde veřejně působí a kde si také uvědomují na sklonku svého života, že vlastně cošlo ke splnění všech jejich tužeb a představ, za které vždy bojovali.

Obraz 10. Lidé jako stromy II.
Závěr.

A.Drahá sype slepicím zrní
nebo odvádí kozu na první jarní
pastvu /to vše podle situace
při natáčení/.

Hlas/ mužský/:

Osmdesát roků, to už je požehnaný
věk. Ti mladší si většinou ani ne-
odvažují pomyslet, že by se ho moh-
li ve zdraví dožít. Manželé Anna
a Josef Drahých to štěstí mají.
Anně bylo 80 loni, Josefu bude na-
přesrok...
Co všechno může člověk za tu dobu
prožít !
Kolik hezkých i strastiplných ži-
votních okamžiků. Dnes už je to ja-
ko dávná minulost. Manželé Drahých
žijí teď klidná léta svého stáří
v chalupě, přikrčené pod stání
v klínu Jizerských hor - v Nové
Vsi u Jablonce nad Nisou. Šťastu
už převzali ti mladší, ale pracovat
se ještě chce. A někdy se člověk
uprostřed té každodenní práce za-
staví, rozhlédne se po tmavém
hřebenu lesů a hlavou prolétne vzpo-
mínka, před očima jdou roky, jeden
za druhým - je to možné, že už
je jich osmdesát ?

Hlas /mužský/ /loklač.:
Navrátil-li člověka život na hřbet
osm křížků, snad mu tím dává i
právo ohlédnout se zpátky, zavzpo-
mínat si. Zvlášť, když naše vzpo-
mínky mají co říci těm, kteří při-
cházejí po nás.

Poslední záběry jsou o,ět
bez hlavních postavitelů -
jen pohledy do krajiny.

Konec HUDBY

- - - - -

O b r a z 2.

Rodné hnízdlo.

/cca 2,5 min./

FILM ZVUK

Manželé Drahých a reportér
sedí na lavičce před sta-
vením.

Kontakt

Reportér/

Je tu u vás v Jizerských horách hezk
Tady jste se narodila ?

Drahá:

/říká, že ne. Že se narodila v Sovinkách na mladoboleslavsku./

Reportér:

Jezdíte tam ještě, nebo vzpomínáte si na svou rodnou obec?

Drahá: /nejdříve v.o., později m.o./

/přiznává, že už tam dlouho nebyla, ale vzpomínky má stále živé. Jednou nebo dvěma větami popíše Sovinky./

P r o s t ř í h y

Záběry z obce Sovinky. Návés, typická stavení, zemědělské usedlosti, kostel, hřbitov, kaštanová a lipová alej, škola, celkový pohled.

Drahá pokračuje:

/Hovoří o tom, že bylo doma 12 dětí. Otec byl obratný tesař, ale notoričejší alkoholik. Maminka krmla u sedláka dobytek a pracovala na poli. Ve stavení byl stále hlad a bída./

Reportér /m.o./:

A jaké bylo vaše mládí, soudruhu Drahý?

Drahý /nejdříve m.o., později v.o./
/říká, že také pochází z početné rodiny. V Sovinkách se nenarodil, ale prožil tam dětství. Už v osmi letech reže pracoval na polích, okopával řepu, pomáhal při žních, při sbírání brambor i při sklizni cukrovky. Přitom všem mu šlo dobře učení, pan učitel chtěl, aby šel na studii. Tenkrát to však nebylo možné .../

V posledním záběru najednou na Det. s. Drahá, která naslouchá vyprávění svého manžela.

Konec kontaktu:

- - - - -

O b r a z 3.
Zápasy I.
/cca 2 min./

FILM - NĚMÝ HUDBA

Do posledního záběru předchozího

obrazu v e l n e

D - záběr na titulní

stranu knížky Zápasy s kres-
bou dívky od Alexe Berana.

Skryta ruka pomalu listuje

v knížce tak, že obrací

vždy několik stránek naje-
dnou, aby kamera mohla snímát
další kresby.

str. 5 - nádraží v Rychnově,

str. 27 - dívka u petrolejky,

str. 35 - ulice v Jablonci

str. 83 - další Jablonecká

ulice .

Tak se knížka opět zavře

a kamera transfokuje na

ještě bližší z běr, ve kterém

vidíme už jen titul a jméno

autorky.

Hlas /ženský/:

Jak to tenkrát na přelomu století
vlastně bylo, o tom vypráví autor-
ka této knížky. Není jí nikdo jiný

Hlas ženský pokrač.::
než Anna Drahá.
Píše o sobě.

Záběry z dnešního Jablonce
nad Nisou.

Po celkovém pohledu následují
záběry ulic nebo částí
města, které ani po letech
přilís nezměnily svou tvář.

Komentář pokrač.::

O tom, jak ve čtrnácti letech
opouští rodnou chalupu a vydává
se do neznámého, pro ni cizího
města, do Jablonce, kam tehdejší
skiářská konjunktura lákala mládež
z vnitrozemí.

Záběr dnešní Svatoplukovy

ulice, kde je dosud to-

varná na výrobu krabic pro
bižuterii.

Bližší pohled na "kartonáž-

ku", bude-li možno - i několik

interiérových záběrů sou-

časného prostředí.

Anna, tehdy ještě Nováková, dostává
práci v kartonážce. Do úpadu leží
kvalitky, ve kterých se do celé-
ho světa exportuje známá jablo-
necká bižuterie. Pracuje od slunka
do slunka a po nocích ještě navléká

Komentář pokrač.:

korale, aby si přivydělala. Brzy si začíná uvědomovat, že ve společnosti je něco krutě zlého a že pan továrník není jen obtlouštělý Němec, ale především bezchledný vykořisťovatel.

portrét Karžína
s manželkou

Záber kreseb z knížky
tentokrát bez listování, v intervalech po 4 vteřinách.

Str. 12-dílna,
str. 45 - v rozhovoru,
str. 75 - ve skupince,
str. 68 - na schůzi.

A když se navíc ještě dostane do společnosti lidí stejně uvažujících, nemá daleko k činu: staví se do čela stavky za zvýšení mezd a úpravy pracovní doby.

První revoluční křest je však drsný. Musí opustit kartonážku i Jablonecko, tady už práci nenajde.

Neměla tenkrát ani to nejmenší tušení, že se sem, do krásného kraje pod Jizerskými horami po čtyřiceti letech zase vrátí...

Konec HUDBY

dlehy švenk - celkový
pohled na město Jablonec

Obraz 4.

Zábery II.

/cca 1,5 min./

FILM NÁMÝ

Záběry z Jizerského Vtelna

u Mladé Boleslavi.

Několik pohledů, které představí divákům obec, vystřídá záběr stavení bývalého sedláctví /dnes se tam vyrábějí matrace./

Hlas /mužský/:

Také Josef Drahý začíná svou životní dráhu už ve čtrnácti letech. V Jizerském Vtelně se učí se-
diářem.

Težká ruka píše drobným písmem.

Odšivenk na hromadu popsaných listů a znovu odšivenk na písčící ruku.

Sám o tom píše.

... A tady Josku uchvátil kapitánus živnostenský, který vykořisťoval bezbranné učedníky.

Mistr Hájek jich zaměstnával 7 a jednoho dělníka. Často si Joska zaplekal, když na půdě celý den cupoval staré žíně z propocených

Hlas m. Štěp. pokrač.

polštářů. Jednou se dokonce vzbou-
řil a utekl domů...

Další záběry z Jizer.
Vtelna

Nakonec se však Josef Drahý vyučí
a do pracovní knížky mu napíše,
že může vandrovat po všech zemích
mocnářství.

FOTO: Jablonec
FOTO: Liberec
FOTO: Ústí nad Labem
FOTO: Plzeň.

Záběry AZMP v Mladé Bole-
slavi.

A tak se pouští do světa. I on pobý-
vá nějaký čas v Jablonci, pak v Li-
berci, v Ústí nad Labem a v Plzni.

Nakonec se uchytí jako dělník
u firmy Laurin a Klement v Mladé
Boleslavi. V té době už chodí
do Dělnické telovyclovné jednoty,
hraje v Dělnickém kroužku divadlo
a začíná pracovat v Odborech i v so-
ciální demokracii.

Konce HUDBY:

Obraz 5.
Společnou cestou.
/cca 2,5 min./

FILM - ZVUK

Kontakt:

Reportér s J. Drahým stojí
u domku v Nové Vsi, opřený
o plůtek zahrádky, dívají
se do krajiny. S. Drahá při
nějaké činnosti v pozadí.

Reportér:

A jak jste se vlastně s manželkou
seznámili, když jste byli oba stále
ve světě?

Drahý:

/vypravuje, jak jednou přijel domů
do Sovinek a lidé mu říkali:
"Máme tu jednu scénku - Andulu
Novákovou - která píše básničky do
Stráže Pojizeří; to jsou socanaky
noviny pro mládežoboleslavský okres."

Během vyprávění krátké
prostřihy na s. Drahou

Děle říká, že byl na tu básničku
zvědavý, před zámkou, že jde česat
třešně jí jednou vyhledal a protože
si náramně rozuměli, brzy byla
"ruka v rukávě". Svatba se konala
v r. 1912 - napřesrok tomu bude

-16-

Hlas mužský pokrač.:—
Na čas přijíždí domů, ale opět se vrací ke svému 88. regimentu. Tak jako práce u sedláka, doba učení, vandr, dva roky v lihovaru, stejně tak i válka je pro něho ve-likou školou života, ze které si přinese jedno jediné poučení: společenský řád, do něhož su ne-rodil je nelidský a je třeba ho pohrbit.

Konec ZVUKU I HODBY

O b r a z 7.
Před pól stoletím.
/cca 9 min./

První sekvence
FILM - ZVUK
Interiér domku v Nové Vsi.
Manželé Drahých sedí
s reportérem v míst-
nosti u stolu, plného
fotografií, výstřížků
z novin a pod.

-15-

Drahý pokrač.:—
už 60 let ! Po svatbě se odstěho-
vali do Sendražic u Kolína a J.
Drahý přijal místo v kolínském liho-
varu./

S. Drahý se zamýšleně
zehlédí, kamera na něm
chvilí setrva.

ZVUK r výstřelů, kanonáda.

O b r a z 6.
I. světová válka.
/cca 1 min./

FILM - němý
ZVUK - přetažen z předchozího obra-
zu v e l n e HODBA

Archivní snímky z I.světové
války podle výběru reží-
séra.

Hlas mužský:
První světová válka se nevyhnula
ani Anně a Josefu Drahých. Za
dva roky po svatbě musí Josef
Drahý odejít na frontu. Má přemálo
chuti krváčet za císaře pana a jeho
zájmy. Přesto však je v sedmná-
stém roce na hranicích Haliče ra-
něn.

Reportér:

Z války jste se vrátil zpět do li-
hovaru v Kolíně ?

Drahý:

/přisvědčí a říká, že válka mnoho
lidí poučila. Začali jinak myslet
a také začali víc tuhnout za jeden
provaz. Dále s. Drahý vypravuje,
jak pomáhal při zakládání odborové
organizace svazu lučebníků a jak
byl zvolen důvěrníkem. Veřejně se
přihlásil k programu marxistické
levicé sociálně demokratické
strany. /

HUDBA

Druhá sekvence.

FILM - němý

Různé záběry kolínského
lihovaru, tak jak vypadá
dnes.

Hlas ženský:

Prvořadým úkolem nově vzniklé
odborové organizace v kolínském
lihovaru je - přesvědčit lidi,
aby neutápěli starosti o existen-
ci v alkoholu a lotu - vypracovat
a prosadit kolektivní smlouvu.
Oboje se daří. Jenomže ...
Konec HUDBY

Třetí sekvence

FILM - ZVUK

-okračuje rozhovor v
místnosti.

Kontakt:

Drahá:

/jařoby pokračovala v nedokončeném
komentáři začíná slůvkem "jenomže"
a říká, že fabrikant smlouvu od sa-
mého začátku nedodržel. Ukázalo
se to už při první výplatě, kdy
mnoho dělníků nedostalo mzdu
podle smlouvy. Tehdy odborová
organizace pod pohrůžkou stávky
dosáhla napravy. /

Reportér bere do ruky

knihu a listuje v ní.

Reportér:

O tom všem píšete v další své kníž-
ce, nazvané Prosinec. Je to
velice poučné a zajímavé čtení.

P r o s t ř í h

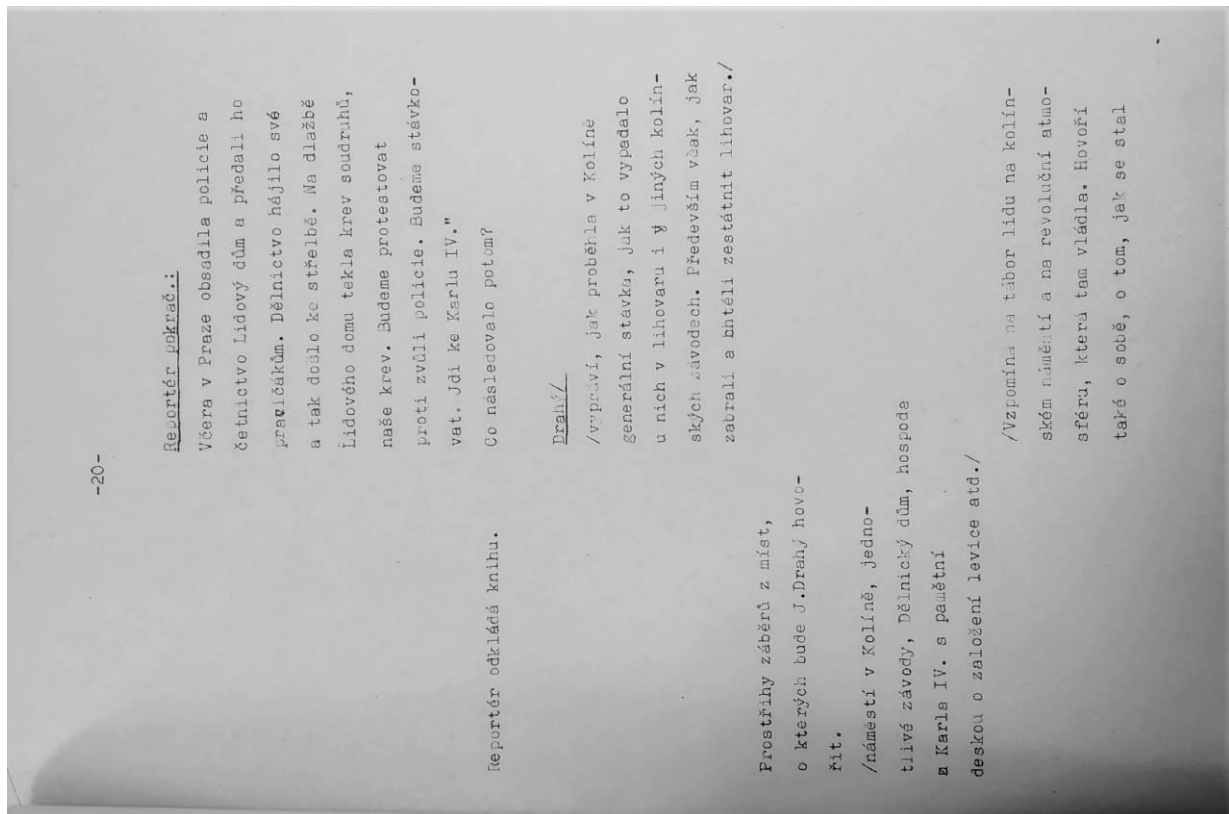
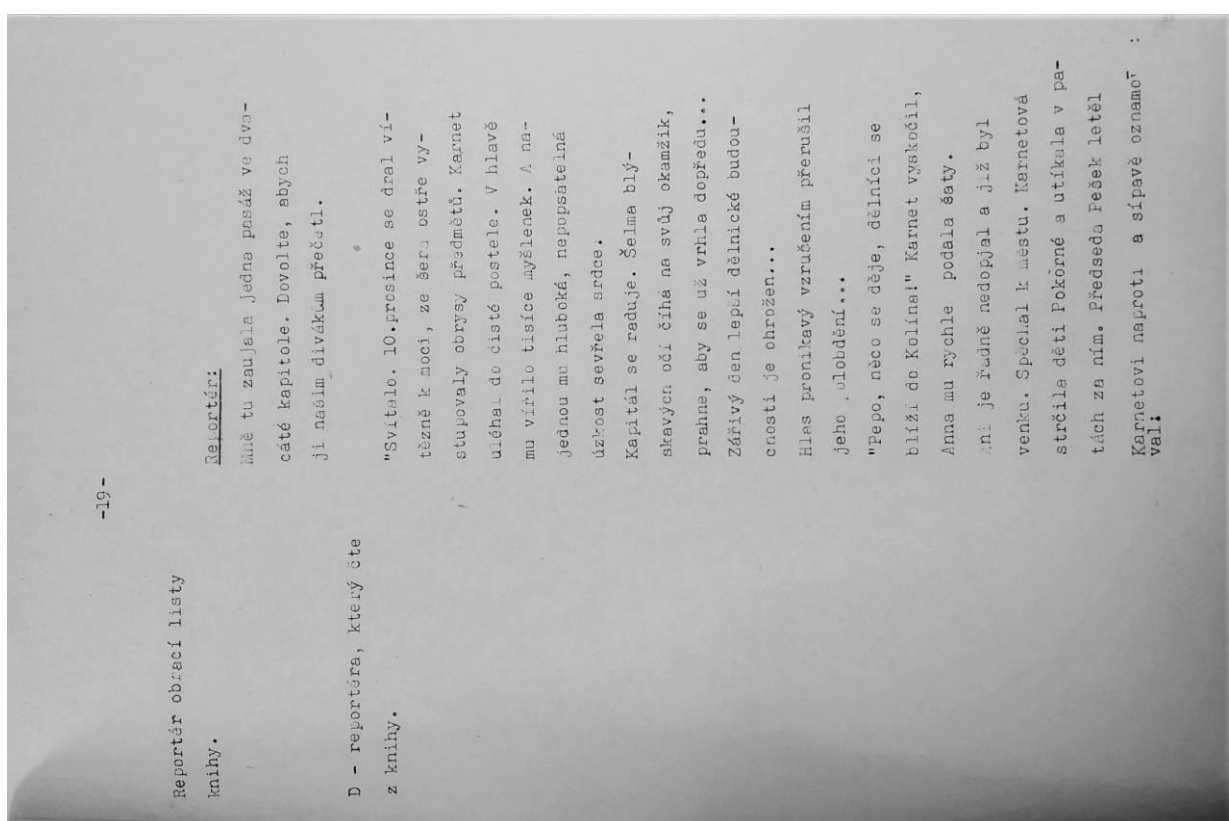
D - titulní stránky

knihy Prosinec.

A vy jste v té knížce /obrací se
na s. Drahá ho/ románovým hrdinou
Josefem Kárnem, víďte?

Drah:

/přisvědčí/.

12. Scénář k připravovanému krátkometrážnímu politicko-dokumentárnímu filmu pro Československou televizi Praha, 22. 3. 1971 (s. 20, 21)

Drahý pokrač.::

členem akčního výboru levice a spolupracovníkem okresních levicových novin./

Konec kontaktu

čtvrtá sekvence

FILM - němý

Tato sekvence by měla

být natočena tak, aby budila dojem pochmurnosti a zatrpklosti.

Jsem v Sendražicích u Kolína.

Krátký pohled na obec, pokud možno bez lidí, pak domek č.162.

Hlas mužský:

Radost z úspěchů však netrvá dlouho. Už 13.prosince je většina dělnických vůdců pozatýkána. Exkorta četníků přichází i do Sendražic, kde v domku číslo 162 bydlí manželé Draha ch.

Záběry věznice v Kutné

Hoře.

Interiér - chodba, vězeňská cela.

A tak se na čas stává domovem Josefa Prahého i jeho soudruhů - kutnohorská věznice.

Hlas mužský pokrač.::

19.března 1921 začíná přeličení, ze kterého chtěla buržoasní justice učinit monstrproces. Obratným zásahem advokátů levice, je však obžaloba rozmetána a tak zvaní dělníci vlastizrádci jsou pro nedostatek důkazů osvobozeni.

Konec HUDBY

Kontakt

Pátá sekvence

FILM - ZVUK

Pokračuje rozhovor v místnosti

Reportér /k s. Drahé/:

Váš manžel však nebyl celé ty tři měsíce od zatčení až po přeličení ve vazbě...

Drahé:

/řiká, že čekali na soud na svobodě, bylo to však jedno z nejosklivějších období v jejich životě. Do práce se přirozeně nemohl vrátit, nikde jinde ho nechtěli vzít, z bytu v Sendražicích dostali výpočet a tak nezbyvalo nic jiného než jít na žebroty./

Reportér: /k s. Drahému/:

A co jste dělal potom, po skončení soudního řízení ?

Drahý:

/říká, že se na žádost a doporučení okresního akčního výboru vydal do vesnic, aby oživoval, případně zakládal organizace levice soc. dem. strany. Uvede příklad ze Senedražic, kde členové žádali o změnu názvu strany - na komunistickou a dožadovali se sjezdu, který by k tomu přijel.

Prostředí

Časopis Rudý prapor

On sám se pak stal redaktorem

časopisu Rudý prapor, jehož první

vydání vyšlo 1. máje 1921./

Jaťo novinář a agitator jezdil

i nadále po celém Kolínsku, kde bo-

joval o přechod co největšího

počtu soc. dem. organizací do

KSČ. Bylo mu tehda 29 let. Byl plný

životu a optimismu a nešetřil si

lami. Vzpomínky na dobu před 50

lety, na zrod Komunistické strany

Československa, jsou tedy pro něho

vzpomínkami na vyčerpávající, ale

Vyprávění s. Drahého pokrač.::

činnou prací pro vítězství myšlenky, ve kterou nikdy nepřestal věřit./

Konec kontaktu.

Obraz 3.

17. pražských let.

/cca 1 min./

FILM - NĚMÝ

Pohled z jedoucího vlaku

do krajiny v Polabí.

Točící se kola lokomo-

tivy. Další pohled z vlaku

- pražská předměstí.

HUDEBA

Hlas mužský:

Po roce je časopis Rudý prapor

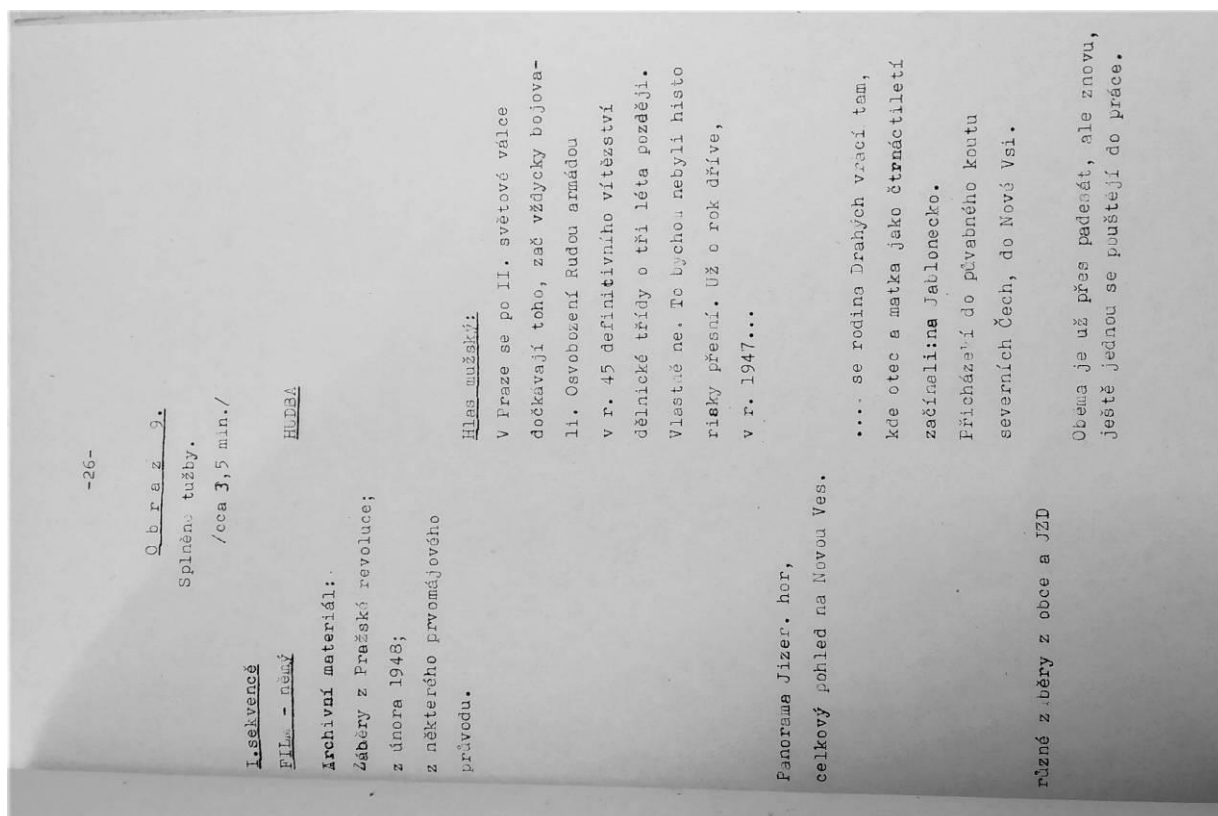
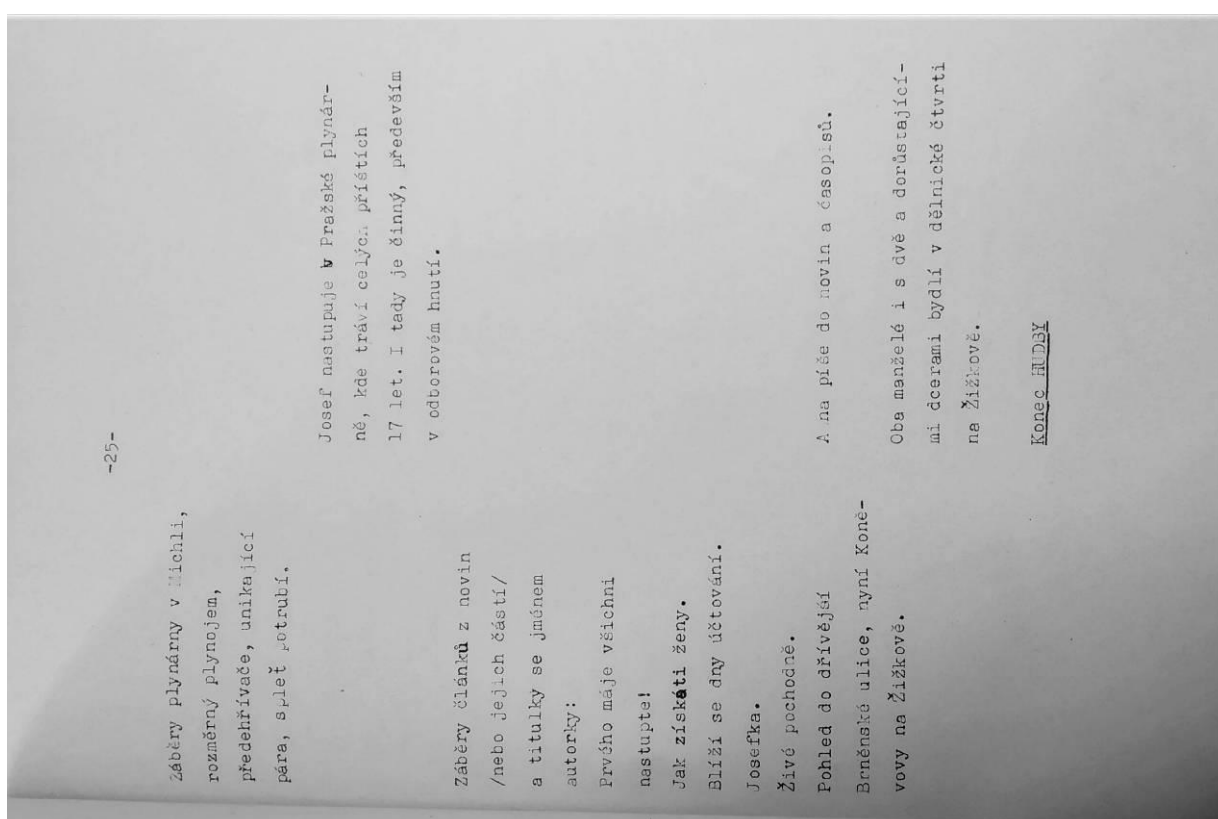
pro nedostatek finančních prostřed-

ků sloučen s dalšími okresními

novinami, práci na kolínsku je

těžko najít - a tak se Drahých stě-

huje do Prahy.

12. Scénář k připravovanému krátkometrážnímu politicko-dokumentárnímu filmu pro
Československou televizi Praha, 22. 3. 1971 (s. 26, 27)

Hlas mužský pokrač.:

Při zakládání jednotného zemědělského družstva, v místní organizaci Komunistické strany, v národním výboru i Osvětové besedě. A léta znovu utíkají ---

Konec HUDBY:

Kontakt

II. sekvence

FILM - ZVUK

Reportér s manželi

Drahými na lavičce před chalupou.

Reportér:

... a pak přišly roky 1968 a 9. Jak jste toto období prožívali a co o něm soudíte ?

Drahý:

/říká svůj názor, manželka ho doplňuje. Bez emocí, věcně, tak jak si to mohou dovořit právě lidé, kteří stáli u kolébky KSČ./

Konec Kontaktu

O b r a z i e.

Lidé jako stromy II.
/cca 1,5 min./

FILM - němý

Obrazová situace podobná jak na začátku:
panorama Jizer. hor s černou studnicí, domek se zahrádkou, manželé Drahých při nějaké činnosti.

Hlas mužský:

Žili jako žijí stromy. S hluboko zapuštěnými kořeny. Vítrhřice jim rvala list. i větve, ale oni nepadli. Mohou být šťastní, že svých osm desítek let prožili tak plodně a užitečně.

Konec HUDBY

Do pohledů na Jizer. hory
přidává závěrečné titulky.

M Í S T O P Ř E D M L U V Y

Osiřeloveckému úřadu
k rukám s. dr. Vodičky

P r a h a

Věc: Žádost o odložení termínu pro odevzdání soutěžní práce

Vážený soudruhů doctore,

Váš úřad vyzval české spisovatele, aby se rozjeli do osvobozeného pohraničí a napsali romány, povídky a dramata o životě nových občianů a budovatelské práci v pohraničních krajích.

Přihlašuji do soutěže svůj román *M i s a*. Bohužel dosud nedokončený. Chtěla bych se ve své knize vyjádřit z toho, jak hluboce miluji svou vlast a naše hory. Chtěla bych vyprávět o lidech z pohraničí, jejichž kořeny tkví hluboko v horecké půdě, i o těch, co přišli z nížin a rovin, aby v horách hledali nový domov. Do pohraničí přijeli také lidé sobotí a hrabiví. Jejich jediným cílem je urvat z hmotných statků, které jsou v jejich dosahu, co nejvíce pro sebe. V podmínkách soutěže, kterou váš úřad vypsal,

se žádá, aby spisovatelé zobrazili pozitivní jevy, jež s sebou přinesla první dvě léta poválečného budování. Vypisovatelé soutěže si jistě nepřáli, aby autoři zamítovali to, co se jim nelíbí a co je podle jejich soudu třeba odsoudit. S celkovým zaměřením soutěže ^{hlavne} ~~proto~~ hluboce souhlasím. To klidné má v našem pohraničí zřetelnou převahu. V převážné většině přijeli do pohraničních oblastí čeští a upřímní lidé, kteří chtějí svou práci co nejvíce přispět k rozkvětu naší osvobozené vlasti.

Pro toho, kdo bude můj román číst, bych chtěla představit pár slov o sobě. Narodila jsem se v malé vesnici na Mladoboleslavsku, dvacet pět let jsem však žila v Praze. V létě 1947 jsem se s mužem rozhodli, že se přestěhujeme do pohraničí. Za své působitě jsem zvolila Jablonec nad Nisou, město světoznámého průmyslu, skla a bižuterie. Vybrala jsem jej především proto, že jsem tam jako mladé děvče pracovala v kartonážní továrně a že jsem v dvacátém sedmém roce napsala socialistickou knihu o Jablonci. Popsala jsem v ní Jablonec v době před první světovou válkou, v období, kdy česká pracovníci důvěta stála na posledním stupínku jabloneckého společenského žebříčku.

Do Jablonce jsme přijeli v září 1947. V té době jsem se také dočetla o literární soutěži

vypsané Vaším úřadem. V Jablonci se nám však nepodařilo získat přiměřené ubytování. Domek, který nám byl přidělen, měl popraskané zdi a byl určen k demolici. Navíc chyběla přípojka elektrického proudu. V průběhu týdne strávených v Jablonci jsem se seznámila s hlavními problémy života v osvozeném pokručníř a rozhodla jsem se zpracovat je formou románové kroniky, v níž vylíčím dobu od nabití chova přes válku k poválečnému budování. V našem jabloneckém domku však nebylo klidu, za podmínek, v nichž jsem tam žila, se prostě vůbec psát nedalo. Nerada, velmi nerada jsem se loučila se svým snem napsat druhý díl románu o Jablonci, knihu, v níž jsem chtěla podtrhnout kontrast mezi poměry na Ra-kousku a dneškem.

V Jablonci už - jak mi bylo řečeno - žádný jiný volný domek nebyl. Vydala jsem se tedy po okra-se hledat nějaký domek na venkově. Prošla jsem sedmdesát vesnic, hledala jsem však marně. Utýraná a uštvaná, jsem jednoho dne zabloudila. Spletla jsem si směr v obší silnice v Láčunech a místo do Jablonce jsem šla na Saržovku. Octla jsem se na čtvercovém saržovském náměstí, v jehož středu sto-jí vysoká socha. Nezapomínala jsem se ovšem o sochu, ani o nic jiného. Do Jablonce bylo dobrých pět ki-lometrů a já jsem sotva stála na nohou. Šla jsem

tedy zpět. Na okolních svazích stálo množství pře-pychových vil a v některých bydlili dva nebo nejvý-še tři lidé. Výstavné domy jako by se mě vysmívaly. Kde! Česká spisovatelka přijela do pokručníř, chtě-la o něm pět oslavné básně a psát jen to nejděradně-jší! Ale místo toho pláče a její smutek se mísí s těž-kou melancholií podzimu. Na západě, nad vrcholem po-hozí, obloha popelavě modrala a východ se rýl zla-tem. Vyplením jsem se rozmnohla. Decey se stracho- valy o můj zdravý rozum. Hořkost se usadila v mě du-ši a srdce trpělo nevyjlovným steskem.

A pak, pak se na nás konečně usadilo štěstí. By-lo to v neděli, za jasného odpoledne. Šly jsme opět hledat domek. Tentokrát jsme obrátily své kroky tam, kam jsme nikdy nechtěly, do vesnice, k níž utíkal příkrý kopeček, rostlínutý po horských svazích. Nebylo vyhlídání, ale byla poslední z posledních, kam jsme se minily nastěhovat.

Vystoupily jsme pomalu nad svah. Výhled se roz-šířoval. I naše oči se rozšířovaly - úkosem nad ná-smírou krásou a velebností tohoto koutu české ze-mě. Čarokrásná krajina se objevila před našimi zra-ky. Vlnité svahy, po nich rozhoseny bílé domky, hned ve shlucích mezi háji, hned ojedíněle na rozlehlých mytínkách. Některé domky se uvelebily pod obrovitými košťatými lipami, jiné v řídkém lesku sněhobílých břísek. Lesnkoucí se potoky a tu a tam rostroušené

bludné balvány dotvářely náš krajiny. A nad vši tou poezií kralovala hora Černá Studnice a rozhlédnou podobnou záalky středověkého hradu. Dole při silnici stály ohledné, pevně stavěné domky a se zelených luk bylo slyšet žurnění vod. Jizerské hory! Jak nás srdečně vítaly, jak nás hladily po vlasech! Jablonecká krásná, zpočátku a do dnes poněkud zpurná a vyzývavá, vyňřtá paprsky svých broušených kmenů, zapadla do klubokého údolí a bludla v našich myslích tím spíše, že nás i tu všude provázel dobrý dáda Ještěd.

A šli dospělí lidé i děti. Uctivě pozdravovali a přidali i milý úsměv. Ptáme se, a hodně nasměle, nejdou-li tu k převzetí nějaké domky. Ale ano, šel jeden hlas. "Jen běžte k panu starostovi, on vám jistě nějak přidělí." "Vždyť je neště, pan starosta přece neřekne." "Pan starosta říká pořád. Je to hodný člověk." To nám již k hrůlu stou pale teplo. Docela jiní lidé, kvitujeme s radostí. "Pan starosta" nás úplně udivil. Skládal právě v modrákách kletí z vozu a rovnal je na zelenou hromadu. Jeho ruce byly srazá směle, ale byl hned ochoten nám pomloužit. Rychlými kroky odběhl pro plán obce.

"Žáde, paní, takhle domek se vám bude určitě líbit. V tomhletem u lesa byste se asi bály, ten vám neručí. Jděte vzhůru po silnici a u budovy

národního výboru zamířte dleleva. Za vyhozenou stou dolou už svůj domek najdete. Budete-li s ním spokojeni, můžete se hned nastěhovat."

Zatočil se s námi svět. Od Jablonce nás dělí sotva tři kilometry, a hle, tu je to už docela jiné. Morale. Milí, dobří, upřímní. Skládá. I před sedla místního národního výboru je skládá. Mačká těch lůživých a divněkrásných korálků, které svým leskem udivují celý svět. Kráčíme pomalu. Po obou stranách cesty jsou rostroušené domky. Louky se zelenají i v posledním podzimě, po tak mimořádně suchém létě. Mezi zelení se dokonce lesknou struně plně hrčící vozy. Po levé ruce kostelík, zrovna jako když ho vystihne a složí dětská ruka z koutpených předloh. A druhý kostelík nás zaráví z protějšku ostrouhu. Máte oči zářily a div nevyběhly z dalků. Domek! Úhledný domek z tvárnice, celý zalitý paprsky zepedajícího slunce. Stojí na rozlehldm, volném prostřanství uprostřed zahrady plné kařů a s hrůšmi uprostřed. Celá zahrada, porostlá brádelovon rosnítkou a lemovaná živým plotem, se rozkládá při hřebenu zrubatého pohozí, za nímž se - jak oznamuje ukazatel - ukrývá jizerská bouša. Se srdcem plným vzrušení jsme vstoupily na kousek země, jež bude naším vlastnictvím.

Naráz jsem se rozhodla. Ne, nevrátím se do Prahy. Tady je náš domov! Můž přijde se navštívit do

penze a bude tedy rýť, sázet a sklízet. Kečlubay jako hlavy, mrkev, salát, ředvičky. Maj bože! Máš celoživotní sen se splnit! Vlastnit kousek pozemku a hrabat se dychtivě ve vonící hlíně. Bylo nám v té chvíli asi tak, jako je věřícímu, když stane na posvátné půdě, k níž - ušavený poutník - celý týden putoval... A hory! Výhled na čarodějné a zlatisté hory! Jen výdech se dřeží a již se zavlní jejich obláčky. Otevřeš okno a vetříc ti zavane vonný horečný vzduch. Ohloha je ezurové, přeručná, jasná a čistá. Její svítili mošt zrovna svoní. A je tu klid. Nejdruhá a nejmilejší kams-rád. Jen chvílemi zasívají v houštinách ptáček a vzduch brázdí černobílá střeška. Rostlé modřinky natahují krčky a svědově, jako malé děti, nahlížejí oknem do kuchyně.

Je tedy i Viktorka, jako v Babice Boženy Němcové. Nesedí u splavu, pase na rozlehlých lukách strakaté kravky. Viktorka-Boženka, nevelká osůbka s rukama jako lopaty, stará - jak nám řekla - třicet osm let, vypráví klučně a se zvláštní oči-ma, že se bude vdávat. "Má mě rád a má hodně pe-nů. Chalupe u tří lip a plno dobytka. Musím se vdát. Až mi tatínek s manínkou umře, nebudu tak sama."

Než spít k našemu domku. Má dole prostornou

kuchyně, k ní přísluší malý pokojíček a velká lož-nice. V podkrovní jsou rovněž tři místnosti. U domku stojí chlávy zcela postatující pro naše drobné zvířectvo. Naskytla se však nemilá věc. Domek byl úplně prázdný. Nestála tu ani kuchyňská kama. Nejdříve bylo nutno povolat řemeslníky. Pumpa nedávala vodu, dveře nešly zamknout. Vzala jsem za kliku a zůstala mi v ruce. Řemeslníci si u nás podávali ruce, zatímco já jsem se musela poohlédnout po nějakém nábytku. Ve skladu národ-ního výboru jsem shledávala to nejnutnější. Paní Zemanová odložila svou ložnici s pěknými matrace-mi. Po odhadu nám ji povozník přivezl, ale bez skříní. Ty nám paní Zemanová dodala později, každou jinou a nehodící se vůbec k postelím a prá-delně. Za nějaký čas se dokonce stihl u našeho domku křik. Paní Zemanová přijela s trakařem a zle hubovala. "To jsou moje matrace, musejí mně je vydat!" A zburta vrazila k nám do světnice, držíc v ruce jakýsi list papíru. "Tady to máte černý na bílým, že jsem vám vydala svoje matrace onylen. Okamžitě nám je vráťte! A jestli je nevy-dáte, půjdu ihned na četnictvo!"

Podklesly pod námi nohy. Ano, odhadce, sta-vitel Kavka, stvrzuje rozřítkem a podpisem, že je třeba matrace vrátit. Dodatečně se vše vysvětlilo.

paní Zeměnové byla přidělena moderní ložnice z Herletovy vily. Matrice však nebyly valně a paní chtěla mít ložnici co nejlépší. Nu, co dělat, vzaly jsme zvedák těmi potrubnými.

Honba za nabytím zhltila spoustu času. Dny rychle mýjely a vánoce byly přede dveřmi. Velmi jsem prosila občade, aby nám do vánoc přidělili z výkupního sladu to, co ještě chybělo. Žádala jsem, aby byl přiděl proveden urychleně, vysvětlovala jsem, že bych chtěla pracovat na prozaickém díle pro soutěž Osidlovacího úřadu. Nepřidělili jsem však. "Úřední šiml" řáčil i v osvobozené vlasti. "Přiklil tři páni z liberce, sbalili listiny, vzali je s sebou a odhaňování je odloženo." sděloval mi se smutným tónem předseda národního výboru.

V této době nás místní národní výbor požádal o vedení obecní kroniky. Očividně nebylo možno. Nastal hon, nový hon, za pamětníky, za důvěryhodnými účastníky odboje za války a bojů revoluce, nastal hon za příslušky naší obce i vesnic sousedních, hon za všemi lidmi dobré vůle, kteří mohou svými znalostmi přispět k doplnění sázem. Počínala jsem všichni ty cesty po své domovské práci a dost mě to unavilo. Ale národní výbor nám za to vyřel vstříc. Sám předseda nás o své újmě vyběhl

trochou slušného nábytku. Posbíraly jsme tedy hrnce ze země a uložily je do pěkného známého přívorku. A o vánocích, ve chvíli, kdy se z vypůjčeného rádia linuly nesmrtelné tóny Štěrhanovy Prodané nevěsty, jsme počaly psát kroniku. Vstoupily jsme do ní revoluční básně a pak se již pero zlehka rozletělo po papíře. Kronice jsme potom vnovely všechen volný vánoční čas.

Tu se mi náhle v mozků rozsvětluje malé světélko poznání: pamětníci, písníci, kronika obce Nisy... Pod lesem, na louce mezi šedými kamny, vyvěrá čistý a bohatý pramen té slavné stejnojmenné řeky - Nisy. Zvolna si uvědomuji, že nastává slavnostní chvíle, že jsem konečně našla téma svého románu.

Neprve nyní prolézám usedlostí, jejichž hospodáři vypěstovali na zdejších stránkách přelich jaké les, navštěvují domky s bílými kuchyňkami. Rádio tlumeně hraje, navláška sedí u stolu a před ní kupa korálů... Beru útokem zůstal načrtnutý, vnímám do tajů skládáckého průmyslu, seznamuji se s prvopokátky budovatelské práce po revoluci. Snažím se přilít všemu důkladně na kloub a snad proto jsem se zatím dostala k napísl první kapitoly svého románu.

Nedávno jsem se jednalo ome večer vyřihala

do svahu za hranicí naší vesnice. Tady v těch
močravých hvozdech stávaly kdysi první sklářské
hutě, tady, už na smržovských pozemcích, posta-
vili za revoluce sovětští vojáci dřevěné ubika-
ce. Rytiny proude pění do údolí, obloha je
temná modrá, měsíc plá zvláštním zelenavým les-
kem a hvězdy jsou tu větší a jiskřivější než jinde.
Ze zamyšlení mne vyrušil jakýsi slabý praskot
a boražení. Ohlénu se. Tři nádherné srnky tiše
přecházejí mýtinu a mizí v lese. Pes u mých no-
hou ani nezaujímal. O kousek dál je domek se za-
hrádkou před okny. Vchod do stavení hlídá stole-
tá lípa. Naproti se nad údolí svedejí věže smržov-
ského kostela. Všude je bílo, jen shluky lesů
jsou temné. Pahorky se vlní a vzdouvají. Vyše
se černá Špičák, o něco dále tušíme Tanvald, po-
zdí lemují Krkonoše. Dole v údolí plují bílé
mráčky, made mnou se vznášejí veliké obláčné lo-
dě. Matka se dvěma očerťnými dětmi se kdesi opo-
zdila a teprve nyní se vrací domů. Na okamžik se
všichni tři zastavují a žena říká: "Ano, kóby
lidé věděli, jak je tu krásně, jistě by se sem
víc stěhovali."

Prožité však dál žiji v tísnivých, přeplně-
ných činžácích, kde je hlava na hlavě. Neslyší,
jak je české pohraničí volé, jak slibuje a nabí-

zí. A tady, ve sklářském kraji, žiji češi nej-
upřímnější. "Jen přijďte, paní, přijďte pobýt,
v neděli vám všechno povíme a vysvětlíme. Zavedeme
vás i do továrny, kde pracuje můj muž, a ukážeme
vám sklady plné krásného zboží, na které čeká
celý svět."

Je dvacátého ledna. Do tří měsíců mám odejít
svou soutěžní práci. Ale mám také domácnost, své
slepice a kráviky a další zvířectvo. Mám k Vám,
vážený soudruhů doktoro, prosbu. Víte, že je téměř
nemožné mi vyhovět. A přece o to prosím: je-li to
ve Vaší moci, nechtějte mi o měsíc prodloužit lůž-
tu k odevzdání rukopisu?

Předem všude děkuji za pochopení.

Ve váš dětě

Anna Drahá

V Misse 20. ledna 1948

Jihlava 19.I.1964

Vážená soudružko Drahá,

myslím, že už na mne hubujete a říkáte: "To je ale nespolehlivý člověk, ten Rambousek. Slíbí něco do 1. ledna, pak napíše jen lístek k vánocům a o Nise se ani nezmíní. Nejlíp nikomu nic nevěřit!" Velmi se Vám omlouvám, měl jsem opravdu snahu to za vánoce udělat a zajít k Vám, měl jsem NISU s sebou, ale jako to o svátcích bývá, vůbec jsem se k tomu nedostal /děti, návštěvy atd./. Po návratu jsem tu měl mnoho práce, schůze, přednášky v dálkovém studiu aj. - a zase nic. Ale včera jsem už Nisu začal číst a asi do týdne to dodělám, pak Vám napíšu, co budu umět, ovšem už teď vidím, že bude těžké dávat nějaké návody na předělání. To totiž vůbec nejde - dávat spisovateli rady a návody k tomu či onomu postupu. Musí psát ze sebe, zevnitř, jak to prožil, zažil, jak to cítí. Celý problém Nisy, jak to vidím po včerejšku, kdy jsem přečetl asi třetinu znovu a oživil si vše v paměti, je - vyjádřeno ve zkratce - tento: Naše proza je prostě dnes už dál než před deseti dvanácti lety. Co bylo tehdy dobré, dnes už nestačí. Objevila se řada nových jmen, pohled na věci se prohloubil atd. Ale snad by se dalo dohovorit se s. Dědkem a s. Talátem, zda by z Nisy nevydali samostatně asi tak dvě nejlepší kapitoly - o květnu 1945, jako kratší novelu nebo tak nějak. Ještě to budu promýšlet a potom Vám napíši podrobněji.

Srdčně zdravím Vás i Vaši rodinu. Váš

Rambousek

Jak hřeje vzpomínka na naše literární večírky,

jste nás učili!

Nevím, jak dlouho tomu, co jsem dopsala Nisu! Tehdy se tvrdilo, že ji pošle náš kroužek do krajské soutěže. Po soutěži se mě s. Mikulášek ptal po výsledku. Musila jsem říci, že nevím. A pak jste odešel a my se dál nescházeli... Jak to vyprávě bylo, víte nejlépe sám. Zatrpkla jsem, zabořkla a zapadla do práce v rodině, kolem domku, na poli; miluji zvířata doma i v práci, starala se o ně v krutých zimních dobách, měla radost, že kolem mě nikdo netrýfí, nestrádá, a v této snaze jsem nacházela uspokojení. V domácnosti se všechno zlejšilo, na lukách i na poli. Ale tam, hluboko uvnitř, to ubíjí a stisknutí mědědalo zapomenout plakala jsem, bojovala, hlava bolela, srdce bolelo. A náhle jsem se rozhodla, že se rozjedu do světa a tam, tam že zapomenu na všechny svízele. Avšak sotva se vlak rozběhl, a já pohlédla na naše pole a louky, na naše lesy, když jsem viděla veselé poletování našich opeřenců, zelen, květy, směle stavby, nové továrny, stroje a než jsme přijeli k moři, to ubíjí a stisknutí mě již mělo celou Ach, jaký to božský pocit, vidět, prociťit a umět podat na papír! A když jen moře nás obklopovalo a já vzrušením tajila dech, Nisa byla tu, a hlasitě volala. Ještě z Bulharska jsem napsala do libereckého nakladatelství, aby mi laskavě napsali, kdy asi bych je mohla navštívit a s nimi porozprávět o Nise. Čekala jsem marně. A tak jsem se jednou sama vypravila. Cítím ihned zmrazení, s. Paláta nepoznávám, vždy seadečný a družný, teď kousal řeč a už to bylo venku. Nisa je práce podřiměrná, není papír a se shora je nakázáno tisknout jen knihy hodnotné. S. Suchl, to je spisovatel, ani už u nás netiskne, alev Praze! A jakoby vše, co u bylo vydáno, bylo prvotřídní!

Tak, takové to tedy je! Kdosi tady o mě otřel všechny své špinavé prsty. Žádám rukopis Nisy s kritickými poznámkami a nyní již posudek. Nemohlo se mi srovnat v hlavě, že dříve byl příznivý a nyní tak zlý. Proč mi tedy rukopis ihned nevrátili, když se jim nelíbilo? Jsem z toho nesvá. Začínat po patnácti letech, to není možné, kam se podíly všechny detaily stavby? A začínat zítra? Ke všerejšku se musíme vracet! Je celá řada děl, staletí a desítky let starých a zůstávají stále svéží...

Hodnocení Nisy je anonymní. A kritika slabomyslná. Při nejbližší příležitosti Vám ji předložím. Dobrý kritik aspoň pohladí, potěší, poradí, poučí, podává naději pro budoucí dílo. Kritiku Nisy podával však člověk neschopný, přizemní, hlavně

Nová Ves, nad Nisou 23. ledna 1964.

Vážený a milý soudruhu doktore,

Váš dopis mě radostně překvapil, ne snad že bych ve Vás přestala věřit, toho jsem daleka, ale prostě jsem na ten dopis horoucně čekala. Člověk svoji práci nesčíslněkrát pročítá, škrtá, souhlasí a přece si není jist, zdali soudí dobře. Mně se zdá Nisa dílo dobré, ovšem, člověk máho ražení nemusí vždycky usuzovat správně. A proto jsem Vás poprosila, abyste se do ní podíval. Nevěřím v soudobé kritiky, zvláště nemám důvěru v liberecké nakladatelství. Co se jen navvídá se Zápasu a o Prosinici již dokonce nechtěli ani hovořit. I liberecký rozhlas měl k němu plno námitek, až konečně mi rukopis vrátili. Ve mně všechno plakalo. Věděla jsem, že tu stojí jen jeden člověk, který mi všechno kazí a na mně vybíjí svoji neschopnost. A to je s. Suchl. Nemí tomu dávno, co jsem ho učila nejprimitivnějším základům spisovatelství, stavět větu k větě, učila ho, nanášet barvy, aby se dílo stalo stravitelné, přitažlivé čtenáři blízké; na to zapomněl, ale nezapomněl na chvíli, kdy přede mnou byl poníž. Stalo se to tak: Na jeden náš literární večer v Liberci tehdejšího tamního kroužku byl pozván člen Svazu čsl. spisovatelů. Přišel s. Kaplický. Ovšem, předem jsme do Svazu zu poslali své literární práce k zhodnocení. Nu, a s. Kaplický příšerně ztrhal jak práci Suchlovu, tak i dílko s. Dědka. Moji novelu "Jak život šel" pochválil a nazval hodnotnou. Mladí řádili. Již na tomto večírku moji novelu hanobili, že je to klišé, že je schematické atd. A ze strany mladých jsem již pociťovala nepřiznání. S. Suchl nastoupil v libereckém rozhlasu jako externista. Ted, chudáci, se budete mít dobře! Vy, kteří své práce do rozhlasu posíláte! Ovšem, s. Suchl náhle vyspěl na hotového spisovatele, Modré jezírko atd. Soudruhu doktore, nevěřím, že mu kdosi, s nímž se náhodou setkal, vyprávěl svůj životopis a nevěřím, že jej s. Suchl sám zpracoval. Vím, že i psát se lze naučit, ale k tomu je potřeba léta se připravovat, hodně studovat, probíjet se mnohými n snázezi, milovat svou práci pro ni samu, vkládat do ní svůj cit. Že je cit pro naši dobu omšelým kamenem, na to naše společnost strašně doplatí. Není lhostejné, jeli spisovatel člověkem dobrým nebo honil-li se za slávou; to všechno sám dobře znáte, studoval jste dlouhá léta...

ale mstivý. Byla jsem doma.

Soudruhu doktore! Nechtě člověk čte knihu mladou nebo starou, nebývá vždycky spokojen. Klimentovu Marii jsem četla již dávno, je to dílo pěkné, ale nic nového pod sluncem, stejné, nesčíslné, někdy propracované téma, je to jen nová variace. Říhova kniha Země dokořán letěla z mých rukou daleko, i jiné nové knihy nemohu prostě číst. V televizi dávali "Domácí víno." Mladý autor, dosud student tu podal pěknou hru, vystihující dnešní dobu. Pobavili jsme se, pochválili. I výkony herců-studentů byly velmi dobré. Tuším, že to bylo minulý pátek, dávali v televizi francouzsko-rakouskou komedii Julie, ty jsi kouzelná. Také nic nového, obvyklý trojčelník. Ale co tu bylo psychologických záběrů, nepředvídaných obrátů a na konec rozumné východisko z bludiště poblouznění a zmatků. Zkrátka, je tu řešení, v Domácím vínu chybí. V Julii cítím vyšší ducha, s nímž realismus nemůže závodit. Nemohu nikdy zapomenout Vercorsova Moře mlčení a ani jiných děl duchovních klasiků všech národů, které jsem přečetla.

Soudruhu doktore, vážím si velice Vašeho úsudku, jste jediný člověk z celého seriálu kritiků. Ale Nisu bourat nebudu. Je to dokumentární román z doby osídlování pohraničí, je vyprávěn na základě skutečných událostí, jsou to paměti očitých svědků je to román nového kolektivu. Proto nemůže sestarat, i když bude ještě léta čekat na vydání. Literatura je dosud ve vývinu a mnoho času ještě uplyne, než se ujme svého pravého poslání.

Pokusím se ještě v Nakladatelství ROH, vždyť tam mě o novou práci žádali. Já, hlupačka, nechtěla rušit slovo Kraj-
kému nakladatelství. Bože! Neposlali mi ani pozdrav k Novému roku Jen s. Dědek mi poslal přání soukromě. Je to přec jen jiný člověk ještě si s ním promluví. I slepý holub někdy najde zrna. Doplší na patřičné místo v televizi, máme tam známé veličiny, možná, že by s Nisou se dalo něco dělat.

Končí soudruhu doktore! Mnoho a mnohokrát Vám děkuji, za Váš poctivý úsudek i za Vaše přátelství. Děkuji za Vaši ochotu a srdečně Vás pozdravuji. Zítřka pojedu do Jablonce a stavím se u Vašich, aspoň si trochu s Vaší maminkou popovídám.

Buďte hodně zdraví!

Anna J. Malá

17. 11. 1964.

3

Vážený a milý soudruh doctore,

Produ jsem nemohla, brodila jsem se při
jedné cestě strašlivými káňkami a tak ^{se} přelito uná-
vila. Došlo Vám ode mě psaní? A co jste říkal?
Já hlupáka! Kdysi jsem měl kisu dávno odbytou,
a to jsem chtěla rušit slovo a takhle to dopad-
lo. V nakladatelství v Liberci nemají ani žádný
rukopis kisy, s. Palát mi dal jen jednu kopii, tu,
s tím postupným posudkem, my poslali ostatní ko-
pie do Kste, tehdy do Prahy, lit. soutěže, kde ~~jsem~~
byla kisa navržena na cenu jabloneckých osve-
tových domén.

Soudruh doctore! Jste postivý člověk. Jen
ona Vás se obracím. Buďte tak hodný a napište mi,
jak to tentokrát bylo. Za všechno se Vám odměním
a nikdy na to nezapomenu. Je konci týdne, spěšně
na své štěstí, přijdu do Jablonce k vám a možná,
že se s vámi setkám.

Soudruh doctore, kisu nemíním přepisovat. Proto
buďte tak hodný, při své návštěvě do Jablonce
vezměte kopii kisy sebou a já si ji s váš vyrozumím
a nebo mi ji pošlete.

Žatím Vám za všechno vděčně
děkuji a pozdravuji Vás,
A. Tucha

Pedagogický institut Jihlava

ul. Tolstého 16

Telefon 2177

V Jihlavě 21. února 1964

Vážená soudružko Drahá,

Mrzí mne, že jsem Vám v posledním dopise slíbil, že NISU odešlu do týdne a tento slib potom nespínil. Pak totiž přišel Váš dopis o tom, že nemíníte Nisu přepracovávat a také si nepřejete vydat jen některé kapitoly, a tak jsem práci zase trochu odložil. Mezitím jsem totiž jel do Prahy a také právě do této doby "spadly" korektury Africké mozaiky s. Mikoláška, které dělám s přestávkami pro školní práci dodnes. A tak jsem usoudil, že Nisa tolik nespěchá, a zase jsem ji dal trochu strenou. Mám ji už celou znovu přečtenou, ale chci k tomu ještě pro Vás i pro s. Palátu vypracovat posudek. A to právě odkládám. Jakmile posudek vypracuji, odešlu Vám jej a přiložím také svoji kopii Nisy. Měl jsem být pro liberecké nakladatelství redaktorem NISY a - kromě ústních dohodů - jsem jim dosud o ní nenapsal ani slova. Proto chci průklep posudku poslat také s. Palátovi.

Snad Vás bude zajímat, jak asi posudek vyzní, co v něm zamýšlím napsat. Závěry budou asi takovéto:

1. Nisa je slabší dílo než Zápas a také než Prosinec
2. proti první verzi se román po obsahové a kompoziční stránce téměř nezměnil
3. jako celek ji nelze doporučit pro vydání tiskem.

Toto vše ovšem doložím a samozřejmě zdůrazním i kladné stránky Vaší práce. Budu opakovat i návrh, aby - snad k dvacátému výročí osvobození - vyšly některé kapitoly zvlášť /potřebovalo by to ovšem některé drobnější úpravy a samozřejmě je to závislé od Vašeho souhlasu s tím/.

Do Jablonce pravděpodobně pojedu na neděli 1. III., tuto neděli mám spoustu práce, a tak zůstávám tady, ač jsem doma nebyl již od 28. 2. O osudech dalších průklepů, respektive originálu Nisy nic nevím, ovšem ztratit se nemohly a jistě nebude těžké dostat je z Ústí nazpět. Také neznám jiný posudek NISY než ten, který vypracoval /přibližně v létě 1962/ s. J. Palát.

Děkuji Vám za oba hezké dopisy a pokud Vám moje zpráva nepotěší a nebude taková, jakou jste očekávala, nezlobte se prosím. Nemusíte samozřejmě se mnou souhlásit, každý posudek odráží jen osobní názor recenzenta.

Srdečně zdravím Vás i celou Vaši rodinu.

Váš

Dne 22. února 1964.

Vážený a milý soudruhu doktore,

Vaše milé psaníčko mne velmi potěšilo, tolik si vážím Vašeho ryzího odhadu Nisy, že čím dále přemýšlím o nynějším jejím zpracování, tím více se přikláním k Vašemu názoru, Nisu přepracovat. Ale to bych Vás u tohoto rozhodnutí potřebovala a já, když se na Vás tak dívám, byl jste při našem posledním setkání velmi uštván, v obličejí až žlutý - a je mi toho moc líto, abych ještě i já sama přičežila polínko k Vašemu nynějšímu stavu.

Že mi Nisu v Severočeském nakladatelství tak zneuctili, z toho si pranic nedělám, při Zápasech se dělo daleko hůře a nevím, který obřý duch mi tehdy pomohl. Zrovna tak to bylo s Presincem, ovšem s tím rozdíl, že mne s ním úplně vyhodili a já ce živa, budu žehnatí té chvíli, neboť když si jen ve své mysli vyvedím úchvatný obraz - jsem více^{ne} spokojena, - Václavské náměstí, obrevská výkladní skřín, uprostřed výkladu vysoké podium, vše zahaleno rudým hedvábím, nejvýše na podiu kniha zemřelého presidenta A. Zápetockého Rudá záře nad Kladnem, na jedné straně stojí kniha M. Majerové a na druhé straně - ach, soudruhu doktore, můj Presinec! A v Kolíně? Co tam bylo poct a úcty, že jsem to setva unesla...

Nebudu Vás, soudruhu doktore, obtěžovat dlouhým dopisem. Mám Vás ráda a jste jediný člověk, komu věřím. Nisa je napsána v té době, než jste z Jablonce odešl, a dnes není, co bývalo v normálních letech, když byla doba ustálená. To sám víte nejlépe.

Je vypsána soutěž Svazu protifašistických bojovníků, mám tu menší práci, přehlédnou ji a pošlu. Také mne požádal nově se ustavující Krajský měsíčník o příspěvky, ovšem prozatím nebudou honorevány, odepsala jsem jim, že jim velmi ráda vyhovím, ale že bych také ráda věděla, není - li s. Suchl v tomto časopise nějakým činitelem. Mně není zapotřebí, aby nějaký nedouk se vezil se mém díle.

Prosím, poštou mi posouzenou Nisu neposílejte. Byla jsem u Vašich v Jablenci v pátek odpoledne. Zastala jsem doma Vaši maminku. Ráda bych se s Vámi sešla. Mohla bych přijet autobusem v sobotu 29. t. m. odpoledne v půl druhé? Poslední autobus k nám odjíždí ve čtvrt na tři, takže bych u Vás pobyla tři čtvrti hodiny. A zas mi je líto, okrást Vaše drahé o tuto vzácnou chvíli, Vaší přítomnosti. Jsem z toho celá neklidná. A pak bych si v Jablenci od Vás kopii Nisy vyzvedla.

Zatím Vám za všecko pěkně děkuji

a srdečně Vás celá naše rodina pozdravujeme.

met Skelad
noorden jirku
Paldia! 1/7/13 Rem.

Autorka nazvala svoji práci románem. Myslím, že záleka nelze LISU označit za román. Jde o vícenásobně troiikárský zážnam, někdy vyprávěný a zaiialogizovaný, někdy výlučně popisný, nebo obsažný v projevích, zejména v druhé části. Autorka měla zřejmě v úmyslu vybrat několik postav žijících v Mase a na jejich životě od dětství, / křiha začíná léty po první světové válce, / měla v úmyslu ukázat i společenské události, které poznamenaly jejich myšlenkový i sociální vývoj. To je úkol radního obtížný a lze říci, že autorka sama od něho utoučila už v průběhu líčení. Vyšlo jí tak dílo velmi problematické, utřž-kovitě, neousutavně, ke všemu vyprávěně často / velmi nepřesným politickým pohledem. Autorka se přet často dostává do romantických forem líčení, které vynívají až k sentimentalizaci. Své hrdiny přivádí do děje často bez hlubšího zdůvodnění jejich činů / Rózinka, Hellich atd. / nebo je opět opouští, aby se k nim vrátila už jenom několi ka větmi. Konec, p esněji poslední čtvrtina románu, vynívá autobiograficky, kdy A. Drahá popisuje své přistěhování do Misy v roce 47 a přiznává, že to všechno ostatní napisaia / léta 45 - 46 / z kronikářského materiálu a paměti přímych účastníků. To by samozřejmě mohlo být knížce k prospěchu jenom v tom případě, kdyby byl důj opravdu literárně zpracován, kdyby fabule, by někdy podrobena i fantazii, měla svoji společenskou platnost, svoji typizaci. Hejde jenom o zlomky příběhů, ale o zadycení osiřlování pohraničí a to rozhodně nelze po sedmácti letech napsat povrchně, bez přihlédnutí k vývoji, kterým prošel celý náš stát vztahy k Němcům, objektivní hodnocení udlostí atd. Autorce se naproti míne téměř vůbec om veli ké et etnutí před úmrem, poze Sýkora, jako člen kár. soc. najechnou se pohádá s Bartoněm - komunistou, oji se, je zajištěn, Barton se za něho zaručí, Sýkora je propuštěn a duha míru se rozklesne nad Misou. Autorka nechala postavám tvář a románu podobu svého vzniku - tedy jara roku 1948. Dnes je už tato epocha historickým obdobím vývoje našeho státu i společnosti a právě proto musí být vyličena jinak, objektivněji, přesvědčivěji. Anna Drahá má sklon k ideali zaci vztahů, její popis přírody je nesmírně přecitlivělý, přeslazený. Na okrajích textu jsme poznávali řadu konkrétních při poměrek k jednolitym kapitolám i úkolostem.

Upřímně mě mrzí, že musím po druhém, pečlivém čtení, / Poprvé jsem se seznámoval s obsahem a se záležitostmi při pomínkami prostřednictvím editora J. Rambouska, vrátili^{me} autorce k přepracování / konstatoval, že k přepracování téměř nedošlo, že zůstalo jenom 8 vypuštění některých

Míst / např. předložený pošta výroby byla aut. / a kniha si zachovala podobu, kterou měla v letech svého dokončení. Je to dvojnásob těžké, protože práce na nové verzi románů si vyžádá stejné množství. Autorka bude muset od krevinských záležitostí odejít k opakování rozvíjení děje, kterého je na románových postavách. Všechna postava je zjednodušením je jejich činy zabalování, postavy se nevyvíjejí / až na náhodk milo / a pokud se tak děje, je jejich vývoj zmatkem zmatkem zmatkem. Přepřítický, zjednodušený. Vyprávění lisy v této podobě je vyloučené. Přepřátovat lisy za autorku lze také těžko, protože by vyžadovalo studovat znovu celý materiál, z kterého ona tvořila. Je tu jediná možnost; aby se autorka pokusila o přepracování knihy na novém základě, po odstupu patřičného let. Práce může být sleva do uduklosti od r. 38 nebo i 45 a dostatek novely.

19.7.62.

Dr Jiří Rambousek,
Pedagogický institut,
Toletého 16,
Jihlava

Posudek románu Anny Drahé: N I S A

1. Zařazení románu do díla A. Drahé

Nisa je dílo, které vzniklo před druhou verzí Zájezd a před románem Pro-
sinec. Byla ovlivněna r. 1946 v soutěži Československého filmu v Praze. Kniha chce
vyjádřit dobu od roku 1938 /v první kapitole se autorka vrací až k letům první
světové války/ do února 1948, jak ji prožívala pohraniční skládka obec Nisa
/vlastně nová Ves nad Nisou/, její okolí a obyvatele, Češi i Němci. O díle
Anny Drahé jsem při jiné příležitosti napsal, že je lze přičítat k tvorbě
českých kritických realistů /Heis, Stásek atd./, ovšem s tím rozdílem, že
autorka má již světový názor socialistický, a že proto jsou ji z nové české
praxe nejbližší díla Antonína Zápotockého. Toto zařazení platí v podstatě i
vůči Nise. Autorčiny přednosti /pěkná líčení přírody, zde však mnohdy příliš roz-
vládná a R. nesentimentalizovaná, smysl pro charakteristický detail, prostá
lidová řeč, lidové typy hrdinů a dobrý znalost je-ich problémů, nesložitý
proud vyprávění, podle spíše než psychol. gický ponor do nitra postav
atd./, tyto přednosti - které jsou ovšem přednostmi, jen posuzujeme-li dílo
kritérii realistického českého románu v tradicích XIX. století - substituuji i
zde zachovány. V Nise však převládá již nad těmito klady rysy záporné, což jed-
ná dočasným děje. Pokládám Nisu za knihu výrazně slabší než Zájezd a Prosin-
ec. Vysvětlují to mj. tím, že obě dvě vyšší knihy byly autobiografické a měly
přirozenou ústřední osu v osudech autorky, resp. její rodiny. Zde tomu tak
není, a proto se tek vyprávění rozlává do řin, popis společenských a hi-
storických událostí je k osobám pouze vnějškově "přilepován", osudy hrdinů
na ilustrují určitý společensk. pohyb, což vyvolává dojem neživosti a
schematickosti. Kniha nedokáže upoutat čtenářův zájem.

2. První a druhá verze románu

S rukopisem jsem se po prvé seznámoval v roce 1961, poté, co mi bylo řáde-
lem SKN s. 2. dělkem svěřeno redigování Nisy, zařazené původně do edičního plánu
na rok 1962.

Úpravy, které jsem tehdy autorce navrhl, byly v podstatě dvojího druhu:

1. Jazyková a stylistická úprava; tyto věci autorka přijala a uplatnila je pak
při zpracování druhé verze knihy.
2. Ústřední konkrétní návrhy na odstranění drobných kompozičních neologismů-
ti /např. vypátrání kniže, vysvětlení, před bohatý syn tovarníka zabal malý
domek atp./; také tyto návrhy autorka vesměs přijala a uplatnila v druhém ru-
kopisu - až na některé úvahy, např. dále zůstává nový jmenován, co a se sta-
lo se 920000. Koptinského úřadu.

Kromě toho jsem v září 1961 pronovoval s autorkou i závězejší námitky, je-
jichž podstata vyžadovala hlubších zásahů do kompozice i obsahu knihy. Sám
samozřejmě nikdy hlouběji nezasedl do autorčeho textu; ani bych to nedo-
vedl a jsem zásadně proti tomu, aby kdokoliv psal něco s autorem či ze něho.
Námitky byly čistě formálního druhu:

1. Nisa je román politický a dotýká se závažných a choulostivých otázek vztahů
mezi Čechy a Němci, politického vývoje v letech 1945-1948, zemědělské otázky
v těchto letech aj. Přitom se - ač stanovisko autorky je v podstatě politicky
správné - názory na tyto věci, vyslovované v románě, pohybují jmen na poví-
chu, jsou to jen mánění lidé, kteří stáli uprostřed událostí, míní, jaká se
v konkrétní situaci skutečně nehla projevit. V tomto typu románu je však ne-
bytně nutné, aby autor projev il jakýsi nadhled, vyšší historické stanovisko.
To bohužel zcela chybí. Stále se opakuji /např. v názorech na Němce, na stá-
skou výrobu, na zemědělskou otázku aj./ jen dojemové reakce postav knihy. Navr-
hoval jsem už v roce 1961 toto vše prohlubit, ale v druhé verzi knihy se tak
nestalo. Vytýkal jsem např., že zatímco v letech 1945-48 se mnohokrát střetly
síly obou politických táborů /např. v době prvních voleb 21. 5. 1946, ve otázce
milionářské dávky aj./, v románě se toto vše vůbec nedeje. Místo toho všo-
vale s. 1. řada mnoho místa např. popisu husových slavností a zejména mikulášské
besídky, přehnaně obsáhle a až sentimentálně. Tyto věci rovněž v druhé verzi
zůstaly.

2. Děle jsem odhalil autorce svůj názor, že v knize je příliš mnoho postav a
že žádná z nich, nvyjímaje ani oba hlavní hrdiny, Sýkoru a Bartoně, čtená-
ře nezaujme. /Je charakteristické, že nejvíce a nejdéle schematická po-
stava je nacistka Růza Müllerová./ Příčinou je jednak to, že oba hlavní hrdí-
nové jsou jednotvárně kladní, schematictí, jednak to, že jsou vykrešleni
pouze ve "veřejné sféře", kromě několika drobných scén /setkání Bartoně s
etkou, vztah k dětem/ se zcela zapomíná na je jejich osobnosti. Navrhoval jsem
autorce, aby hlouběji vykrešila slepou jednou z nich; domníval jsem se,
že by k tomu stýkala příležitost např. Sýkorova druhá ženitba, o níž se v ro-
mánu pouze referuje /seznámení, sblížení obou manželů, vztah dětí z prvních
manželství apod./ Autorka však pouschala vše tak, jak jsem to znal již z první
verze. Jako příklad uvádím zde ještě závěr XIII. kapitoly /"pročtete se se
mnou po vešnici..."/, kde se dovídáme o řadě osídlených, ovšem v takové zkrat-
ce, že si ani nepamatuji jmen žádná z nich, a celé místo působí literár-
ně zcela hlubě, že to jen jakýsi seznam obyvatel.

Závěrem tohoto odstavce posudku lze říci, že autorka provedla ve druhé
verzi jen nepodstatné změny /konstatoval i s. Palát ve svém posudku z 19. 7. 62/
a nco statky románu jím tudíž nebyly odestředny.

3. Celkové zhodnocení románu

Je třeba konstatovat, že v románě je řada míst, která lze pochválit a která
se autorka přiznala. Je to např. vyličení Mělníka /i kdy také není prosto

3

některých schematic - Jurišův syn/, nálet v Berlíně a celý útěk z Berlína, odboj /románě ovšem viděný poněkud zjednodušeně a bez aspektu třídních/, osvobození Nisy a příchod Rudé armády. Problém začíná již při ztlačení doby po osvobození. "Je je Nisa poplatná všem národnostním české prózy z období let 1943-54, autorem pohled je schematický. Příkladem je celá řada: jednoznačně klade hrdinové, jako je např. Jary či Bouška, který rázem řadí veškeré problémy, zjednodušený pohled na události /nepodstatně všeobecně obě schůze zemědělců/, vnitřní rozpor, složitost přechodu soukromovlastnictví ke socialistické společnosti v autorčině líčení atp. Autorka zobrazuje vše v obecné poloze, události se nepromítají do života a vnitřního vývoje hrdinů. Příkladem může být např. obraz únorových událostí: popíše se vývoj v Praze, potom přichází politické přejevy představitelů Nisy, zvolení akčního výboru atd.; jediným konkrétním faktem je odstranění Vlčka - jinak se specifičnost vývoje v Nise vůbec nezobrazuje. Autorka snad sama cítila, že se pohybuje v příliš obecné rovině, proto přidává ještě společnost s jeho přítelem Štorkem, ovšem tato zápleтка, argumenty obou přátel a zejména rozuzlení /uvědomění a propuštění/ působí nevěrohodně.

Lucilecky štetné není také zapojení autorčiny rodiny do proudu vyprávění /popsal stěhování do Jablonce a do Nisy atd./.. Sám jsem autorce v písemných připomínkách k první verzi, že dopisy doery Boženy by měly být buď vyprávěny, nebo postatnat uzavřeny na první a druhé verzi, poněvadž působí silově nadneseně, nepravdivě. Překý však i do druhé verze. Takovýchto nevhodností je v této části románu ještě několik. Z kompozičního hlediska je také v románu nesouhlas, aby se některá z hlavních postav /zde rolník Láň Karolčová/ objevila až v polovině textu knihy.

Hedostaty knihy vystupují zvláště do popředí, porovnává-li je se současnou úrovní české prózy /nemálokto jmenuje např. "rochásky zelené obzory, klínová hodina ticha nebo vášněnou prózu H.Šelohradské/, s nimiž by - se jde o rozdílný žánr - nutně musela kniha Anny Drahé vstoupit do soutěže, kdyby vyšla r.1964. Proto jsem autorce sdělil dopisem z 19.1.64 a znovu 21.11.64, že L.Nisou je třeba měřit současnou úrovní české prózy /co stálo před desítky lety, dnes už nestačí/.

2.Nisa je slabší než Zápasy a než Trosinac
3-proti první verzi se román po obsahové a kompoziční stránce téměř nezměnil
4.jako celek ji nelze doporučit pro vydání tiskem.

Neslibuji si mnoho od dalšího zpracování díla a v tom smyslu také budu informovat autorku, již zašlu kopii tohoto posudku/. Řekl o to, že musela být neprosto redaktáři, musel by být napaden na stejné motivy zcela nový román. Navrhuji však, aby SKP začalo na r.1965 do edičního plánu vydání vybraných kapitol Nisy /po dohodě s úpravěch/ jako sítu brožuru o třech až čtyřech tisícových stránkách. Vybraly by se nejlepší kapitoly a mohly by

4

vzniknout publikace k dvacetému výročí osvobození, která by vhodným způsobem připomněla záhyby v pohraničí. Jednalo by se o vylíčení Knichova, obraz války a potom osvobození a příchodu Rudé armády, tj.zhruba kapitoly III.,IV.,V.,VI.,VII.,VIII. a část XI.Vš ovšem závisí na ediční řadě nakladatelství a také na souhlase autorky. V dopise z 23.1. mi s.Drahá napsala, že "Nisu boursat nebude", ovšem nyní, když jsem jí podrobněji sdělil své názory, píše, že "přiklání k mému názoru". Toto vydání vybraných kapitol by patrně byla jediná cesta, jak zachránit závažné jádro knihy.

Jihlava 27.2.1964

Poznámka:
Jestliže je zřejmo z posudku, souhlasím téměř ve všem se závěry s.Jaláda z jeho recenze Nisy z července 1962. Některé myšlenky, které by byly v obou posudcích shodné, už ani do své recenze nezařazuji. Tento posudek Nisy je první, který SKP posílám; jinak znalo nakladatelství mé názory jen z rozhovoru se s.Palátem, o němž se s.P. také zmínjuje ve své recenzi. Jiné lektorské posudky, které si vyžádalo nakladatelství, nemám. Vše s Nisou se vleče již dále než tři roky. Vedle snahy celou záležitost nějak uzavřít přispěla k vypracování této recenze také sama s.A.Drahá. Obrátila se totiž na podzim 1963 na mně o radu, s NISOU /která byla v té době vyřazena z edičního plánu/ dále počít, zda ji má přepracovat, jak ji snad redil s.-alát, atp.

П. Драгоша је
Београдског института Липина

21. Portrét Anny Drahé (1960)